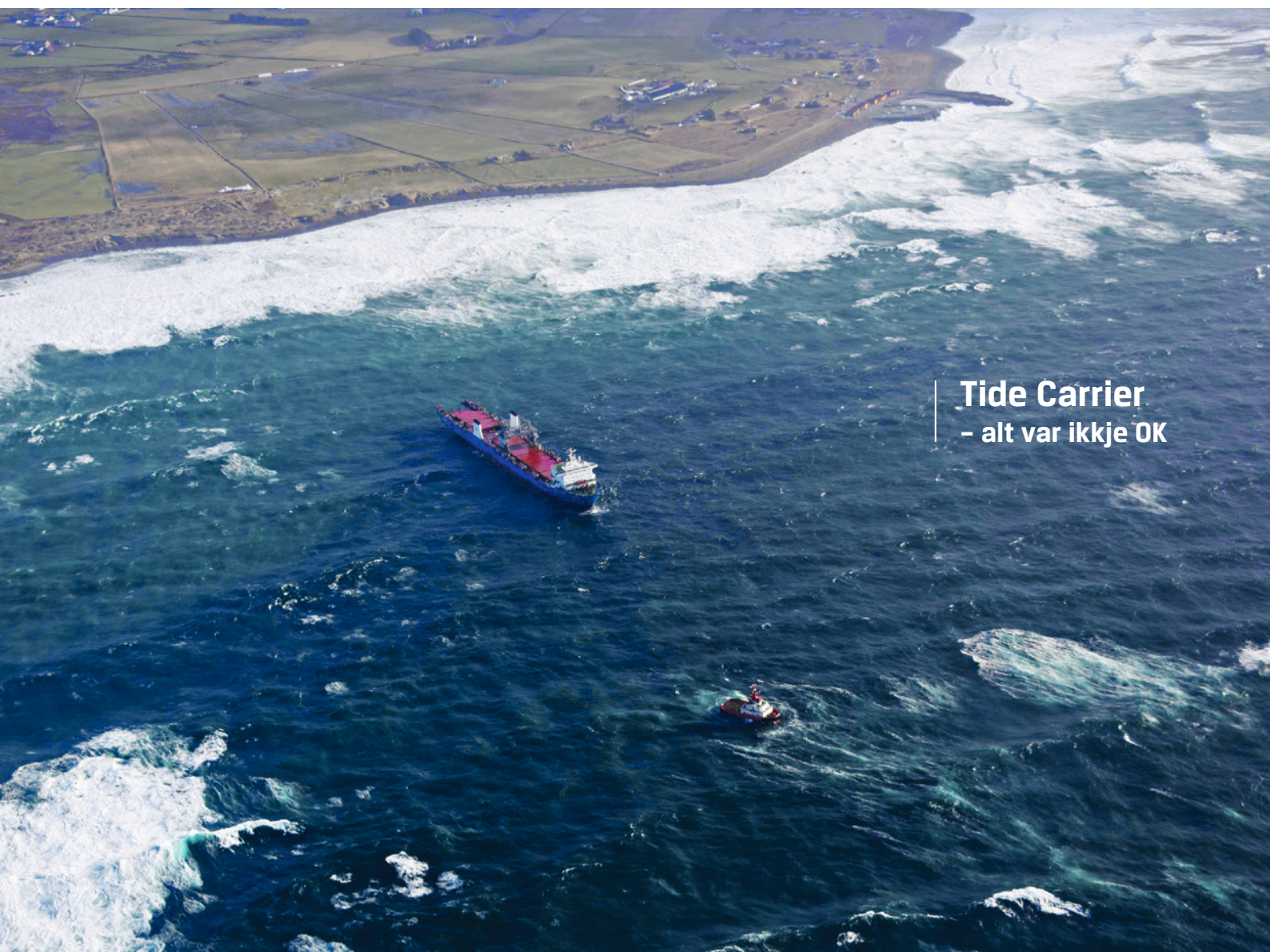

MILJØKRIM

Tide Carrier
– alt var ikkje OK

**Alvorlig
miljøkriminalitet
skal prioriteres**

Intervju med riksadvokat
Jørn Sigurd Maurud om
Prioriteringsrundskrivet 2020.

**– Ha et lengre
perspektiv i
bekjempelsen av
miljøkriminalitet**

Intervju med tidligere første-
statsadvokat Tarjei Istad.

**Dømt til fengsel
for ulovlig bruk
av overtid**

Høyesterettsdom med føringer
for straffutmåling ved overtredelse
av arbeidsmiljøloven.

Miljøkrim 1, 2020

Miljøkrim er et fagblad som inneholder aktuelle artikler om miljøkriminalitet. Hovedområdene er natur, forurensning, arbeidsmiljø, kunst, kulturminner og dyrevelferd. Det distribueres til politiet, påtalemyndigheten, domstolene, kommunene, naturoppsyn, miljø- og kulturminneforvaltningen med flere. Bladet utgis to-tre ganger i året.

Ansvarlig utgiver:

Miljøkrimavdelingen ved ØKOKRIM

Utgitt: Juni 2020

Ansvarlig redaktør:

Førstestatsadvokat Hans Tore Høviskeland

Redaktør:

Politiadvokat Magnus Engh Juel

Redaksjon:

Politioverbetjent Kenneth Didriksen

Spes.etterforsker/biolog Joachim Schjolden

Teamkonsulent Heidi Charlotte Horn Talgø

Grafisk formgivning:

Mona Lisa Iversen

Språkvask:

Språkseksjonen ved Kripos

Opplag og trykk:

3300, Staples

Adresse:

Postboks 2096 Vik, NO-0125 Oslo

Besøksadresse:

C.J. Hambros plass 2 C, 0164 Oslo

Telefon: 23 29 10 00

Telefaks: 23 29 10 01

E-post: miljøkrim.okokrim@politiet.no

Nettside: miljøkrim.no
okokrim.no

Miljøkrimavdelingen ser positivt på bidrag fra leserne, både i form av artikler og bilder, men også innspill og forslag til tema.

Redaksjonen forbeholder seg retten til å redigere innsendte bidrag. Stoff kan bare gjengis etter tillatelse fra redaktøren og skal krediteres fagbladet Miljøkrim.

Innhold

Utgave 01, 2020

6

Riksadvokaten: – Alvorlig miljøkriminalitet skal prioriteres

8

– Ha et lengre perspektiv i bekjempelsen av miljøkriminalitet

Natur og fauna

14

Var havørnen på rekognosering eller i «direkte angrep»?

17

Ulven som forsvant

Forurensning og avfall

19

Millionbot til Sporveien AS

23

Tide Carrier – alt var ikke OK

Mislykka forsøk på ulovleg utførsel av avfall resulterte i sju millioner kroner i bot til ein av dei største skraphandlarane av kasserte skip i verda.

28**Økt fokus på ulovlig eksport av EE-avfall**

Tverretattlig samarbeid med tiltakspakke for å bekjempe ulovlig eksport av elektrisk og elektronisk avfall.

Arbeidsmiljø**31**

Dømt til fengsel for ulovlig bruk av overtid

35

Felgverksted – ledelsen dømt til ubetinget fengsel for brudd på miljølovgivningen

38

Kriminelle profilerer på offentlige kontrakter

Dyrevelferd**41**

Ulovleg jakt med farlege hundar

46

Veterinær domfelt for forsikringsbedrageri og estetiske inngrep

49

Sommarfugleffekten – tips frå Noreg førte til stort beslag av sommarfuglar i Danmark

Juss**52****Lovbruddets pris**

Hvordan skal foretaksstraffen utmåles? Noen forslag til en klarere, åpnere og mer konsekvent utmålingspraksis.

58

Påtalejuristens nye rolle: forvaltningsjurist

64

Nytt fra rettspraksis

66

Kommune bøtelagt for gravearbeider som rammet kulturminne

67

Bøtelagt for ulovlig håndtering av radioaktivt materiale

68

Bot for ulovlig lusemiddel

69

Nye forskrifter

Fokus**70**

Ny leder for Miljøteamet

71

Stortingsmelding om miljøkriminalitet

74

Samer og reindrift ved Namsenfjorden

« Ulovlig eksport av avfall er i enkelte tilfeller grov kriminalitet og får høy skår i trusselvurderinger sammenlignet med andre typer kriminalitet.

Ulovlig eksport av avfall

Ulovlig eksport av avfall er et økende problem både internasjonalt og i Norge. Mellom 4000 og 10 000 tonn elektrisk og elektronisk avfall (EE-avfall) i Norge havner trolig på avveie hvert år, og mye eksporteres ulovlig ut av landet. Avfallet som transporteres ut av landet, går som oftest først til transitland som Tyskland og Nederland, men sluttdestinasjonen er som regel land i Afrika, som Ghana og Nigeria, men også i Asia. Avfall er en ettertraktet internasjonal handelsvare fordi det kan inneholde verdifulle materialer eller fortsatt har verdi ved salg.

I oktober 2019 viste NRK Brennpunkt-programmet «Søppelsmuglerne» omfanget av den ulovlige eksporten og ikke minst at mye av dette er godt organisert. Ulovlig eksport av avfall er i enkelte tilfeller grov kriminalitet og får høy skår i trusselvurderinger sammenlignet med andre typer kriminalitet, se for eksempel politiets trusselvurdering for 2019 og ØKOKRIMs trusselvurdering for 2020. Det følger også av riksadvokatens mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2020 at «innsatsen mot alvorlig miljøkriminalitet skal videreføres i 2020. Grove brudd på virksomheters miljø- og ressurstillatelser utgjør alvorlig miljøkriminalitet. Det samme gjelder forurensningskriminalitet som ulovlig avfallshåndtering[...]». ØKOKRIM deltar i internasjonale fora i regi av Interpol og Europol der transport av farlig avfall lenge har vært og fremdeles er et av fokusområdene. Også i Impel, et EU-nettverk for miljøvernmyndighetene i EU-landene, er det fokus på transport av farlig avfall.

I dette nummeret av Miljøkrim har vi satt fokus på ulovlig eksport av avfall. Du kan blant annet lese om en ØKOKRIM-sak om forsøk på ulovlig utførsel av avfall i form av et skip, og om hva en samarbeidsgruppe opprettet av

Miljødirektoratet har kommet frem til av tiltak for å hindre ulovlig eksport av avfall.

Samarbeid mellom forvaltningen (Miljødirektoratet, Kystverket, Sjøfartsdirektoratet, Statens vegvesen og Tolletaten) og politiet er svært viktig. Videre kan nok regelverket bli enda tydeligere på at uthenting av innlevert EE-avfall er ulovlig og straffbart, og på at mottakerne har en plikt til å sikre innlevert EE-avfall. Kontrolletater som Miljødirektoratet og Tolletaten er førsteinstanser til å avdekke og anmelde de alvorligste sakene på dette området. Når kontrolletatene avdekker alvorlige tilfeller av ulovlig eksport av avfall, er det viktig at de anmelder saken til politiet, og at politiet og påtalemyndigheten følger opp anmeldelsen.

Allmennpreventive hensyn tilsier at det for slike overtredelser bør reageres med en følelsesbar straff. Det er i denne sammenheng verdt å merke seg at fra 1. juli 2019 ble den alminnelige strafferammen i forurensningsloven og produktkontrollloven hevet fra tre måneder til ett års fengsel. Det ble også innført en forhøyet strafferamme i produktkontrollloven på tre års fengsel ved skjerpende omstendigheter. Tilsvarende forhøyde strafferamme i forurensningsloven ble hevet fra to til tre års fengsel. Avfall er ofte svært dyrt å behandle forsvarlig, noe som øker insentivet for å omsette det ulovlig. Det kan med andre ord være mye penger både å tjene og spare på å omgå regelverket. Det er derfor viktig å få inndratt utbytte. ØKOKRIM vil vurdere å ta inn saker for etterforskning og irettføring på dette området.

Leder

Ansvarlig redaktør

Hans Tore Høviskeland

Hans Tore Høviskeland

Tekst og foto: politiadvokat **Magnus Engh Juel**, ØKOKRIM
// magnus.engh.juel@politiet.no

Riksadvokaten: – Alvorlig miljøkriminalitet skal prioriteres

Nytt prioriteringsrundskriv undertegnet av ny riksadvokat. Miljøkrim intervjuet riksadvokat Jørn Sigurd Maurud om prioriteringsrundskrivet for 2020 og arbeidet med miljøkriminalitet.

Store omveltninger er det ikke tale om. Riksadvokat Maurud viderefører i det alt vesentligste tidligere rundskrivs instruks: Alvorlig miljøkriminalitet skal fortsatt prioriteres, heter det i prioriteringsrundskrivet for 2020. Foruten i prioriteringsrundskrivet, er arbeidet med miljøkriminalitet fremhevet i Riksadvokatens brev 11. desember 2019 om føringer for statsadvokatens fagledelse i 2020. Det følger av brevet at statsadvokatene i arbeidet med systematisk erfaringslæring i 2020 skal vie utvalgte kriminalitetsområder, som alvorlig miljøkriminalitet, særlig oppmerksomhet.

« Det er tale om lovbrudd som gjerne rammer oss alle, og som kan svekke vårt livsgrunnlag.

Ifølge riksadvokat Maurud er hensynene bak prioriteringen av alvorlig miljøkriminalitet fremdeles svært aktuelle:

– Prioriteringen av alvorlig miljøkriminalitet står fast. I likhet med min forgjenger er jeg opptatt av at lovbrudd på miljøfeltet kan være svært alvorlig kriminalitet. Det er tale om lovbrudd som gjerne rammer oss alle, og som kan svekke vårt livsgrunnlag. Ofte vil det ligge profittmoter i bakgrunnen, noe jeg opplever som svært usolidarisk – å berike seg på bekostning av allmennheten.

Skjerming av ressurser med spesialkompetanse

Riksadvokat Maurud erkjenner at det er en tøff prioritering av ressurser i politidistriktene. Akutte saker, som voldslovbrudd og andre integritetskrenkelser, må komme i første rekke. Nettopp derfor er han opptatt av å dyrke frem dedikerte kompetansemiljøer i politidistriktene for å bekjempe økonomi- og miljøkriminalitet:

– Skjerming av ressurser er helt avgjørende for at en ikke skal tape i prioriteringskampen.

Riksadvokat Maurud er klar på at spesialkompetanse er viktig for at politiet skal lykkes med arbeidet på miljøkrimfeltet.

– Hvis man først blir god på miljøkriminalitet, så blir en som politijurist eller politietterforsker en utrolig viktig ressurs for politidistriktene. Lokale ildsjeler med kompetanse og engasjement på miljøfeltet er derfor gull verdt. Det handler om en lovbruddskategori som kan være veldig spennende, og som har mange fasetter, sier riksadvokat Maurud.

Nytt i prioriteringsrundskrivet: «Mange bekker små-lovbrudd» kan måtte prioriteres

Stadig flere spesiallover har fått egne bestemmelser om overtredelsesgebyr. I straffeprosessloven § 71 c) har påtalemyndigheten fått en egen hjemmel for henleggelse av straffesaker ved overføring til forvaltningen der overtred-

delsen kan medføre en administrativ reaksjon. Riksadvokaten peker på at dette henleggelsesgrunnlaget vil kunne være fornuftig å bruke der overtredelsesgebyr gir en adekvat reaksjon på lovbruddet.

Like fullt kan det forekomme lovbrudd hvor de negative virkningene på miljøet i den enkelte saken ikke fremstår som alvorlige lokalt, men hvor mange overtredelser samlet sett får alvorlige konsekvenser i et nasjonalt perspektiv. Slike saker kan bli prioritert i henhold til prioriteringsrundskrivnet for 2020, en presisering som er ny for året.

– Mange saker vil hver for seg åpenbart ikke nå særlig opp i de prioriteringene politiet må gjøre. For eksempel brudd på utslippstillatelser og ulovlig uttak av jord og masser eller liknende. Altså relativt stor skade på et begrenset område lokalt, men som man ikke nødvendigvis ser i sammenheng med andre tilsvarende overtredelser andre steder i landet, hvor lovbruddene samlet sett kan gjøre stor skade i et nasjonalt perspektiv, sier riksadvokat Maurud.

Videre utdyper han:

– Det ikke er tale om noen kursendring med tanke på hva som skal være høyt prioritert, men en kursendring i den forstand at politiet skal ha en større oppmerksomhet mot lovbrudd hvor konsekvensene av mange lovbrudd samlet sett kan være store i et nasjonalt perspektiv.

Kartlegg konsekvensen

Hvordan skal så politiet orientere seg om konsekvensene og omfanget av ulike lovbrudd på

miljøkrimfeltet for å ta stilling til om saken må prioriteres?

– Nøkkelen her er en god dialog med relevante tilsynsmyndigheter, understreker riksadvokat Maurud.

Forvaltningen har spesialkompetanse på miljøfeltet. Riksadvokaten presiserer at politiet bør bruke denne kompetansen i prioriteringsvurderinger og utdyper:

« Det ikke er tale om noen kursendring med tanke på hva som skal være høyt prioritert, men en kursendring i den forstand at politiet skal ha en større oppmerksomhet mot lovbrudd hvor konsekvensene av mange lovbrudd samlet sett kan være store i et nasjonalt perspektiv.

– I en del saker er det ikke umiddelbart opplagt for påtalejurister eller politietterforskere å forstå konsekvensene et lovbrudd kan ha på miljøet. Ta for eksempel et brudd på et konsekjonsvilkår. Ofte vil selve overtredelsen kunne være temmelig grei å konstatere, uten at det uten videre fremstår som opplagt at den bør etterforskes i straffesaksporet. Dialog med relevant tilsynsmyndighet er da viktig, slik at fagekspertisen kan forklare lovbruddets virkninger på miljøet. Gjennom dialog med relevant tilsynsmyndighet vil politiet få hjelp til å heve blikket i de sakene hvor det kan være nødvendig, slik at de riktige sakene prioriteres.

Tidligere statsadvokat om miljøfeltet:

– Ha et lengre perspektiv i bekjempelsen av miljøkriminalitet

Etter mer enn ti år i ØKOKRIM sier Tarjei Istad takk for seg og begynner i ny jobb i Asker og Bærum tingrett. I rollen som statsadvokat og teamleder har han mottatt både æresbevisninger og trusler. Etter Istads syn er noe av det viktigste i kampen for natur og miljø å ha et lengre perspektiv.

– Det ble ganske raskt klart for oss at vi ikke skulle jobbe samme sted, så derfor søkte jeg ØKOKRIM. Tarjei Istad, først ansatt som politiadvokat og deretter statsadvokat og teamleder ved Miljøkrimteamet, forklarer hvorfor han i 2007 valgte bort jobb hos Sivilombudsmannen til fordel for bekjempelse av miljøkriminalitet.

– Jeg traff hun som ble min kone, da jeg jobbet hos Sivilombudsmannen, og vi valgte å ha ulike arbeidsgivere og kolleger, og nå har jeg jobbet ved ØKOKRIM i 12 år.

Vi har utfordret Tarjei til å gi et tilbakeblikk på årene ved Miljøkrimavdelingen og forhåpentligvis også til å gi oss noen synspunkter og anbefalinger om enhetens retningsvalg videre. Han har nettopp ryddet kontoret og tiltrådt jobben som tingrettsdommer og nestleder ved Asker og Bærum tingrett.

– Jeg har faktisk jobbet i domstolen tidligere også, understreker Tarjei. Som ung jurist var jeg dommerfullmektig ved Sunnmøre tingrett.

Men det var da jeg var hos Sivilombudsmannen, at det ble utlyst en stilling som politiadvokat i Miljøteamet hos ØKOKRIM. Jeg oppfattet meg selv som interessert i natur og friluftsliv, så jeg søkte på stillingen og kom til intervju. Der traff jeg Trond Eirik Schea og Marianne Djupesland, som fortalte meg at det ikke var noe ledig stilling på Miljøteamet, men de luftet tanken om jeg kanskje ville begynne på Subsidieteamet, der de hadde en ledig stilling.

Dette arbeidsområdet hadde jeg ikke hørt om og ante derfor ikke hva innebar, men jeg tenkte at det ville gi meg en fot innenfor. Jeg var 32 år og takket ja til tilbudet og hadde et par spennende år der med økonomisaker som blant

Tekst: politioverbetjent **Kenneth Didriksen**, ØKOKRIM

Foto: **ØKOKRIM og privat**

// kenneth.didriksen@politiet.no

annet gjaldt institusjoner som jukset til seg offentlige midler.

En dag kom ØKOKRIM-sjef Einar Høgetveit ned på kontoret mitt og sa at han kunne tilby meg jobb som politiadvokat på Miljøteamet. Jeg svarte kjekt ja, at det kunne være interessant.

Og det var vel «end of story». Jeg har vært på Miljøteamet siden, og det har egentlig aldri vært aktuelt for meg å søke meg rundt på de ulike avdelingene. Til tross for mine mange år med miljøkrimsaker har jeg hele tiden fått nye faglige utfordringer. Jeg er ikke ferdig utlært på saksfeltet, det blir man vel kanskje aldri, sier Tarjei ettertenksomt.

Det viktige bistandsarbeidet

Miljøkriminalitet omfatter jo svært mange ulike fagfelt og spesiallover – har du spesialisert deg innen noen bestemte fag?

– Jeg har jobbet med alle saksfeltene. Vi har ikke vært så mange jurister på avdelingen, så det hadde blitt noe upraktisk dersom vi skulle begynt med samme type spesialisering som etterforskerne. Det har nok heller ikke vært noe uttrykt ønske blant juristene om ytterligere spesialisering. Jeg synes det har vært utfordrende og gøy stadig å kunne jobbe med noe nytt innenfor de ulike fagområdene som Miljøkrimavdelingen behandler.

Da du søkte ØKOKRIM, hva visste du om enheten? Og hva var den gjengse oppfatningen om særorganet blant dine yrkeskolleger?

– Jeg visste nok ikke så mye som jeg burde, men hadde inntrykk av at det var et kompetent sted med flinke folk – det er det jo fortsatt. Mine år ved ØKOKRIM har vært en lærerik reise med erfaring også fra andre fag utenfor jussen, sier Tarjei, og ramser opp ulike fagområder som biologi, kunst og kultur og fiskeoppdrett.

Vi utfordrer Tarjei til å utdype hva som har vært det viktigste i arbeidet:

– Selv om det nå kanskje er litt tidlig for meg å se meg tilbake og fortelle om det som har vært, mener jeg Miljøkrimavdelingen har vært veldig viktig som bistandsorgan for politidistriktene,

både formelt og uformelt. Det at vi har kunnet hjelpe til med etterforskning, og – for min egen del – alle telefonsamtalene jeg har hatt med politiadvokatene, understreker han.

Jeg hevder ikke å være ekspert på alt til enhver tid, men sparringen i seg selv gjør jo at en pluss en av og til blir tre når man snakker sammen.

Selvfølkelig har den formelle bistanden i saksarbeid, med forankring i ledergruppen, vært viktig. Det samme gjelder alle reisene rundt om i landet med foredrag og deltakelse i forskjellige typer arbeid. Men for min del så har også det omfattende uformelle bistandsarbeidet overfor lokalt politi, med drøfting av saker på telefon og e-post, vært en stor del av jobben. Det tror jeg har blitt satt pris på.

« **Så har også det omfattende uformelle bistandsarbeidet overfor lokalt politi, med drøfting av saker på telefon og e-post, vært en stor del av jobben. Det tror jeg har blitt satt pris på.**

Så du har tilbudt åpen telefon ut til politiadvokatene i politidistriktene?

– Terskelen for å ta uformell kontakt med ØKOKRIM er lav, og det er bra. Arbeid som er omfattende og binder opp ressurser, må selvfølgelig gjennom et felles inntakspunkt, men muligheten til enkelt å ta uformell kontakt på lavt nivå i mindre spørsmål er en styrke. Det styrker også enhetstanken i norsk politi og gjør at man kan dele nyttig sakserfaring på tvers av distriktsgrenser.

Bør vi forsterke bistandsrollen, altså det at vi hjelper politidistriktene med miljøfaglige utfordringer?

– For miljøkrimfagets del så tror jeg ØKOKRIM fortsatt vil være nødvendig i den rollen. I distriktene er de lokale miljøkrimkontorene ofte for dårlig bemannet, og det er for stor turnover til at ØKOKRIMs kompetanse blir overflødig på en god stund, sier Tarjei, og konkluderer med at ØKOKRIMs miljøkrimarbeid er vel så viktig nå som da han begynte i jobben i 2009.

Om å skape rettspraksis

– Det andre jeg vil trekke frem som viktig, er eget saksarbeid, altså de sakene ØKOKRIM etterforsker og irettefører selv. Da tenker jeg spesielt på enkelte tunge, prinsipielle saker ØKOKRIM har ført helt til Høyesterett. Slike saker har gitt oss en del læring, og det har også resultert i nyttig rettspraksis på miljøområdet.

Som for eksempel...?

– Ja, blant annet den såkalte Oftenes-saken¹, som var en plan- og bygningssak, men også Sandvikselva-saken² om forurensing. Erfaringer fra slike gjennomarbeidede sakskomplekser blir stadig henvist til i senere straffesaker.

Du nevner at ØKOKRIM har opparbeidet seg spisskompetanse på ulike fagområder og bistår distriktene. Hvordan synes du distriktene benytter ordningen: Blir de etter hvert mer kompetente til selv å ta saker på alle fagområder – eller blir bistanden en sovepute som gjør at distriktene ikke satser på egen kompetanse fordi ØKOKRIM tar seg av fagfeltet?

– På dette området hadde det jo vært fint å bli overflødig. Da hadde ØKOKRIM lykket i arbeidet som er en del av mandatet: å bistå og gjøre distriktene mer selvgående. Men jeg ser jo på rettspraksis at det fortsatt er ØKOKRIM som tar mange av de utfordrende sakene, som for eksempel ulvesaken og de ressurskrevende sakskompleksene vi så i Vest-Tank-saken³.

Kan det være at noen betente saker er enklere å behandle for et nasjonalt særorgan enn for lokalt politi?

– Tja... Jeg vet ikke hva som er årsaken, men jeg registrerer bare at ingen hadde blitt dømt for ulovlig organisert ulvejakt før ØKOKRIM etterforsket og iretteførte et slikt tilfelle i 2014–15.

Men, fremholder Tarjei engasjert, når det er sagt, så synes jeg kriminalitetsbekjempelsen har vært på sitt beste når ØKOKRIM har jobbet side om side med et politidistrikt i en sak. Da fungerer det! Vest Tank-saken og saken om fjerning av inventar i en fredet barfrøstue på Koppang⁴, er etter mitt syn eksempler på det, og det finnes flere.

Nå er jo særorganutredningen (NOU 2017:11) lagt bort, men hvilken rolle mener du særorganene bør ha hva gjelder samarbeidet med og bistanden til distriktene?

– Temaet har nylig blitt aktualisert blant annet ved at ØKOKRIM er i ferd med å bli tildelt fagansvaret i politiet for både økonomi- og miljøfag-

« (...) kriminalitetsbekjempelsen har vært på sitt beste når ØKOKRIM har jobbet side om side med et politidistrikt i en sak. Da fungerer det!

feltet. Og det høres ut som en naturlig og bra løsning på en utvikling som har vist at Politidirektoratet (POD) ikke har hatt kapasitet til selv å drifte denne oppgaven, sier Tarjei. Endring av fagansvar kan nok også begrunnes med at god forvaltning av fagansvar forutsetter tid og kontinuitet. Det har ØKOKRIM god tradisjon for, om rammene er tilstrekkelige...

Et større perspektiv

– Når det gjelder det å jobbe på Miljøkrimavdelingen, har jeg pleid å si til politifolk som ansettes, at mange steder er det ok å jobbe i et par år før man eventuelt kan skifte arbeidsplass og -oppgaver, men to år eller mindre her kan se vel kort ut på CV-en. Det er en slags spissformulering for å si at det er så mye å sette seg inn i, at skal du være til nytte både for ØKOKRIM og distriktene, må du ha et litt lengre perspektiv.

Det er kanskje mye å kreve, sier Tarjei engasjert, og avslutter resonnementet: Jeg tror det henger sammen med at dette er et fagfelt der man må ha interesse for det litt større bildet, og det er det jo stadig flere som har nå, nemlig at kloden og livsgrunnlaget vårt er noe vi kan ødelegge.

¹ Rt-2011-10.

² Rt-2007-1684.

³ Rt-2012-65.

⁴ Rt. 2010-850.

For å følge opp det siste punktet ditt, tror du at politiets og påtalemyndighetens arbeid med miljøfeltet blir viktigere sett i lys av en eskalierende klimakrise?

– Ja, absolutt. Det er vel naturlig at klima- og miljøkriminalitet kommer høyere opp på dagsorden nå som klima- og miljøspørsmål generelt har fått sin rettmessige plass der. Jeg registrerer at fagfeltet i fjor ble tatt inn som et prioritert område for politiets arbeid. Det er jo politikernes valg om det også skal innebære en styrking av ØKOKRIMs og distriktenes miljøkrimarbeid. Men jeg tenker at slike prioriteringer også må vises i praksis med ressurssetting, det er vel ikke for mye å si.

Politiet, og samfunnet for øvrig, snakker mye om trusselbilder og trender i kriminaliteten for å beskrive hva som skjer, og hva som sannsynligvis kommer til å prege samfunnet både på kort og lang sikt. Hvordan ser du på ØKOKRIMs evne og vilje til å henge med i utviklingen for å tilpasse oss trender og utvikling?

– Jeg mener at ØKOKRIM i mye større grad nå enn tidligere er styrt av det som utgjør en trussel mot verdienheten er satt til å beskytte.

Enheten utgir nå også jevnlig sine egne trusselvurderinger, og de er nå del av beslutningsgrunnlaget ved inntak av straffesaker.

Men ØKOKRIM må jo også støtte seg på det de ulike tilsynene anser som de aktuelle truslene, og det opplever jeg at i større grad er tilfelle nå enn da jeg begynte i 2007, og det må jo være riktig.

Så det er ikke massive medieoppslag som styrer saksinntaket vårt?

– ØKOKRIM bør prioritere de sakene og saksområdene det argumenteres for i trusselvurderingene. Det kan godt være at det er de samme sakene som får medieoppslag, men utelukkende stor oppmerksomhet bør ikke være styrende for enhetens prioritering. Mediene har sin egen agenda for hva som dekkes. ØKOKRIM må prøve

« (...) dette er et fagfelt der man må ha interesse for det litt større bildet, og det er det jo stadig flere som har nå, nemlig at kloden og livsgrunnlaget vårt er noe vi kan ødelegge.

å sortere sakene ut fra egne kriterier. Hvis sakene som dekkes av mediene, ikke er alvorlig miljøkriminalitet, så er det kanskje ikke ØKOKRIMs sak, men heller en oppgave for politidistriktene.

Og hva er en rett sak...?

– Kanskje spesielt ved Miljøkrimavdelingen, som har et begrenset antall ansatte, er det viktig å behandle de riktige sakene. I det ligger min overbevisning om at det er størst allmennprevensjon i å få strenge nok straffer i konkrete enkeltsaker. Jeg kan sitere kollega Bjørn Soknes (førstestatsadvokat og leder av

Trøndelag statsadvokatembeter, red.anm.), som sa at vi ikke trenger å gå i demonstrasjonstog for miljøet, siden vi allerede har slåsshanskene på.

Fag og forebygging

Nå som politiet har en strategi om å drive forebygging, er det viktig å huske at store, tunge direktorater og tilsynsorganer på miljøområdet, som Miljødirektoratet, Riksantikvaren, Mattilsynet og Arbeidstilsynet, driver forebygging på alle ØKOKRIMs miljøkrimområder mer aktivt enn vi noen gang kan gjøre. Så da er spørsmålet hvor mye av enhetens knappe ressurser som skal brukes på forebygging på andre måter enn ved å få frem straffesaker på miljøområdet.

Så vår forebygging ligger ikke i skolebesøk og holdningskampanjer, men heller i rettssalen?

– Ja, jeg tenker det, sier Tarjei, og tilføyer at ØKOKRIMs ansatte selvfølgelig fortsatt skal kunne holde foredrag eksternt, men at man bør prioritere å rekruttere, utdanne og beholde gode miljøetterforskere for å kunne fortsette det gode arbeidet som nå gjøres.

har man som nevnt ikke noe annet sted i norsk politi. Men, når det er sagt, så har jeg også vært opptatt av å ha et godt politifaglig miljø, for det blir best når disse spesialetterforskerne jobber tett sammen med politifaglig personell. Derfor har jeg også vært noe tilbakeholden med å få omgjort ledige politistillinger til andre typer fagstillinger. Miljøkrimavdelingen har i ØKOKRIM-målestokk et stort politifaglig miljø, noe som har vært viktig for meg å vedlikeholde.

Avgjorte saker og veien videre

Du har nå sluttet i ØKOKRIM, hva skal du gjøre videre?

– Jeg har blitt ansatt som tingrettsdommer og nestleder ved Asker og Bærum tingrett. Stillingen innebærer jo å jobbe med alle typer saker som kommer inn.

Hvordan blir det for deg nå å ha dommerfokus i straffesaker?

– Jeg har jo alltid vært opptatt av å komme frem til riktig resultat i sakene, så det er det samme om du er påtale eller dommer. Og jeg er også opptatt av at etterforskningen ikke må dra for mye ut i tid, for det er tross alt folk

« I det ligger min overbevisning om at det er størst allmennprevensjon i å få strenge nok straffer i konkrete enkeltsaker.

Miljøkrimavdelingen har jo foruten politifaglige etterforskere også tradisjon for å ha andre fagspesialister, som revisor, biolog og kjemiker, og nå kommer det muligens også en veterinær. Er dette veien å gå?

– Ja, det tror jeg. ØKOKRIM må jo velge hvilke fag man ønsker å styrke enheten med dersom man får sjansen til å ansette flere. Disse fagspesialistene bistår i stor grad distriktene i fagdisipliner distriktene ikke selv har. Jeg vil vel si at disse etterforskerne er helt unike.

– Jeg kan jo si at i min tid som teamleder fra 2012 til 2020, så har jeg holdt en beskyttende hånd over disse spesialetterforskerne – biologene og kjemikerne – for den type etterforskere

i andre enden som enten er fornærmet, mistenkt eller siktet. Det å være del av en straffesak er en belastning uansett om man har gjort noe galt eller ikke, så man må prøve å komme i mål med ting innen rimelig tid. Det handler om å ha rett i tide..., sier Tarjei og fortsetter: Det er vel det jeg skal drive med nå – å treffe riktige avgjørelser i tide.

Blir det store endringer i de faglige utfordringene?

– Ja, men det å drive en sak gjennom etterforskning og videre til domstolen er utrolig spennende og krevende. Som med alt annet som har vært viktig og morsomt, så kommer jeg nok til å savne det.

Selv om sluttstrek er satt, er det jo saker man tenker nøyer seg over, og på hva man eventuelt kunne gjort annerledes. Som eksempel han (eller hun) som prøvde å selge en runestein gjennom kommentarfeltet på en nettside. Høyesterett kom til at han var beskyttet av pressens kildevern.⁵ Ville utfallet blitt det samme om jeg hadde argumentert annerledes, eller om saken kom opp i dag, slik som dette med kommentarfelt på internett har utviklet seg?

En annen sak som jeg også har tenkt en del på, er den med barfrøstua på Koppang, der temaet var om de faste møblene fulgte bygningen i fredningsøyemed. Der hadde nok lovgiver bak kulturminneloven tatt begrepet «naglefast inventar» for bokstavelig, så saken handlet for mye om at møblene måtte være fysisk bygd inn i veggen, og ikke om hva som fulgte med bygget etter skikk og bruk, slik som faktisk «naglefast» betyr tingsrettslig. Men ut fra forarbeidene som forelå, så endte jo Høyesterett opp med å dele opp det aktuelle inventaret etter den forståelsen. Jeg har jo i ettertid vært tilbake i den stua og sett at halve inventaret sto igjen... Nei, det var et stusselig syn... Så i sånne henseender, selv om resultatet kan være riktig rettslig sett, så føler man jo at man ikke fikk gjort det man burde. Det er sikkert ikke en bra egenskap, men jeg tenker ikke så mye på sakene som gikk bra, men heller på dem der jeg føler at utfallet burde vært et annet.

Stadig flere områder i miljøretten kan nå avgjøres med et gebyr fra en tilsynsetat fremfor en ordinær straffereaksjon. Blir det veien å gå fordi

det synes raskt og effektivt, eller blir miljølovbrudd da mindre alvorlige?

– For å sitere Soknes igjen så vil et gebyr aldri få den samme omtalen og innebære det samme alvorret som straff og særlig en rettssak har. I de alvorlige sakene må det derfor tas ut tiltale, og sakene må føres for retten dersom man skal oppnå tilstrekkelig allmennprevensjon.

Men for øvrig er jeg veldig for at de mindre alvorlige sakene kan avgjøres med gebyrer. Jeg tror likevel at det noen ganger kan være vanskelig å skjønne at gebyrene forvaltningen utsteder, kan være mange ganger høyere enn bøtene

« **Det å være del av en straffesak er en belastning uansett om man har gjort noe galt eller ikke, så man må prøve å komme i mål med ting innen rimelig tid. Det handler om å ha rett i tide...**

påtalemyndigheten ilegger eller hva man ser i dommer i langt mer alvorlige saker. Gebyrene kan være på flere millioner, for eksempel i konkurranse saker, men straffen har ikke tradisjon for å være mer enn noen hundre tusen og kanskje en million eller to. Så det bør vel komme en justering den ene eller andre veien.

Og det leder meg til prinsippene for en god foretaksstraff. Det synes jeg ikke har vært bredt nok behandlet av Høyesterett ennå. Det har vært noe, men det er ikke mye rettspraksis å henvise til.

Her synes jeg kanskje at ØKOKRIM kunne hatt en mer aktiv rolle, ført en sak og fått dette ordentlig vurdert. Skal man se på omsetning eller driftsresultatet eller begge, og hvordan skal dette vektas mot balanse og egenkapital i selskapet? Skal man se på snittet over flere år eller bare det siste året, osv.? Det synes jeg alltid har vært en vanskelig vurdering.

Det har vært en lærerik reise å jobbe i ØKOKRIM. Vi har jo over 40 spesiallover som omfatter miljøkriminalitet, så det er noe nytt hele tiden.

– *Jeg slutter ikke fordi jeg var utlært, sier Tarjei.*

⁵ Rt-2010-1381.

Var havørnen på rekognosering eller i «direkte angrep»?

Om Agder lagmannsretts dom av 6. desember 2019.

Agder lagmannsrett har vidstrakte utmarksområder i lagsognet, og saker med utgangspunkt i konflikten mellom rovdyrforvaltning og bufe havner av og til i våre rettssaler.

En interessant sak fikk sin endelige avgjørelse ved lagmannsrettens dom av 6. desember 2019. Sakens bakgrunn var at en fredet havørn var blitt skutt på en gård i Vrådal i Telemark 18. november 2017. Den 22 år gamle sønnen på gården hadde kommet hjem fra elgjakt og oppdaget en stor fugl som landet i ei rogn inne på det inngjerdede beiteområdet til ca. 140 vinterforete sauer og lam. En kongeørn hadde sommeren 2017 drept et lam på beite, og sønnen antok at det var en slik ørn som nå satt og betraktet matfatet. Han grep jaktrifla og løp ca. 60 meter mot treet der ørnen befant seg. Han stanset ca. 90 meter fra fuglen og observerte den i rundt 10 sekunder. Han oppfattet ørnen

som urolig; den så mot sauene, og et par ganger slapp den ut vingene som om den gjorde seg klar til å stupe ut i luften. Han oppfattet at ørnen var i direkte angrep mot sauene som beitet 15–20 meter unna, og drepte ørnen med et velrettet skudd. Rett før skuddet falt, satt ørnen stille med vingene inntil kroppen. Skytteren ringte straks politiet og fortalte at hendelsen hadde skjedd som beskrevet her. Det var ingen grunn til å tvile på forklaringen hans. Uansett hva man mener om fellingen, fortjener skytteren respekt for sin oppriktighet i forholdet til myndighetene. Hvis ørnen hadde blitt begravd i en myr, ville saken neppe blitt kjent.

Det ble satt i gang etterforskning, og Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatem-beter satte skytteren under tiltale for overtredelse av naturmangfoldloven § 75 første ledd, jf. § 15 første ledd, for å ha felt havørnen uten

Tekst: lagdommer **Rune Bård Hansen**,
Agder lagmannsrett. Foto: **Pixabay**
// rune.bard.hansen@domstol.no

LA-2019-61413

fellingstillatelse. Havørn ble fredet i 1968. Arten er for tiden ikke alvorlig truet i Norge og står ikke på rødlisten, men ulovlig felling er likevel alvorlig og vil som regel gi fengselsstraff.

Petimeterjus mot sunt bondeskjønn?

Saken reiser flere interessante juridiske spørsmål, særlig hvorvidt felling skjedde som lovlig nødrett for å redde bufeet. Naturmangfoldloven § 17 andre ledd åpner for frifinnelse på dette grunnlaget, og bestemmer blant annet at «eieren kan avlive vilt under direkte angrep på bufe».

Tidligere var det et tilleggsvilkår for lovlig felling at den måtte «anses påkrevd» for å stanse det direkte angrepet. På grunn av slurv i lovarbeidet da bestemmelsen ble flyttet fra den gamle viltloven § 11 til naturmangfoldloven § 17 i 2010, falt passusen «anses påkrevd» bort i lovteksten. I Rt-2014-238 (Tigerdommen) – om hønsehauken som ble skutt under angrep på høna med det treffende navnet Tiger – fant Høyesterett at det ville være i strid med det strenge legalitetsprinsippet i straffetretten å innfortolke et slikt vilkår når det ikke lenger fremgår uttrykkelig av ordlyden. Konse-

kvensen av Høyesteretts forståelse, som er gjeldende rett, er at tiltalte i saken for Agder lagmannsrett uten videre kunne avlive havørnen hvis den etter en objektiv vurdering var i «direkte angrep» på sauene.

I denne vurderingen delte lagmannsretten seg i et mindretall på tre meddommere og et flertall på de to lagdommerne og de to siste meddommerne. Flertallet kom til at ørnen ikke var i direkte angrep da den satt i treet over sau og lam. Flertallet pekte på at en så vid fortolkning av uttrykket «direkte angrep» ville gi

«**Tiltalte ble dermed frifunnet med knappest mulig margin, såkalt negativt flertall.**»

fredet rovvilt et altfor svakt vern. Det ble vist til formålet med naturmangfoldloven, og til Grunnloven § 112, som sier at «enhver har rett til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares». Denne grunnlovsbestemmelsen har

betydning ved tolkning av lovbestemmelser om natur og miljø.

Domfellelse i lagmannsretten krever imidlertid at minst fem av de syv dommerne går inn for det. Tiltalte ble dermed frifunnet med knappest mulig margin, såkalt negativt flertall. De tre bestemmende meddommere mente ørnens opphold i treet innebar et direkte angrep, slik at ørnen lovlig straks kunne felles. Skytteren hadde da ikke plikt til å forsøke alternative handlinger som klapping i hendene, skremmeskudd eller lignende.

Som rettens leder og talsmann for flertallet angret jeg på at jeg ikke hadde avskåret vitneforklaringen fra «gammelrådmannen» i bygda, som avsluttet sin engasjerte forklaring med følgende kraftfulle salve: «Hvis en ørn sitter i et tre over middagen, er den ikke på søndagstur, men i ferd med å plukke ut det svakeste lammet for å slå voldsomt ned på det hvert øyeblikk. Angrepet er i gang!!»

Jeg ble ikke overrasket da den hyggelige mannen i en pause fortalte meg at han selv har hatt sau på beite i mange år.

Et direkte angrep på saksbehandlingen

Statsadvokaten anket ikke dommen til Høyesterett. Noe av årsaken er nok at påtalemyndigheten under rettssaken uttalte at naturmangfoldloven § 17 den 1. januar 2020 skulle endres slik at «anses påkrevd» fikk den rettmessige plassen i bestemmelsen som lovgiver trodde den hadde inntil Tigerdommen. Det ville være liten vits i å få Høyesteretts vurdering av en problemstilling som ville blitt uaktuell allerede tre uker etter lagmannsrettens dom.

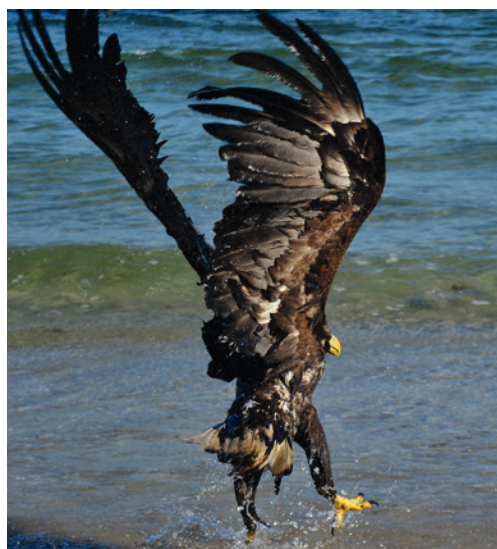
Nå er vi langt inne i 2020, og naturmangfoldloven § 17 har fremdeles samme ordlyd som på domstidspunktet. Jeg sendte straks etter at jeg motvillig hadde ført frifinnelsen i pennen, en e-post til ØKOKRIMs miljøkrimavdeling, og fikk vite at det ennå ikke var bestemt når bestemmelsen skulle endres slik at avliving av rovvilt under direkte angrep ikke lovlig kunne skje hvis angrepet kunne avverges på andre måter. For meg er det oppsiktsvekkende at det skal ta mer enn seks år å sette inn tre ord i en lovtekst slik at ordlyden klart gir uttrykk for

Stortingets uttalte oppfatning av hvordan bestemmelsen skal forstås.

I det denne artikkelen var (så godt som) ferdig, dumpet imidlertid Prop. 90 L ned i innboksen min. Her fremgår det at den 24. april 2020 ble «når det må anses påkrevd», etter seks års abdikasjon, igjen tatt inn i naturmangfoldloven § 17. Samtidig ble også «under direkte angrep» endret til «på grunn av et pågående eller umiddelbart forestående angrep», i tråd med gjeldende rett fastslått av Høyesterett i Tigerdommen. Det var, for å si det svært mildt, på høy tid.

En randbemerkning om meddommere og miljø saker

Da juryordningen ble opphevet 1. januar 2019, ble én av de tre lagdommerne i meddomsretten erstattet av en lekdommer slik at styrkeforholdet ble 2–5 mot tidligere 3–4. Dette var et ledd i en politisk hestehandel for å få flertall for å avskaffe juryen. Det har vært diskutert hvorvidt den nye sammensetningen har gavnet tiltalte eller påtalemyndigheten. I en sak som dette, der overordnede miljøverdier står mot et forståelig ønske om å frifinne en sympatisk tiltalt, tror jeg det økte antallet meddommere var direkte årsak til frifinnelsen. Mitt ønske er at forslaget om å redusere antallet meddommere i lagmannsretten fra fem til tre på grunn av koronasituasjonen først blir vedtatt som en midlertidig ordning, men etter hvert blir permanent. Lekdommernes stemmegivning har flere ganger medført feilaktige frifinnelser i saker om miljøkriminalitet.

Tekst: politiinspektør **Henning Klausie**, Innlandet politidistrikt
 Foto: Politioverbetjent **Espen Eide**, Innlandet politidistrikt
 // henning.klausie@politiet.no

→ Siktedes
 posisjon i
 skudd-
 øyeblikket.

Første observasjon
 av ulven fra siktede –
 skuddøyeblikket.

Ulven som forsvant

Den 29. september 2018 fikk politiet melding om at det var skutt etter en ulv i Lillehammer kommune. For skytteren var problemet at lisensjakt på ulv først startet 1. oktober. Han var dermed noen dager for tidlig ute.

En politipatrulje fra Lillehammer og kriminalteknikere reiste til åstedet ved Snultsetra i Lillehammer. De fikk forelagt et hendelsesforløp som stemte godt overens med tekniske funn på stedet. Blod fra ulven ble funnet flere steder, men dyret var borte vekk. Jegerne og Statens naturoppsyn hadde lett etter ulven, men sporene ble borte. Det var et lite sluddlag i terrenget som smeltet vekk i løpet av dagen, og det gjorde sporingsforholdene krevende.

Ulven viste seg å være registrert som individ nr. V777 på www.rovbase.no og er en immigrant fra Sverige. Den hadde tidligere samme høst vært innom både Ringsaker kommune og Stor-Elvdal kommune, men var for det meste registrert i Sverige. Siden har verken ulven eller spor etter den blitt funnet, men det er god grunn til å tro at den døde av skadene den ble påført.

Ettersom dette spørsmålet var usikkert, ble skytteren tiltalt for forsøk på felling av en utrydningstruet art (straffeloven § 240 annet ledd).

Dømt i tingretten

Saken ble behandlet i Sør-Gudbrandsdal tingrett høsten 2019. Tiltalte erkjente seg skyldig, men forklaringen hans var ingen full tilståelse. Han hevdet at han hadde lov til å drive lisensjakt på ulv før 1. oktober. Han hadde registrert seg som lisensjeger i Jegerregisteret, men i liten grad satt seg inn i reglene for lisensjakt. Han, og jaktlaget hans, mente at ettersom det var periode for elgjakt, var det også lov å skyte ulv. Tiltalte ga umiddelbart til uttrykk overfor politipatruljen at det var en ulv han hadde sett, og at han hadde ønske om å felle den. Han fastholdt dette i retten. Han visste også at ulv er en truet art.

LE-2019-148163

← Siktedes våpen, rifle «SAUER» 30-06.

Tiltalte hevdet imidlertid at det var umulig å finne ut av når lisensperioden var, og at Fylkesmannens nettsider var uoversiktlige. Jaktlagets rutiner for å skaffe riktig informasjon var tilfeldige. Enkle søk på Google ga treff med korrekte opplysninger, men tiltalte holdt på sitt.

Tiltalte ble ikke hørt med sine anførsler, og ble domfelt etter tiltalen. Han fikk fengsel i 75 dager, rifla han benyttet ble inndratt, og han tapte retten til å drive jakt og fangst i tre år. Tingretten mente at domfelte hadde vært i uaktsom rettuvitenhet om lisensperioden, og tilla dette vekt i formildende retning. Tingretten mente at domfelte bare hadde vært grovt uaktsom når han skjøt mot ulven.

Verken domfelte eller påtalemyndigheten var tilfreds med dommen, og lagmannsretten tillot deler av ankene behandlet. Domfeltes anke over skyldspørsmålet ble ikke tillatt fremmet i lagmannsretten.

Lagmannsretten skjerpet straffen

Eidsivating lagmannsretts dom av 10. desember 2019 la til grunn at domfelte var forsettlig når han skjøt mot ulven. Lagmannsretten viste til tidligere rettspraksis om felling av ulv (HR-2016-1857-A og LE-2017-6392), og fant noe veiledning der. Selv om den aktuelle saken skilte seg fra disse sakene, var de generelle utgangspunktene om allmennprevensjon noe lagmannsretten tok tak i.

I lagmannsretten ble det 90 dager fengsel. Påstanden var 120 dager. Også rettighetstapet ble vurdert strengere i lagmannsretten, og ble

« Tiltalte hevdet imidlertid at det var umulig å finne ut av når lisensperioden var, og at Fylkesmannens nettsider var uoversiktlige.

satt til fem år i tråd med rettspraksis ellers.

Det ble anført at ettersom samme skytter kunne ha felt ulven lovlig på samme sted noen få dager senere, måtte straffen settes betydelig ned. Retten var ikke enig i dette. En slik løsning ville medført betydelig usikkerhet og uklarhet om hvor grensen skulle gå.

Dommen ble anket til Høyesterett, men ankeutvalget nektet anken fremmet. Saken skiller seg noe fra HR-2016-1857-A, og det var dermed ikke opplagt at den skulle nektes fremmet. Dommen er nå rettskraftig.

V777 er det fortsatt ikke funnet spor av.

I denne saken var skytteren av den oppfatning at det åpenbart var en ulv han hadde skutt på. Skyttere hevder imidlertid jevnlig at de ikke har skutt på ulv i «ekte forstand». I flere saker har mistenkte hevdet at det var snakk om et hybridisert dyr, og at straffelovens bestemmelser dermed ikke kom til anvendelse.

Tekst: politiadvokat **Kristin Ingeborg Rusdal**, Oslo politidistrikt

Foto: **Oslo politidistrikt**

// kristin.rusdal@politiet.no

Millionbot til Sporveien AS

Kollektivtransportselskapet vedtok forelegg for oljeforurensning i hovedstaden.

Våren 2018 besluttet Sporveien AS at de skulle fjerne et gammelt oljefyringsanlegg på Sporveiens t-baneverksted på Ryen, da det ikke var i bruk. Under arbeidet oppsto det en lekkasje som førte til at 28 000 liter fyringsolje rant ut i den omkringliggende grunnen og videre til Alnaelva og ut i Oslofjorden.

De tre oljetankene var plassert i et fyrrum i kjelleren. Tankene inneholdt til sammen 93 000 liter fyringsolje, og alle skulle tømmes. Norsk Spesialolje ble engasjert av TT-Teknikk til å forestå tømmingen av tankene. TT-Teknikk hadde en rammeavtale med Sporveien, men hadde ikke tilstrekkelig spesialkompetanse for dette oppdraget.

I forkant av tømmingen var det befaring av anlegget, hvor både Sporveien, TT-Teknikk og Norsk Spesialolje var til stede. Ulike metoder for tømming av tankene ble diskutert. Det ble besluttet at man skulle bruke et påfyllingsrør som gikk til tankene, og som i utgangspunktet ikke var ment for tømming. Røret som skulle benyt-

tes, var 60 meter langt og lå for det meste over bakken, mens én meter av røret lå under bakken. Det er et poeng for saken at Norsk Spesialolje på befaringen ga uttrykk for at de heller ønsket å tømme tankene ved å legge slanger fra tankbiler bort til oljetankene og suge opp fyringsoljen. Dette ønsket imidlertid ikke Sporveien, da metoden krevde strømutkobling og sperring av spor og ville medført store kostnader og mye ekstraarbeid for dem.

Selve tømmingen foregikk over flere dager i mai 2018. Den 30. mai 2018 meldte arbeidere på Follobaneprosjektet ved Alnaelva at det lukket kraftig diesel. Oslo brann- og redningsetat (OBRE) ble varslet kl. 15.24 og Oslo politidistrikt kl. 15.52. OBRE varslet også Kystverket, som rykket ut. I mellomtiden hadde Norsk Spesialolje oppdaget at tankene tømtes raskere enn de pumpet, og stanset arbeidet. Det ble raskt klart at store mengder fyringsolje kunne være lekket ut og på vei ut i Oslofjorden via Alnaelva.

→ Alnaelvas utløp i Kongshavn, der det var satt ut lenser for å fange opp oljen.

Det ble umiddelbart satt i verk tiltak for å begrense den akutte forurensningen fra utslippet. OBRE ledet arbeidet det første døgnet, før Sporveien overtok neste dag. Det ble satt ut separator i utløpet til Alnaelven der oljeutslippet først ble oppdaget, og lenser ved Kongs-havn hvor Alnaelva har sitt utløp. Tankbiler ble benyttet til å suge opp olje fra kummen ved anlegget på Ryen der utslippet fant sted. Opprydningsarbeidet pågikk hele sommeren. Det er beregnet at det lekket ut ca. 28 000 liter fyringsolje denne dagen. Ca. 2600 liter av dette ble ikke samlet opp og antas derfor å ha rent ned i grunnen.

Etterforskningen

Politiet opprettet selv anmeldelse. I tillegg ble forholdet anmeldt av Miljødirektoratet, Norges Miljøvernforbund, Bellona, Naturvernforbundet og Kystverket.

Saken ble etterforsket av Oslo politidistrikt ved Seksjon for finans- og spesiallovgivning. Dagen etter hendelsen ble det holdt inntaksmøte med etterforsker, etterforskningsleder og jurist. Både Sporveien AS, TT-Teknikk AS og Norsk Spesialolje AS fikk status som mistenkt. I tillegg ble tre ansatte i Norsk Spesialolje AS senere avhørt som mistenkte. Etterforskningen tok sikte på å klarlegge hva som var årsaken til lekkasjen, og hvem som eventuelt var ansvarlige for den. Videre var eventuelle skader på natur og miljø et sentralt tema.

Allerede da første patrulje kom til anlegget på Ryen, forklarte ansatte fra Norsk Spesialolje at de antok at lekkasjen kom fra den nedgravde delen av påfyllingsrøret. Det viste seg senere at denne delen av røret hadde sprukket, trolig på grunn av korrosjon, og det var her

lekkasjen oppsto. Sporveien har anført at røret kan ha sprukket fordi Norsk Spesialolje brukte for stort trykk ved tømningen, men ut fra Miljødirektoratets inspeksjonsrapport synes det klart at røret ikke tålte trykket på grunn av korrosjonsskader. På grunn av manglende inspeksjon og vedlikehold hadde svakheten i røret fått utvikle seg over tid, uten å bli oppdaget.

Etterforskningen forsøkte å kartlegge skader på natur og miljø. Sett i forhold til mengden utslipp ble det relativt små (kjente) skader på nærmiljøet. Dette skyldes delvis et grundig opprydningsarbeid fra Sporveien, og delvis flaks med værforholdene. Høye temperaturer og tørt vær gjorde at utslippet fordampet raskt før det rakk å trenge ned i grunnen. Skadene i Alnaelva ble også begrenset fordi utslippet rant ned i en del av elven som er lagt i rør. I Oslofjorden ble det observert en død sjøfugl og flere andre som var tilsølt av olje. Badeanlegget på Sørenga ble stengt i tre døgn etter hendelsen.

Det er vanskelig å forutse de langsiktige konsekvensene av oljeutslippet. Under etterforskningen ble det besluttet å innhente en sakkyndig uttalelse fra biolog Solveig Ravnum hos ØKOKRIM. Hennes rapport konkluderte med at mye av fyringsoljen trolig hadde endt opp nederst i Alnaelva med fare for utlekking og spredning i lang tid. Rapporten ga en nyttig gjennomgang av de kjemiske og biologiske problemstillingene i saken og ble viktig særlig med tanke på straffutmålingen. Det var stor interesse for saken fra mange aktører, både

« Opprydningsarbeidet pågikk hele sommeren. Det er beregnet at det lekket ut ca. 28 000 liter fyringsolje denne dagen.

forvaltingsorganer, miljøvernorganisasjoner og Sporveien selv. Det ble framsatt mange og til dels udokumenterte påstander om skadepotensialet ved hendelsen. Det var derfor viktig med en objektiv gjennomgang av naturpåvirkningen. Dersom saken hadde endt i retten, ville Ravnum ha blitt et svært viktig vitne.

Hvem skulle holdes strafferettslig ansvarlig for forurensningen?

Etter endt etterforskning ble det besluttet å gå for foretaksstraff. Det ble lagt vekt på at feilen skyldtes en unnlattessynd hos Sporveien. Oljetankene var fra 60-tallet, og det var mange

← Bilde av fyringsoljen der den rant ut i Alnaelven.

år siden de hadde vært i bruk. De var rett og slett gått i glemmeboken. Flere ulike personer hadde sittet i ledelsen denne perioden. Det manglende vedlikeholdet var et resultat av kumulative feil over tid hos ledelsen og hos drifts- og vedlikeholdsavdelingen. Straff mot Norsk Spesialolje AS eller personer i ledelsen der ble også vurdert, men saken ble henlagt for deres del. Saken ble vurdert dithen at ansvaret for manglende vedlikehold lå hos Sporveien, og at det ikke kunne forventes at utførende entreprenør graver opp oppdragsgivers rør for å sjekke at disse er tilstrekkelig vedlikeholdt. Det ble også lagt vekt på at Norsk Spesialolje ønsket en annen gjennomføringsmetode på befaringen, men at Sporveien stoppet dette.

Siktelsen i saken gjaldt forurensingsloven § 7 (forurensning med fare for stor skade eller ulempe) og forurensningsforskriften § 18 - 4, jf. § 18 - 6 bokstav d (manglende analyse av miljørisiko ved lagring av farlige kjemikalier på tank og manglende vedlikeholdsprogram og tiltak for å forebygge forurensning ved tanklagfjerne bindestreking). Saken ble oversendt Oslo statsadvokatembeter med forslag om forelegg 6. desember 2019. Statsadvokaten tiltrådte forslaget samme dag.

Utmålingen av boten

Boten ble satt til én million kroner. Det var som vanlig vanskelig å finne helt sammenlignbare saker, men det ble tatt utgangspunkt i at botens størrelse måtte være betydelig sett hen til at Sporveien oppga en omsetning på 4,9 milliarder kroner. Det ble også tatt utgangspunkt i generelle uttalelser fra Høyesterett om straffnivå i miljø saker og Riksadvokatens rundskriv nr. 4/1989 kap. IV pkt. 3, hvor det uttales at straffnivået må være høyt nok til å ha en preventiv virkning.

I straffeforlaget til statsadvokaten ble det vist til Rt. 2013 s. 864 (Båsum Boring). I vår sak måtte boten ligge høyere fordi utslippet hadde et langt større skadepotensial.

Det ble videre sett hen til forelegg gitt i lignende utslippssaker i Oslo politidistrikt. I forelegg av 21. mars 2013 ble Hafslund Varme ilagt en bot på 800 000 kroner for utslipp av 15 000 liter olje i Akerselven, altså et vesentlig lavere

utslipp enn i vår sak. I forelegg av 21. mai 2013 ble Oslo kommune ilagt en bot på 4 millioner kroner for utslipp av 6 000 liter klor i Akerselva. Utslipet førte til omfattende skade på plante- og dyreliv i Akerselva, og ble derfor vurdert som mer alvorlig. Begge foreleggene er vedtatt.

I formildende retning ble det lagt vekt på at saken hadde lang liggetid (ca. elleve måneder)

« Sett i forhold til mengden utslipp ble det relativt små (kjente) skader på nærmiljøet. Dette skyldes delvis et grundig opprydningsarbeid fra Sporveien, og delvis flaks med værforholdene.

fra den var ferdig etterforsket og til den ble påtaleavgjort. Sporveiens grundige opprydning ble ikke tillagt vekt i formildende retning da dette er en plikt Sporveien har etter forurensningsloven § 46. Etter en helhetsvurdering ble botens størrelse satt til én million kroner. Forelegget ble vedtatt 15. januar 2020.

↑ Påfyllingsrøret som ble brukt til å tappe olje fra tankene på stedet hvor det er gravd ned i bakken.

Tekst: politiadvokat **Magnus Engh Juel**, ØKOKRIM

Foto: **Kystverket**

// magnus.engh.juel@politiet.no

Tide Carrier – alt var ikkje OK

Mislykka forsøk på ulovleg utførsel av avfall resulterte i sju millionar kroner i bot til ein av dei største skraphandlarane av kasserte skip i verda.

Onsdag føremiddag 22. februar 2017 blåste det opp til kraftig uver utanfor jærstrendene i Rogaland. Alt som normalt, med andre ord, bortsett frå at «Tide Carrier», eit lasteskip på over 22 000 tonn, hadde fått motorstans og dreiv stadig nærmare land.

«Everything OK» melde kapteinen inn til Kystverket sin sjøtrafikksentral Kvitsøy VTS. Men det stemde ikkje. Kapteinen gav så uklære og dels feilaktige opplysningar i denne kritiske situasjonen at Kystverket ikkje hadde noko anna val enn å trykke på den store knappen: For første gong sette Kystverket i verk ein statleg leda aksjon mot akutt forureiningsfare, jf. forureiningslova § 46. Etter iherdig innsats under Kystverket si aksjonsleiing blei skipet berga ved hjelp av to taubåtar om kvelden den 22. februar 2017 og taua i hamn.

Men saka stoppa ikkje der. Sjøfartsdirektoratet nekta fartøyet å segle vidare på grunn av manglar ved skipet og skipssertifikata etter

skipssikkerheitslova. Før den ulykksalige seglasen hadde skipet lege ti år i opplag, noko som hadde påverka den tekniske tilstanden negativt. Etter kvart blei Miljødirektoratet kopla inn. Etter å ha gjennomført tilsyn påla Miljødirektoratet fartøyet å bli i Noreg. Dei meinte skipet var på siste seglas for opphogging i Pakistan, så det utgjorde avfall etter forureiningslova § 27. I tillegg hadde fartøyet 1500 m³ avfallsvæsker på tankane. Det var ikkje henta inn løyve til utførsel av avfall, jf. avfallsforskrifta kapittel 13. I tillegg melde Miljødirektoratet saka til politiet.

Var skipet å betrakte som avfall?

ØKOKRIM tok over etterforskinga i oktober 2017. Etterforskinga blei tidleg retta inn mot «commercial manager» for fartøyet, Wirana Shipping Corporation Pte. Ltd. I moderne shipping er det vanleg at andre selskap enn eigaren av fartøyet tek hand om ulike reiarfunksjonar. For Tide Carrier handterte Wirana kommersielle av-

← Fartøyet dreiv i fleire timar i sterk vind før det nådde nært inntil land, som her på biletet. Førelegget som blei vedteke, inneheldt ein eigen post for å ha framkalla akutt fare for forureining. Foto: Kystverket sitt overvåkingsfly, LN-KYV.

gjerdet på vegner av eieren av fartøyet, Julia Shipping Inc, eit selskap registrert på St. Kitts and Nevis. Frå hovudkontoret i Singapore driv Wirana ei global skraphandlarverksemd: oppkjøp av utrangerte skip for hogging, hovudsakeleg på strender i India, Pakistan og Bangladesh. Selskapet er ein såkalla cash buyer – det kjøper utrangerte skip frå reiarlag mot kontant betaling for så å selje dei for hogging på strendene i India, Pakistan og Bangladesh.

Eieren av skipet, reiarlaget Julia Shipping Inc, klaga på vedtaket Miljødirektoratet hadde gjort. I klagen til departementet gjorde reiarlaget gjeldande at Tide Carrier ikkje skulle skrotast – og dermed ikkje var å betrakte som avfall, jf. legaldefinisjonen i forureiningslova § 27. Til støtte for dette synet viste Julia Shipping Inc. til ein avtale der det stod at eit nigeriansk selskap skulle leige skipet i ein lengre periode. Klima- og miljødepartementet var ikkje overtydde og stadfesta vedtaket om at skipet måtte bli i Noreg fordi det var å betrakte som avfall etter forureiningslova.

Beviskrava er som kjent vesentleg strengare i ei straffesak enn i ei forvaltningssak. I etterforskinga mot Wirana var derfor avfallsspørsmålet avgjerande: Var Tide Carrier på

siste seglasen til ei strand i Pakistan då motoren svikta 22. februar 2017, eller skulle fartøyet i vidare kommersiell drift?

Bevisa etterforskarane hadde skaffa fram, trekte eintydig i same retninga. Blant anna var det teikna forsikring for éin seglas til Gadani i Pakistan. Gadani er området der dei hogger opp skip på stranda. Ei rekke andre dokument etterforskarane hadde skaffa fram, trekte i same retninga. Spikaren i kista kom likevel først då ØKOKRIM sommaren 2018 via eit utleveringspålegg til ein skipsmeglar fekk tak i e-postkorrespondanse som var viktig i saka. Påtalemakta meinte e-postkorrespondansen utvitydig viste at avtalen med det nigerianske selskapet var laga i etterkant som konsekvens av Miljødirektoratet sitt vedtak om å halde fartøyet tilbake. Avtalen var opplagt fiktiv, etter påtalemakta sitt syn. Heile formålet var å lure norske styresmakter til å tru at skipet skulle i kommersiell drift.

Å drive inn ei eventuell bot mot Wirana, eit føretak utan dotterselskap eller eigedelar i Europa, ville kunne by på utfordringar. Løysinga på dette problemet blei hefte, jf. strpl. § 217. Sommaren 2018 gav Miljødirektoratet Julia Shipping Inc. løyve til å eksportere Harrier,

← Fem av mannskapet om bord i skipet måtte ein evakuere med helikopter. Foto: Rolf Magne Hausken, Kystverket.

tidlegare Tide Carrier, til Tyrkia for hogging der. Etter krav frå påtalemakta vedtok Oslo tingrett å ta hefte for eit betydeleg beløp i skipet for å sikre eit eventuelt førelegg og sivile krav i straffesaka mot Wirana. Hefte blei sett i verk rett før avreise til Tyrkia. Skipet kunne då ikkje forlate Noreg for hogging, då det ville vere eit brot på strl. § 169 bokstav a). Men Wirana avverja svært raskt heftet ved å overføre eit tosfra millionbeløp til ØKOKRIM sin konto.

Førelegget: utvalde rettslege spørsmål

Eit sentralt rettsleg spørsmål i saka var om handlingane fall inn under norsk jurisdiksjon. Wirana er eit selskap med hovudkontor i Singapore. For brota på forureiningslova var vurderinga grei nok. Påtalemakta vurderte det slik at kapteinen handla på vegner av Wirana, «commercial manager» for fartøyet. Kapteinen handla i Noreg. Følgjeleg var både forsøket på ulovleg utførsel av avfall og faren for akutt forureining omfatta av norsk jurisdiksjon, jf. strl. § 4. Her kunne ein støtte seg til Rt-2010-1608. Der kom ein samrøystes Høgsterett til at det var riktig med føretaksstraff mot ein nederlandsk turoperatør etter ei ulykke på Svalbard. Den nederlandske turoperatøren kunne straffast for det kapteinen hadde gjort i Noreg. Høgsterett vurderte det slik at kapteinen hadde handla på vegner av den nederlandske turoperatøren og brote skipssikkerhetslova då han let eit cruise fartøy segle for nær ei isbre som kalva, slik at fleire passasjerar blei skada.

I tillegg omfatta førelegget tre tilfelle av falsk forklaring til offentleg styresmakt, blant anna at finansdirektøren i Wirana sende dokument med feilaktige opplysningar frå Singapore til Noreg som dei la ved klagen frå Julia Shipping Inc. til Klima- og miljødepartementet. Påtalemakta meinte det her var tale om ei straffbar handling som var gjort på fleire stader, jf. strl. § 7. For den tilsikta verknaden, å føre norske styresmakter bak lyset, inntreffe først då Klima- og miljødepartementet fekk dei falske opplysningane.

Eit anna sentralt spørsmål i saka var kva som er å betrakte som «farleg avfall» etter grensekryssforordninga i avfallsforskrifta kapittel 13. Det gjeld eit absolutt forbod mot eksport av farleg avfall til land som ikkje er medlem av Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), slik som Pakistan. Det var liten tvil om at dei 1500 m³ med oljehaldege væsker på tankane var å betrakte som farleg avfall.

Meir hovudbry skapte spørsmålet om sjølve skipet var å betrakte som farleg avfall. Påtalemakta meinte at berre art. 36 bokstav c) kan brukast på faktum i denne saka. Denne føresegna viser til den generelle definisjonen på farleg avfall i EU-retten, og er implementert i norsk rett i avfallsforskrifta kap. 11. Det finst ingen eigen kode for skip, jf. avfallsforskrifta § 11-2 bokstav a). Dermed var spørsmålet om sjølve skipet var å betrakte som farleg avfall etter § 11-2 bokstav b), noko Miljødirektoratet meinte det ikkje var.

« I etterforskinga mot Wirana var derfor avfalls- spørsmålet avgjerande: Var Tide Carrier på siste seglasen til ei strand i Pakistan då motoren svikta 22. februar 2017, eller skulle fartøyet i vidare kommersiell drift?

Miljødirektoratet si grunngjeving var at innhaldet av farlege material (asbest etc.) ikkje hadde ein slik konsentrasjon at det målt i vektprosent for heile skipet fall under terskelverdiene i avfallsforskrifta § 11-2 bokstav b) med vedlegg. Påtalemakta valde å følge denne vurderinga og subsumerte lovbroten som forsøk på utførsel av avfall utan løyve. Problemstillinga er like fult eit interessant rettsleg spørsmål, som kanskje vil bli avklart i retten seinare. Samtidig har subsumsjonsvalet neppe noko å seie for straffutmålinga. Miljødirektoratet gir ikkje løyve til eksport av skip for hogging i India, Pakistan eller Bangladesh, slik at det i realiteten blir liten forskjell frå det absolutte forbodet mot eksport av farleg avfall til land utanfor OECD.

Allmennprevensjon på ein internasjonal avfallsmarknad

Hausten 2019 vedtok Wirana førelegget. Bota på sju millionar kroner var relativt høg i norsk målestokk. Då det var tale om eit forsøk, var det ikkje noko utbytte å inndra frå Wirana, men dersom føretaket hadde lukkast, er det all grunn til å tru at det straffbare utbyttet ville vore på millionar av kroner. Utbyttet vil her seie det betydelege påslaget per tonn ved sal til aktørar som hogger skip på stranda i India, Pakistan og Bangladesh, samanlikna med den prisen verft i Tyrkia og Europa gjev.

Dominerande for størrelsen på bota var forsøket på ulovleg eksport av det kasserte fartøyet. Bota måtte vere så høg at ho får ein reell avskrekkande effekt, det vil seie at den straffa

TradeWinds
The World Shipping News Service

BAIRD
MARITIME

Attempts to demolish the barge carrier Harrier, pictured here in 2008 when it was named Hickory, have led to fines for cash buyer Wirana Photo: Alf van Beem/Creative Commons

Wirana pays \$700,000 fine for deal
Heavy fine for cash buyer pollution laws

SINGAPOREAN FIRM FINED IN NORWAY FOR ILLEGAL ATTEMPT TO EXPORT VESSEL FOR SCRAPPING
By Road Maritime - October 24, 2020

7 millioner i bot etter at dette skipet ble forsøkt smuglet ut av Norge
Økokrim har gitt Singapore-selskapet Wirana Shipping 7 millioner kroner i bot for å ha forsøkt å smugle skipet «Tide Carrier» ut av Norge. Bøten er allerede betalt.

Lasteskipet «Tide Carrier»/«Harrier»

OPPSUMMERT
Lasteskipet «Tide Carrier» fikk motorstopp utenfor Jærkysten feil og manglet, og fikk ikke forlate Norge.

sh buyer pays big fine for Norwegian scrap vessel

ship Tide Carrier, which was arrested in Norway en route to an illegal shipbreaking in Pakistan, ended up costing a Singapore-based cash buyer a fine of NOK 7 million. The fine has been paid.

Økokrim gir historisk beaching-bot

IN

SHIPPINGWATCH

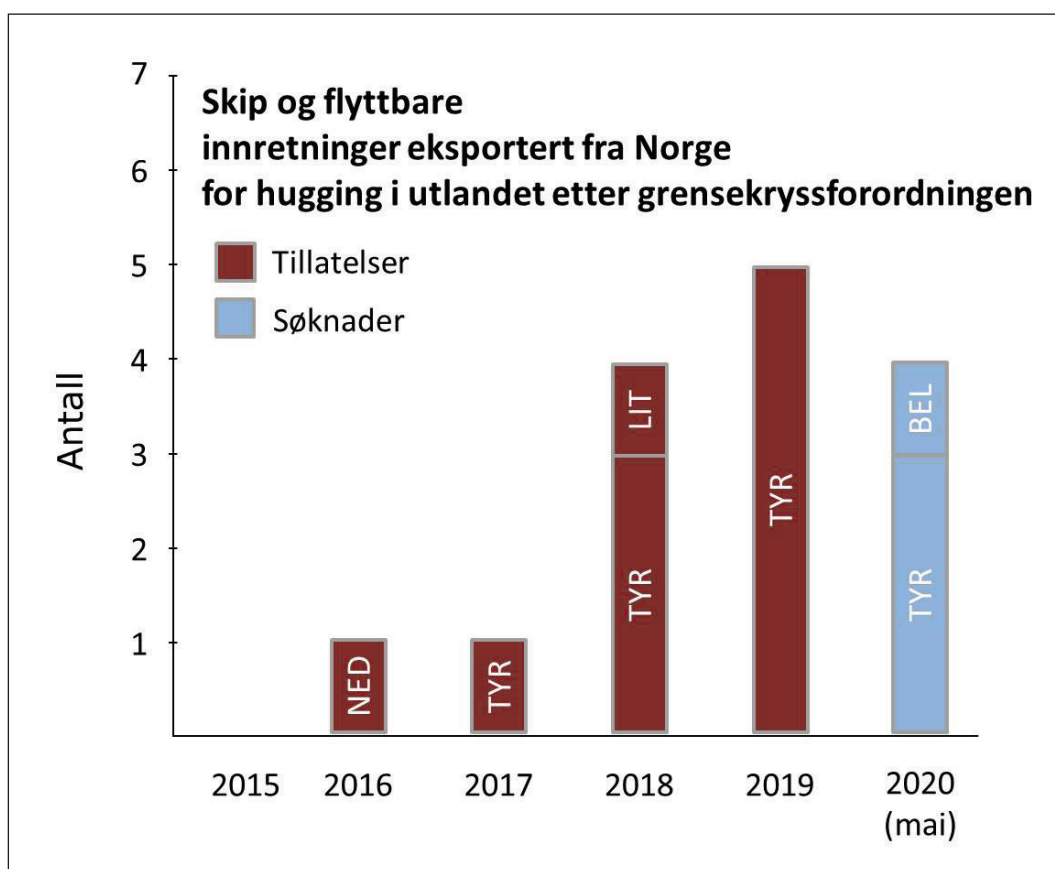
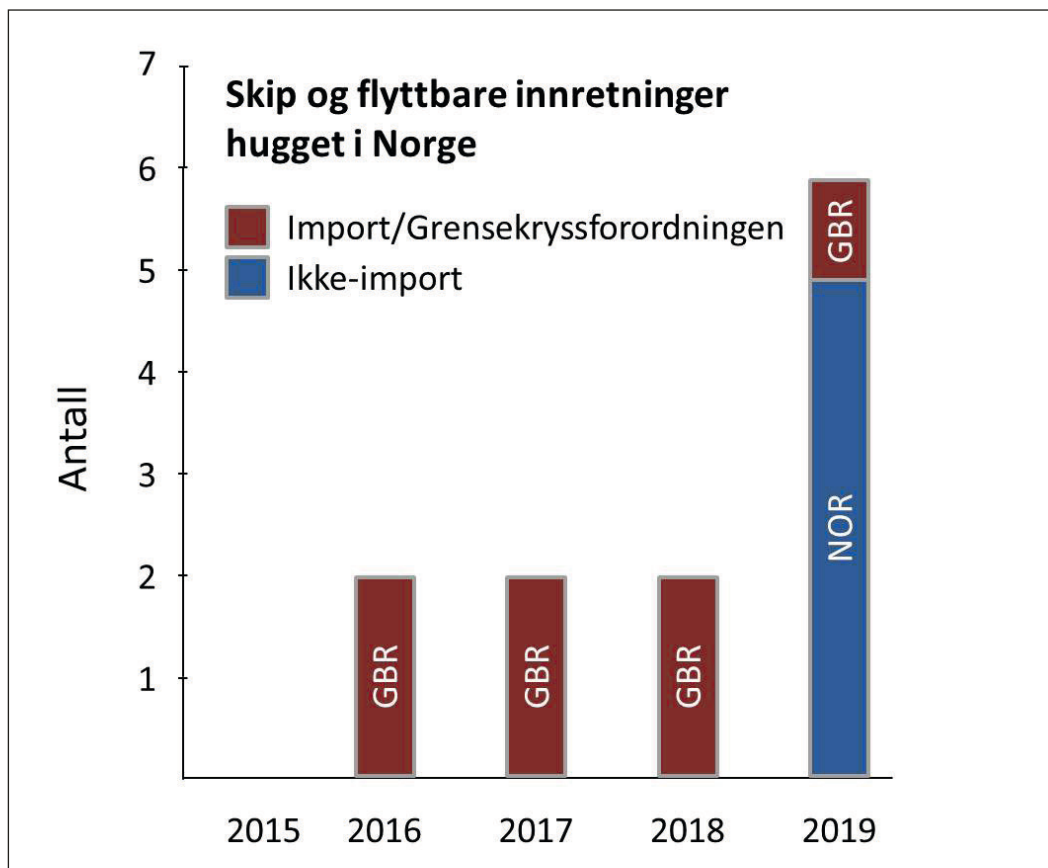
↪ Faksimiler frå
↪ ulike aviser
som skreiv om
saka.

« Bota måtte vere så høg at ho får ein reell avskrekkande effekt, det vil seie at den straffa andre aktørar kan vente seg, er så høg at fordelene med å bryte avfallsregelverket fell bort.

andre aktørar kan vente seg, er så høg at fordelene med å bryte avfallsregelverket fell bort. Av interesse var òg straffnivået som andre EU-land hadde lagt seg på. Avfallsforskrifta kapittel 13 implementerer grensekryssforordninga, EUs spesialregelverk om sending av avfall over landegrensar som bygger på Baselkonvensjonen. Avfall har blitt ei internasjonal handelsvar, og EU har gjennom grensekryssforordninga sett seg i førarsetet for å regulere handelen slik at han skjer på ein miljømessig forsvarleg måte. Det er ei forordning, så regelverket er likt for alle EU/EØS-statar. Difor støtta ein seg på bøtenivået EU-land i vår region har lagt seg på, og då spesielt Nederland og Belgia, som har hatt liknande saker med ulovleg utførsel av kasserte skip for hogging i land utanfor OECD.

Den hasardiøse seglasen til Tide Carrier enda nesten i katastrofe utanfor kysten av

Jæren. Ei vellukka etterforsking med utmerkt hjelp frå Vest politidistrikt enda i ein følbare reaksjon for ein global skraphandlar av utrangerte skip. Ulovleg utførsel av avfall er dessverre ein trussel som framleis blir betrakta som høg. Forhåpentlegvis har likevel føretaksstraffa mot Wirana gjort andre aktørar i shippingbransjen merksame på at brot på avfallsregelverket blir strengt straffa.

Kjelde: Miljødirektoratet. Data for 2019 og 2020 etter Skipsgjenvinningsforordningen var dessverre ikke tilgjengelig per mai 2020.

Tekst: politioverbetjent **Robert Hilton**, ØKOKRIM
 Foto: **Melkeveien for Miljødirektoratet** og **Pixabay**
 // robert.hilton@politiet.no

Økt fokus på ulovlig eksport av EE-avfall

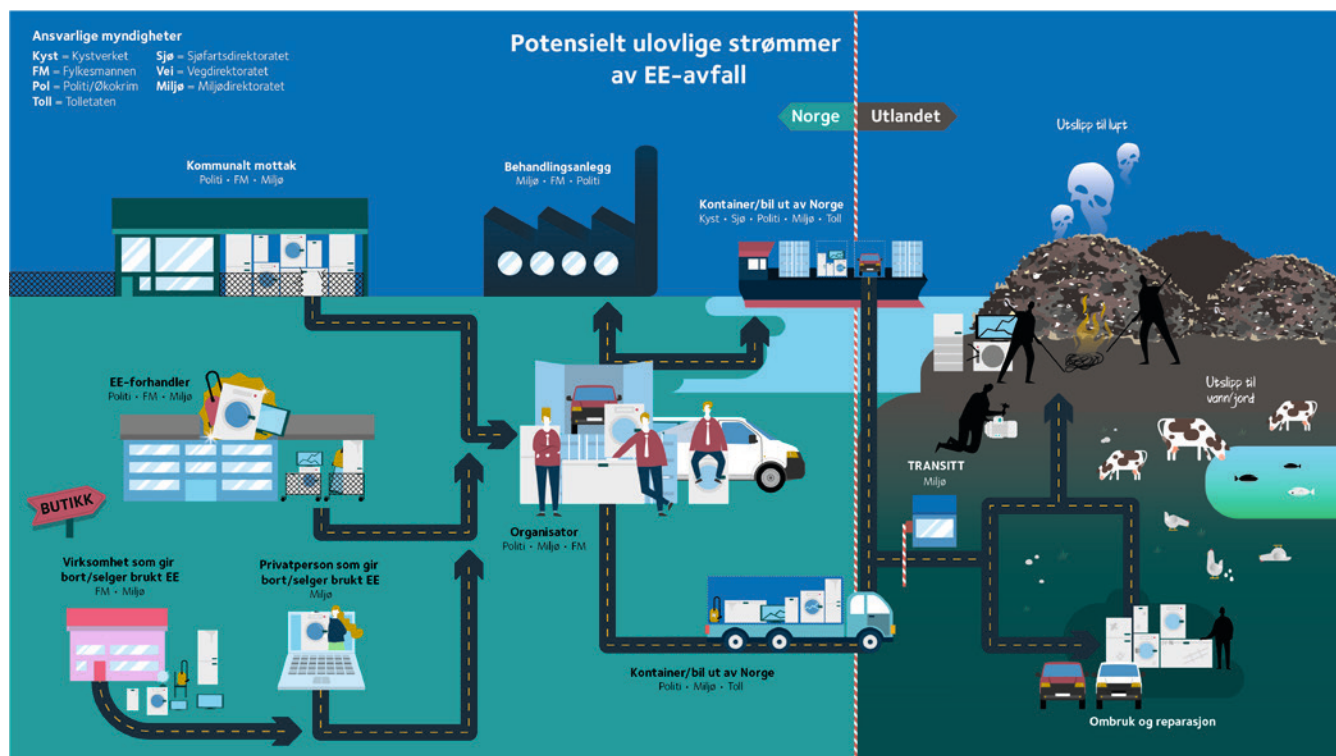
Tverretattlig samarbeid med tiltakspakke for å bekjempe ulovlig eksport av elektrisk og elektronisk avfall.

Mange av Miljøkrims lesere så kanskje Brennpunkt-dokumentaren «Søppelsmuglerne», som ble sendt på NRK den 16. oktober 2019. Dokumentaren viser hvordan elektrisk og elektronisk avfall (EE-avfall) smugles ulovlig ut av Norge i stort omfang, og transporteres gjennom Europa til blant annet ulike afrikanske land.

I dokumentaren presenteres mange tankevekkende tall. Det kommer blant annet fram

at hver nordmann i snitt kaster over 28 kg EE-avfall i året. Ingen i hele verden kaster mer slikt avfall enn oss. NRKs undersøkelser viser også at over 25 % av avfallet vi leverer inn til mottak for EE-avfall, forsvinner derfra. Det stjalne avfallet transporteres ut av Norge – nærmere 70 % i biler og de resterende 30 % i containere.

Dokumentaren viser hvordan utrangerte biler ulike steder i Norge fylles opp med diverse

avfall. De blir så gjerne stående en stund før de påføres prøveskilter og kjøres om bord på danskeferja med avfallet i. Tolletaten har ikke kapasitet til å kontrollere alle bilene som sendes ut av Norge på denne måten, og mange går derfor under radaren. Etter ankomst i Danmark kjøres bilene til ulike kaier i Tyskland, der de etter hvert sendes videre til det afrikanske kontinentet.

« Ingen i hele verden kaster mer slikt avfall enn oss.

Studier har vist at 25 % av avfallet som sendes ut av Norge, ikke virker. Hvorfor er da dette avfallet så interessant for en del land i Afrika? Svaret er at EE-avfall inneholder ulike metaller som kobber, jern, messing, aluminium og i noen tilfeller også gull.

Dokumentaren viser hvordan det blant annet i byer i Nigeria og Ghana er store områder der folk prøver å utvinne disse metallene. Vi ser hvordan unge menn med relativt enkle verktøy står bøyd over EE-avfallet og skruer og slår på det, uten å verne seg mot eventuelle avgasser avfallet avgir. Vi ser også hvordan de setter fyr på avfallet og blir stående i kraftig røyk for å se etter metaller de kan utvinne. I tillegg til de alvorlige helsekonsekvensene for dem som må jobbe på denne måten, har dette selvfølgelig også svært negative konsekvenser for miljøet.

Interpol knytter denne virksomheten til organisert kriminalitet. 400 000 tonn EE-avfall transporteres ut av Europa hvert år, og det er store penger å tjene for bakmennene.

Avfallsforskriften kapittel 13 implementerer Grensekryssforordningen, EUs regler om forsendelser av avfall over landegrenser. Etter dette regelverket er det forbudt å eksportere EE-avfall fra EU til land som ikke er medlem av Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD).

Samarbeid

På oppdrag fra Klima- og miljødepartementet har Miljødirektoratet tatt initiativ til en samarbeidsgruppe med deltakere fra ulike etater og myndigheter, som skal utarbeide tiltak og aktiviteter for å hindre ulovlig eksport av EE-avfall. Foruten Miljødirektoratet bidrar også Kystverket, Sjøfartsdirektoratet, Statens vegvesen, Tolletaten og ØKOKRIM til gruppen.

De ulike myndighetene har ulik kunnskap og ikke minst ulikt fokus på hvordan man kan motvirke den ulovlige eksporten. Tolletaten og Miljødirektoratet har kunnskap om og erfaring med kontroll av avfallsforsendelser. Statens vegvesen har kunnskap om forsendelser på veien, Kystverket og Sjøfartsdirektoratet om forsendelser til havs. ØKOKRIM sitter med et overblikk over miljøkriminalitet. Det er avgjørende at man slår disse kreftene sammen og trekker veksler på de ulike typene kunnskap, slik at man sammen skal kunne begrense og stanse den ulovlige eksporten.

« 400 000 tonn EE-avfall transporteres ut av Europa hvert år.

Samarbeidsgruppen har kommet fram til følgende tiltak for å hindre at EE-avfall kommer på avveie og eksporteres ulovlig:

- Forsterke det tverretatlige og internasjonale samarbeidet: Samarbeid er viktig for å kunne utveksle og utnytte informasjon og kunnskap på en bedre måte. Slik kan man mer effektivt forebygge, avdekke og i beste fall stanse ulovlig eksport. Mer gjensidig og forpliktende utveksling av informasjon og systematisering av data vil føre til mer målrettede tiltak. I forlengelsen av dette vil man også kunne oppnå bedre og mer effektiv tilsyns- og kontrollvirksomhet. Ettersom EE-avfall fra Norge ofte eksporteres til sin

← Illustrasjonen viser hvordan EE-avfall-avfall blir transportert utenlands fra Norge.

Myndighetene vil følge opp lovbrudd med strengere forvaltningsmessige og strafferettslige reaksjoner, herunder overtredelsesgebyrer og politianmeldelse, etterforskning og straff.

endelige destinasjon via andre land i Europa, er det også viktig at de ulike myndighetene i ulike land kan samarbeide på sine områder. Bedre samarbeid er viktig for å sikre kunnskaps- og informasjonsdeling over landegrensene. Organisasjoner som Impel, Europol og Interpol er sentrale her.

- Presisere og veilede om regelverket: Miljødirektoratet arbeider med presiseringer i avfallsforskriften for å tydeliggjøre at det er ulovlig og straffbart å hente EE-avfall som er levert inn til en forhandler eller et kommunalt mottak, uten samtykke. Det er store forskjeller i hvordan forhandlere forholder seg til plikten til å hindre at folk forsyner seg av EE-avfall, så det er viktig å tydeliggjøre og gi veiledning om denne plikten.
- Forsterke tilsyns- og kontrollaktiviteten: Blant de viktigste tiltakene for å hindre den ulovlige eksporten er tilsyn og kontroll med at det eksisterende regelverket følges i alle

ledd i verdikjeden. Miljødirektoratet og Toll-etaten jobber med å videreutvikle dagens prosedyrer for å kunne gjøre dette enda mer effektivt og målrettet.

Miljømyndighetene vil intensivere arbeidet med tilsyn med aktører i verdikjeden for EE-avfall. Når det avdekkes ulovlig håndtering av avfall, er det viktig at de ansvarlige møtes med reaksjoner og eventuelt straff. Dette er særlig aktuelt for aktører som forsyner seg urettmessig fra avstengte lagre, for aktører som gjentatte ganger forsøker å eksportere EE-avfall ulovlig, og i saker hvor aktivitetene ser ut til å være del av organisert kriminalitet eller det er mistanke om alvorlige brudd også på annet regelverk. Derfor vil myndighetene følge opp lovbrudd med strengere forvaltningsmessige og strafferettslige reaksjoner, herunder overtredelsesgebyrer og politianmeldelse, etterforskning og straff.

Kilder: NRK Brennpunkt: «Søppelsmuglerne».

Brev fra Miljødirektoratet til Klima- og miljødepartementet av 2. mars 2020.

Tekst: statsadvokat **Carl Graff Hartmann**, Oslo statsadvokatembeter
// carl.graff.hartmann@statsadvokatene.no

Dømt til fengsel for ulovlig bruk av overtid

Høyesterett har lagt nye føringer for straffutmåling ved overtredelse av arbeidsmiljøloven. Daglig leder i det tidligere Veireno AS ble nylig dømt til 120 dagers ubetinget fengsel for blant annet ulovlig bruk av overtid.

Høyesteretts dom av 12. februar 2020¹ slår fast at utgangspunktet for straffutmålingen er fem måneders ubetinget fengsel, men gir fradrag med en måned for lang saksbehandlingstid. Dette er første gang det er idømt ubetinget fengsel for brudd på arbeidstidsreglene i arbeidsmiljøloven, og dommen følger opp lovgivers ønske om strengere straff for brudd på arbeidsmiljøloven. Dette må få betydning for politiet og påtalemyndigheten både når det gjelder fokus i etterforskingen og prioritering av overtredelser av arbeidsmiljøloven.

I 2015 inngikk Veireno AS en avtale med et interkommunalt renovasjonsselskap i Vestfold, og senere med Renovasjonsetaten i Oslo kommune, om innsamling av husholdningsavfall. Begge steder oppsto det tidlig store problemer med innsamlingen av avfall og svært omfattende bruk av overtid. Arbeidstilsynet gjennomførte tilsyn i firmaets virksomhet i Vestfold våren 2016 og i Oslo i oktober samme år, samt for perioden fra rett før jul 2016 til slutten av januar 2017. Arbeidstilsynet avdekket overtre-

delser i et slikt omfang at de anmeldte bruddene til politiet.

I februar 2017 begjærte Veireno AS oppbud, og det ble åpnet konkurs i selskapet 21. februar 2017. Den 16. mars 2018 ble det utferdiget et forelegg mot morselskapet til Veireno AS og en tiltale mot daglig leder i Veireno AS. Morselskapet vedtok ikke forelegget. Saken ble sendt til retten, og morselskapet ble dømt i Follo tingrett, men frifunnet i Borgarting lagmannsrett. Denne frifinnelsen har sammenheng med at retten fant at de straffbare handlingene ikke var begått *på vegne av* morselskapet til Veireno AS, jf. straffeloven § 27. Påtalemyndigheten anket ikke, da avgjørelsen var riktig.²

Lovendring

Bakgrunnen for at saken mot den tidligere daglige lederen i Veireno AS ble fremmet til behandling i Høyesterett, var blant annet at strafferammene i arbeidsmiljøloven var endret ved lovendring av 24. april 2015,³ og at denne lovendringen ikke hadde vært behandlet i

HR-2020-358-A

¹ HR-2020-358-A.

² Hartmann, *Tidsskrift for strafferett* 2009 side 331 flg. «Foretaksstraff og selskapsendringer».

³ I kraft fra 1. juli 2015.

Høyesterett tidligere. Lovendringen bestod blant annet i at noen overtredelser av loven ikke lenger var straffbare, mens man økte strafferammene for øvrige overtredelser som forble straffbare. Formålet med straffeskjerpningen var å øke den allmennpreventive virkningen av loven og bringe strafferammen mer på linje med strafferammene på andre områder innen miljølovgivningen.

Strafferammen for overtredelse av arbeidsmiljøloven § 19-1 første ledd ble ved lovendring øket fra fengsel inntil tre måneder til fengsel i ett år, og strafferammen for overtredelse av andre ledd ble øket fra fengsel i to år til fengsel i tre år ved særlig skjerpende omstendigheter.

Særlig skjerpende omstendigheter

Det er en lang rekke momenter som er relevante for avgjørelsen av om det foreligger «særlig skjerpende omstendigheter» i arbeidsmiljøloven § 19-1, med en strafferamme på tre års fengsel. Noen er nevnt i loven, men lovens oppregning er ikke uttømmende.

Det første momentet som er nevnt i loven, og som Høyesterett drøfter, er «om overtredelsen har eller kunne medført alvorlig fare for liv eller helse.» I dommens avsnitt 54 pekes det på at det var *omfattende overtidsbruk*, men etter en konkret vurdering var de *ikke særlig langvarige*. Høyesterett konkluderer så med at det ikke forelå *alvorlig fare*. Den overtidsbruken som her vurderes, er den som fant sted i «Osloprosjektet». Her dreide det seg om to perioder som ble kontrollert av Arbeidstilsynet, nemlig fire uker i oktober 2016 og seks uker fra før jul samme år til slutten av januar 2017.

Videre uttaler Høyesterett at overtredelser av arbeidstidsreglene som det kan dispenseres fra av Arbeidstilsynet, eller som det kan avtales unntak fra med tillitsvalgte, vanskelig kan anses å utgjøre en alvorlig fare etter § 19-1 andre ledd.

Høyesterett går så videre til å drøfte om det er andre forhold enn alvorlig fare for liv eller helse som kan begrunne bruk av arbeidsmiljøloven § 19-1 andre ledd i saken. I sin vurdering skriver Høyesterett at overtredelser i en oppstartfase på 4–5 uker alene ikke er tilstrekkelig til å si at det foreligger særlig skjerpende omstendigheter. Det forhold at bruddene fortsatte også etter det første tilsynet fra Arbeidstilsynet, og til tross for at den

HR-ansvarlige påpekte de ulovlige forholdene, ansees klart skjerpende. Dette er momenter som ligger nært opp til dem som er nevnt i arbeidsmiljøloven § 19-1 andre ledd.

Deretter vises det til at overtredelsene var *forsettlig og systematiske*, at de hadde skjedd over *en viss tid*, og at domfelte hadde spilt en *sentral rolle*. Under tvil kommer Høyesterett til at det forelå særlig skjerpende omstendigheter.

Under tvil kommer Høyesterett til at det forelå særlig skjerpende omstendigheter.

Straffutmåling

I Høyesteretts drøfting av straffutmålingen pekes det på en betydelig overtidsbruk i samfunnet generelt, og at overtidsreglene kan være vanskelige å følge for denne type virksomheter. Det er imidlertid uklart hvilken type virksomheter Høyesterett da tenker på. I denne saken dreier det seg om innsamling av alminnelig husholdningsavfall, som etter mitt syn skiller seg vesentlig fra annen type avfallshåndtering. For det første fordi produksjon av husholdningsavfall ikke kan stanse så lenge det bor mennesker på stedet. For det andre fordi manglende innsamling av husholdningsavfall har helsemessige sider som har sammenheng med at slikt avfall kan bederves, det tiltrekker seg åtseldyr, og det befinner seg tett på boligområder. Jeg er av den oppfatning at momentet ikke er relevant ved annen type avfallshåndtering, der hensynet til befolkningens helse ikke gjør seg gjeldende i samme grad.

Førstvoterende uttaler videre: «Som nevnt ligger også noen av overtredelsene innenfor rammene av hva det i henhold til loven er mulig å gi dispensasjon til eller inngå avtale om» (avsnitt 68). Dette er en henvisning til Høyesteretts drøftelse i avsnitt 59, hvor retten kommer til at arbeidstidsregler som det kan dispenseres fra av Arbeidstilsynet, eller inngås avtale om med fagforeningen, ikke kan representere en alvorlig fare for liv og helse, og således ikke er tilstrekkelig *i seg selv* til å bringe forholdet inn under arbeidsmiljøloven § 19-1 andre ledd. Ved straffutmålingen kan en da naturlig nok ikke legge til grunn at slike

« (...) men i motsetning til pressens oppslag baserer ikke Høyesterett sin vurdering på antall overtredelser. Høyesterett foretar en samlet vurdering. Sentralt i denne vurdering er det slik jeg oppfatter retten, at overtredelsene har pågått utover et tidsrom på 4–5 uker, og på tross av hendelser som har gitt domfelte oppfordring til å stanse den ulovlige bruken av overtid.

forhold likevel representerer alvorlig fare for liv og helse.

Når Høyesterett drøfter *de skjerpene momentene*, legges det vekt på at overtredelsene var omfattende og bevisste, og at de var begått over et visst tidsrom. Momentene underbygges videre med at oppdraget i Oslo ikke var godt nok forberedt, at de ikke sluttet med den omfattende ulovlige overtidsbruken etter å ha søkt om og fått tillatelse til noe overtidsbruk, og at de løpende tilbakemeldingene fra den HR-ansvarlige ikke ble hensyntatt. Høyesterett gjengir antall overtredelser i de tre perioder saken omhandler, men i motsetning til pressens oppslag baserer ikke Høyesterett sin vurdering på antall overtredelser. Høyesterett foretar en samlet vurdering. Sentralt i denne vurdering er det slik jeg oppfatter retten, at overtredelsene har pågått utover et tidsrom på 4–5 uker, og på tross av hendelser som har gitt domfelte oppfordring til å stanse den ulovlige bruken av overtid. Det er disse forholdene som viser at *overtredelsene har vært bevisste*.

I drøftelsen viser ikke Høyesterett til at bruddene var systematiske. Det er mitt syn at dette momentet er inkludert i rettens vurdering av at overtredelsene var bevisste.

Konsekvenser for det fremtidige arbeidet med arbeidsmiljøkriminalitet

Straffskjerpelsen i arbeidsmiljøloven § 19-1 i 2015 og denne Høyesterettsdommen vil få konsekvenser for etterforskning av overtredelser av arbeidsmiljøloven. Dette er første gang det er utmålt ubetinget fengsel for brudd på arbeidstidsreglene i arbeidsmiljøloven. Både

lovendringen og Høyesteretts avgjørelse peker på behovet for økt vektlegging av de preventive hensyn og økt bruk av ubetinget fengsel etter arbeidsmiljøloven. Dette må få betydning for politiet og påtalemyndigheten, både når det gjelder fokus i etterforskningen og prioritering av overtredelser av arbeidsmiljøloven.

I Prop.48 L (2014–2015) kapittel 6.4.4 side 77 skriver departementet:

Departementet er opptatt av at strafferammene i arbeidsmiljøregelverket skal signalisere alvorligheten av å overtre regelverket. Dette vil bidra til å styrke straffebestemmelsernes allmennpreventive og individualpreventive effekt for aktørene i arbeidslivet.

(...)

Videre vises det til at en heving av strafferammene vil kunne ha betydning for politiets prioritering av saker relatert til arbeidsmiljøkriminalitet. Kampen mot arbeidslivskriminalitet er viktig for myndighetene. En heving av strafferammene vil etter departementets oppfatning tydelig signalisere at dette området skal prioriteres.

På side 78 skriver departementet videre:

En strafferamme på bøter eller fengsel inntil ett år, og inntil tre år ved særlig skjerpene omstendigheter, vil, slik departementet ser det, gi påtalemyndighet og domstoler tilstrekkelig fleksibilitet til å tilpasse straffen i

forhold til overtredelsens alvorlighetsgrad. Dersom det er tale om svært alvorlige brudd på sikkerhetsbestemmelser som har ført til eller kunne ha ført til fare for liv og helse, bør det etter departementets syn vurderes om den øvre delen av strafferammen skal tas i bruk.

Disse uttalelsene, sett i sammenheng med Høyesteretts dom, nødvendiggjør en omlegging av arbeidet med anmeldelser for brudd på arbeidsmiljøloven. Det kan være liten tvil om at den straffskjerpingen lovgiver ønsker, ikke først og fremst er en heving av bøtenivå i saker om foretaksstraff. Særlig i saker som kan rammes av arbeidsmiljøloven § 19-1 andre ledd med en strafferamme på tre års fengsel, må etterforskingen søke å avklare personlig ansvar, ikke bare ansvar for foretaket. Dette vil for de aller fleste politidistriktene bety at det må avsettes mer ressurser til disse sakene. Det er en kjent sak at det er ressursbesparende å avslutte etterforskingen når det er avdekket anonyme og kumulative feil hos arbeidsgiveren. Politiet slipper da å bruke tid på den ofte arbeidskrevende prosessen det er å avdekke en eventuell svikt hos enkeltpersoner med lederansvar i foretaket. Det er også slik at foretakets ledelse lettere vil vedta en bot på foretakets vegne enn å erkjenne at de selv har gjort noe straffbart. Denne praksisen med å la være å etterforske personlig ansvar må nå etter mitt syn opphøre.

Det synes klart at i alle anmeldte saker hvor forholdet kan omfattes av arbeidsmiljøloven § 19-1 andre ledd, må etterforskingen legges opp med tanke på å avdekke svikt hos enkeltpersoner med lederansvar som kan medføre straffansvar. Siden vurderingstemaet her i stor grad vil være knyttet til avgjørelsen av om det straffeskjerpende andre ledd i arbeidsmiljøloven § 19-1 kommer til anvendelse, har den påtaleansvarlige i politiet et særlig ansvar for å følge dette opp.

Under tvil kom Høyesterett til at arbeidsmiljøloven § 19-1 andre ledd kommer til anvendelse i denne saken, men de kom likevel til at utgangspunktet for straffutmålingen i den konkrete saken er fem måneders ubetinget

fengsel. Dette må forstås slik at bruk av ubetinget fengsel ved domfellelse for overtredelse av første ledd også må påregnes. På denne bakgrunn må politiet også i saker som faller inn under arbeidsmiljøloven § 19-1 første ledd, med en strafferamme på et års fengsel, av hensyn til lovens preventive virkning etterforske med tanke på personlig ansvar.

I Høyesteretts vurdering av straffutmålingen vises det til at domstolene er varsomme med å endre straffenivået i store sprang, men at lovendringen gir domstolene større frihet til å skjerpe straffenivået for å oppnå formålet med lovendringen. Med dette utgangspunkt ligger forholdene til rette for en ytterligere økning i straffenivået i tiden som kommer. Påtalemyndigheten har et særlig ansvar for å fremheve de preventive sidene ved straffutmålingen ved overtredelser av arbeidsmiljøloven og for å få frem de sakene som kan bidra til å skjerpe straffenivået slik lovgiver har ønsket, noe Høyesterett har åpnet for såfremt utviklingen ikke går i for store sprang.

Særlig i saker som kan rammes av arbeidsmiljøloven § 19-1 andre ledd med en strafferamme på tre års fengsel, må etterforskingen søke å avklare personlig ansvar, ikke bare ansvar for foretaket. Dette vil for de aller fleste politidistriktene bety at det må avsettes mer ressurser til disse sakene.

Tekst: politiadvokat 2 **Elisabeth Rastad**, Øst politidistrikt og spesialletterforsker og biolog **Joachim Schjolden**, ØKOKRIM. Foto: **Øst politidistrikt**
 // elisabeth.rastad@politiet.no // joachim.schjolden@politiet.no

Felgverksted – ledelsen dømt til ubetinget fengsel for brudd på miljølovgivningen

I dom av 23. september 2019 fra Fredrikstad tingrett ble daglig leder og styreformann i et felgverksted dømt til 120 dagers fengsel for overtredelser av arbeidsmiljøloven og forurensningsloven med forskrifter samt produkt-kontrollloven.

Felgverkstedet hadde importert og anvendt over 8000 kg av den miljøskadelige og meget helseskadelige syren EFX Strip, som ble brukt til fjerning av lakk fra hjulfelger i et kjemikaliebad. Et systematisk HMS-arbeid manglet i bedriften. Avfallet etter syrebadprosessen ble blant annet levert som ordinært restavfall og ikke som farlig avfall, slik verkstedet var pliktig til etter avfallsforskriften § 11-2 vedlegg 1.

Utenlandske arbeidstakere

En hviterussisk arbeidstaker oppholdt seg jevnlig i det såkalte «syrerommet» i kjelleren hvor lakken på felgene ble fjernet. Viften som drev ventilasjonen i dette rommet, slo seg automatisk av etter ca. 15 minutter. Arbeidstilsynet, som var med på politiets ransaking, mente ventilasjonsmulighetene ikke var tilfredsstillende under de rådende forholdene. Dessuten var det ikke dører mellom rommene i kjelleretasjen, noe som gjorde at de andre utenlandske arbeidstakerne som arbeidet der, også ble utsatt for helsefare.

Arbeidstakerne var vitner i tingretten og forklarte at arbeidsforholdene og luftkvaliteten i lokalene hadde forbedret seg vesentlig som følge av denne saken, blant annet fordi EFX Strip var byttet ut med en mindre helseskadelig kjemikalie. Denne kjemikalien var dyrere, og utgiftene som bedriften hadde spart som følge av dette, ble inndratt, jf. straffeloven § 67.

Hvorfor er EFX Strip så helseskadelig?

EFX Strip er et produkt som består av 70–90 % diklormetan, 10–30 % metanol og mindre enn 10 % flussyre. De to første stoffene fordamper lett, og derfor vil de som arbeider med slike stoffer, først og fremst kunne eksponeres ved at de puster inn dampen. Flussyre, som er mindre flyktig, vil oftest være et problem ved direkte hudkontakt. Alle tre stoffene kan forårsake uopprettelig skade på mennesker.

Lave konsentrasjoner av flussyre, som i dette produktet, gir ikke synlige etseskader på huden før det har gått noe tid. Imens har syren trengt igjennom huden. Flussyre er et molekyl som er bygget opp av grunnstoffene hydrogen

↓ Bildet viser felger i arbeidslokale i kjelleren.

↑ Bildet viser syrerom. Den grønne kassa i bakgrunnen er selve syrebadet hvor felgene ble strippet for gammel lakk.

(H) og fluor (F), og inne i kroppen løser det seg opp i bestanddelene hydrogen- og fluorioner.

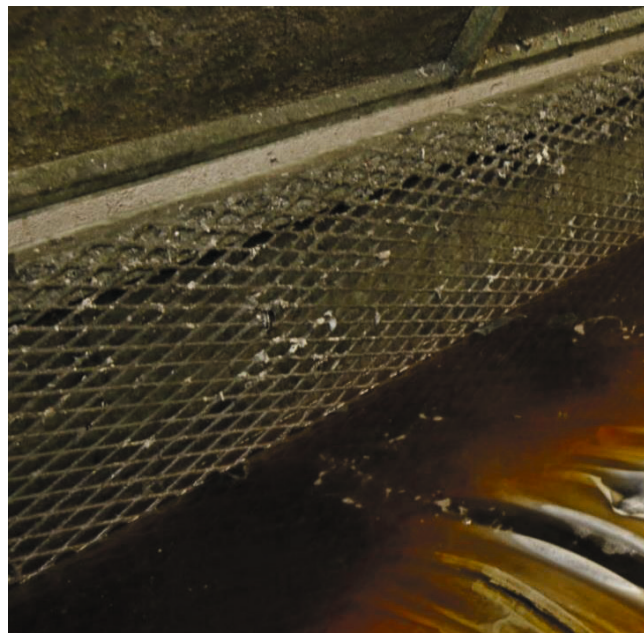
Hydrogenionet fører til vanlige etseskader, men det er særlig fluorionet som gjør ugagn gjennom å binde seg til kalsiumioner (Ca^{2+}), slik at det tungt løselige stoffet kalsiumfluorid (CaF_2) dannes. Kalsiumioner har mange viktige funksjoner i kroppen. Blant annet er det med på å regulere hjerterytmen. For lite tilgjengelig kalsium vil føre til forstyrrelser i hjerterytmen (hjerterytmie) og i verste fall til hjertestans.

Av de to flyktige stoffene er diklormetan det mest skadelige. For det første er det mest av dette stoffet i blandingen, og det fordamper lettere enn metanol. For det andre er det flere kjente tilfeller der mennesker har dødd som følge av at de har pustet inn diklormetan.

Det som skjer når diklormetan kommer inn i kroppen, er at det brytes ned. Ett av nedbrytningsproduktene er karbonmonoksid (CO). CO fortrenger oksygen fra hemoglobinet i de røde blodcellene slik at oksygen ikke blir transpor-

« (...) er det flere kjente tilfeller der mennesker har dødd som følge av at de har pustet inn diklormetan.

tert like effektivt rundt i kroppen. Ved eksponering for høye doser, som typisk er høyere enn 34 gram per kubikkmeter luft, vil diklormetan føre til at man besvimer etter relativt kort tid. Her ligger også den største faren da man ikke vil være i stand til å forflytte seg til et sted med ren luft. Den vedvarende eksponeringen kan derfor i verste fall forårsake dødsfall.

Første dom på overtredelse av REACH-forskriften

Ved kommisjonsforordning (EU) nr. 276/2010 punkt 59 gjennomført i norsk rett gjennom forskrift om registrering, vurdering, godkjenning og begrensning av kjemikalier (REACH-forskriften) er det forbudt for yrkesbrukere å bruke malingsfjerner som inneholder diklormetan i en konsentrasjon høyere enn 0,1 vektprosent. Forbudet trådte i kraft 6. juni 2012. Felgverkstedet overtrådte således dette forbudet i tre år dersom de var å regne som «yrkesbrukere» og ikke som et «industrianlegg», som faller inn under et unntak i forskriften.

Borgarting viser i sin beslutning på s. 2 til at de er enige i tingrettens syn på at felgverkstedets bruk av kjemikalien som inneholdt diklormetan, ikke har foregått i et «industrianlegg» i henhold til kommisjonsforordning (EU) nr. 276/2010 punkt 59, dvs. «et anlegg som brukes til malingsfjerningsvirksomhet». Lagmannsretten er også enig i tingrettens vurderinger og forståelse av appendix R.12.3 (Guidance on Information Requirements and Chemical Safety Assessment).

Det ble av lagmannsretten blant annet vektlagt at virksomheten var av begrenset størrelse både med hensyn til antall ansatte og lokaler, og at det var mest nærliggende å sidestille virksomheten med «Car wash and other car care services».

Prosessuelle spørsmål

Det ble brukt engelsk tolk under rettssaken i tingretten blant annet for å hjelpe til med oversettelsen av appendix R.12.3. Ettersom det heller ikke var annen rettspraksis å se hen til

← Bildet viser fire stykk felger liggende i syrebadet.

↑ Bildet viser felger og EFX-strip lagret i kjelleretasjen hos felgverkstedet.

om forståelsen av begrepene i vedlegget, var det meget nyttig å ha tolk til stede.

For øvrig ble det tatt rettslige avhør av de tre antatt viktigste vitnene fra felgverkstedet etter som Arbeidstilsynet stanset virksomheten, og disse var utenlandske arbeidstakere. Erfaringsmessig tar det dessverre lang tid før en rettskraftig avgjørelse foreligger i en slik sak, slik at det er viktig å sikre mulighet for opplesning av sentrale avhør. Et av de rettslige avhørene ble også tillatt lest opp i tingretten da den polske arbeidstakeren hadde omsorgsforpliktelser i Polen og var forhindret fra å møte i tingretten.

Det ble innhentet uttalelser fra to sakkyndige vitner, biolog Joachim Schjolden fra Miljøkrimavdelingen ved ØKOKRIM og overlege i arbeidsmedisin Tor Erik Danielsen, for å vurdere potensiell fare for skade på helse og miljø. Min erfaring som aktor er at det er en ubetinget fordel for sakens opplysning dersom de sakkyndige vitnene er til stede under hele hovedforhandlingen, jf. straffeprosessloven § 149, slik at de under sin forklaring også kan besvare spørsmål som kommer opp underveis i rettsbehandlingen.

Straffutmålingen

Lagmannsretten var enig med tingretten i at det forelå særlig skjerpende omstendigheter for tre av bruddene på arbeidsmiljøloven med forskrifter fordi overtredelsene kunne ha medført alvorlig fare for liv eller helse. Det ble vist til Rt-1990-419 som lagmannsretten finner har likhetstrekk med denne saken, ved at en konkret, alvorlig helseskade ikke er påvist, kun en risiko for slik helseskade.

Hva gjelder brudd på forurensningsloven § 78 annet ledd første straffalternativ viser

lagmannsretten til at det forelå skjerpende omstendigheter fordi et farlig stoff var håndtert uforsvarlig og i store mengder over lang tid.

« **Min erfaring som aktor er at det er en ubetinget fordel for sakens opplysning dersom de sakkyndige vitnene er til stede under hele hovedforhandlingen (...)**

Lagmannsretten viser videre til LB-2011-164083, hvor det fremheves at mulighet for skade eller ulempe på miljøet er tilstrekkelig for overtredelse av forurensningsloven § 78 annet ledd.

Det vises for øvrig til at tiltalen gjelder ni forhold, hvor flere er av alvorlig karakter og begått over flere år. Både daglig leder og styreformann hadde hatt god tid til å sette seg inn i regelverket og forbedre de ansattes arbeidsforhold og minske risikoen for skade på miljøet.

For styreformannen, som var 79 år ved domsavsigelsen, ble 75 dager av fengselsstraffen gjort betinget. For daglig leder ble 60 dager gjort betinget. Felgverkstedet ble også idømt 300 000 kroner i foretaksstraff jf. straffeloven §§ 27 og 28 og inndragning av sparte utgifter med 133 000 kroner jf. straffeloven § 67. Dommen ble anket av de domfelte, men ankene ble ved Borgarting lagmannsretts beslutning av 22. januar 2020 (19-162021AST-BORG/04) nektet fremmet. Dommen er dermed rettskraftig.

Tekst: leder for NTAES **Jørgen Steen** og analytiker **Janne Espelid Holen**, NTAES
// jorgen.steen@skatteetaten.no // janneespelid.holen@skatteetaten.no

Arbeidslivskriminalitet – situasjonsbeskrivelse 2020

Kriminelle profitterer på offentlige kontrakter

Høy aktivitet i statlig utbygging, sammen med svake virkemidler for å motvirke brudd på lønns- og arbeidsvilkår i anleggsbransjen, tiltrekker kriminelle som ønsker å profittere på offentlige kontrakter.

Rapporten Arbeidslivskriminalitet – situasjonsbeskrivelse 2020 fra *Nasjonalt tverretattlig analyse- og etterretningssenter (NTAES)* beskriver flere av politiets og kontrollatatenes utfordringer i bekjempelsen av arbeidslivskriminalitet.

Utenlandsk arbeidskraft

Innvandringen til Norge innebærer at det til enhver tid er mange nyankomne arbeidstakere på norske arbeidsplasser, ofte med lite kunnskap om arbeidslivets spilleregler og funksjonsmåte. Dette kan åpne for svart eller ulovlig arbeid, men også skape sårbarhet for utnyttelse. Arbeidstakere som ikke kjenner norsk lønnsnivå, norske regler for arbeidstid og arbeidsmiljø eller norske skatteregler, vil lett kunne akseptere ulovlige arbeidsforhold eller bli lurt til å tro av arbeidsgiver at deres arbeidsforhold er i tråd med norsk standard. Ofte er disse arbeidstakerne også i en underlegen maktposisjon overfor arbeidsgiver.

De siste årene er det avdekket underbeta-

ling av utenlandske arbeidstakere i flere offentlige anleggsprosjekter i Norge. Sakene involverer store internasjonale hovedentreprenører med utenlandske underentreprenører som har lønnet arbeidstakerne for lavt. Høy aktivitet i statlig utbygging, sammen med svake virkemidler for å motvirke brudd på lønns- og arbeidsvilkår i anleggsbransjen, tiltrekker kriminelle som ønsker å profittere på offentlige kontrakter.

Underbetaling

Med underbetaling menes alle tilfeller der arbeidstakeren har dårligere lønns- og arbeidsvilkår enn det den offentlige kontrakten, allmenngjøringsforskriften eller arbeidsmiljøloven tillater. Metodene for underbetaling er mange: I sin enkleste form skjer det ved at arbeidstaker får utbetalt for lav lønn, men det kan også være at arbeidsgiver krever deler av utbetalt lønn tilbakebetalt, at lovpålagt over-

→ Rapporten kan lastes ned fra ØKOKRIMs nettsider.

tid ikke utbetales, eller at det gjøres urettmessige lønnstrekk – for å nevne noen.

På store prosjekter som innebærer mange arbeidstimer, vil en liten differanse i timelønn utgjøre en betydelig besparelse for arbeidsgiver. Besparelsen gir rom for lavere pristilbud i anbudskonkurranser, og anbud vinnes foran konkurrenter som ikke bryter lover og regler. Samtidig er det mye å tape på at underbetalingen blir avdekket, og kamouflering ved bruk av doble kontrakter, manipulering av timelister og feilrapportering av lønn til Skatteetaten kjennetegner sakene.

Kriminelle aktører spekulerer bevisst i å underbetale sine arbeidstakere som en del av forretningskonseptet. Men prispress vil også kunne medføre at ellers lovlydige virksomheter ser seg nødt til å underbetale sine ansatte for å unngå konkurs. På sikt vil dette føre til konkurser for de som oppfyller lønnsbetingelsene som følger av offentlige kontrakter, og arbeidsledigheten i bransjen vil stige.

Trusselaktører

Utenlandske arbeidstakers sårbarhet i det norske arbeidslivet kommer også frem av en analyse av 102 aktører som a-krimsentrene

« På store prosjekter som innebærer mange arbeidstimer, vil en liten differanse i timelønn utgjøre en betydelig besparelse for arbeidsgiver. Besparelsen gir rom for lavere pristilbud i anbudskonkurranser, og anbud vinnes foran konkurrenter som ikke bryter lover og regler.

definerer som sentrale trusselaktører.¹ Samtlige av nettverkene personene inngår i, benytter utenlandsk arbeidskraft. Samtidig er det avdekket utstrakt bruk av trusler mot arbeidstakere i nettverkene, og flere trusselaktører har en

¹ En trusselaktør defineres som «et individ, en gruppe individer eller en organisasjon som har en kjent intensjon om og kapasitet til å overta, endre eller ødelegge verdier.» Begrepet sentral trusselaktør refererer til aktører med størst skadepotensial på samfunnsnivå.

voldshistorikk med betydelig voldskapasitet.

Gjennomgangen av trusselaktørene viste også at 17 av virksomhetene leverte varer og tjenester til kommuner og fylkeskommuner i perioden 2015–2018. De fleste av kontraktene var mindre, men to av virksomhetene, begge i bygg- og anleggsbransjen, har hatt kontrakter på til sammen 21 millioner kroner i perioden.

Kriminalitet knyttet til kommunale leverandører

Anskaffelsesregelverket har som ett av flere formål å redusere arbeidslivskriminalitet.² Leverandører skal ikke vinne anbud basert på ulovlige lønns- og arbeidsvilkår, skatteunndragelse eller tilgang på offentlige midler på uriktig grunnlag. Offentlige oppdragsgivere skal avvise leverandøren dersom alvorlige eller gjentatte uønskede forhold avdekkes.

At en person med en formell rolle i virksomheten har blitt ilagt straffereaksjoner, er et ek-

innvirkning på bekjempelse av arbeidslivskriminalitet. Det var størst andel straffereaksjoner blant disse 259 virksomhetene.

Veldig få virksomheter blir avvist av oppdragsgiver. Årsakene til dette er flere: Noe skyldes utfordringer ved kartlegging av avvisningsgrunner, som begrenset eller manglende

« Veldig få virksomheter blir avvist av oppdragsgiver.

informasjonstilgang og usikkerhet rundt juridiske begrensninger for deling av informasjon. Vanskelige skjønnsvurderinger og strenge dokumentasjonskrav er andre grunner. Til sist innebærer avvisning ekstra kostnader og en belastning for oppdragsgiveren.

Å unngå at kriminelle vinner anbud basert på ulovlige lønns- og arbeidsvilkår eller unndragelse av skatter og avgifter, er en forutsetning for å forebygge arbeidslivskriminalitet i både private og offentlige kontrakter. Solid kunnskap om kriminalitetsområdet og mer og bedre samarbeid mellom etatene, næringslivet og organisasjonene vil være en smart måte å bekjempe og forebygge denne typen kriminalitet på som fortsatt koster samfunnet mange milliarder hvert år.

« Offentlige oppdragsgivere skal avvise leverandøren dersom alvorlige eller gjentatte uønskede forhold avdekkes.

sempel på forhold som skal eller kan medføre avvisning. NTAES har undersøkt avvisningsgrunner som følge av rettskraftige straffereaksjoner blant 20 625 virksomheter som leverte varer og tjenester til kommunene i perioden 2015–2018. Totalt 820 virksomheter (fire prosent) har en tilknytning til lovbrudd som skal eller kan medføre avvisning etter anskaffelsesregelverket. Virksomhetene har levert varer og tjenester til kommunene til en verdi av over 30 milliarder kroner over fire år. Undersøkelsen viser også at 259 virksomheter hadde 47 prosent av kontraktene (målt i verdi) med kommuner og fylkeskommuner i Norge. Dette viser at når store aktører tar samfunnsansvar, kan det ha stor

² Meld. St. 22 (2018–2019) Smartere innkjøp – effektive og profesjonelle anskaffelser.

Tekst: spesialetterforsker og biolog **Joachim Schjolden**, ØKOKRIM

Foto: ØKOKRIM

// joachim.schjolden@politiet.no

Ulovleg jakt med farlege hundar

Tidleg beslag i elektroniske sporstader, og ei grundig etterforsking, leidde til at eit norsk miljø for catch-hundejakt vart stansa i utviklinga si.

Ved årsskiftet 2014 til 2015 blei eit anonymt tips sendt til det som då heitte Søndre Buskerud politidistrikt. Tipset gjaldt ein person som skulle drive med ulovleg jakt med såkalla «catch»-hundar. Vidare undersøkingar, mellom anna ved søk i opne kjelder, førte til at denne personen blei sikta etter viltlova § 56 første ledd første straffalternativ jamfør § 19 for å ha drive jakt eller fangst på ein slik måte at viltet blei utsett for unødige lidningar.

I februar gjennomførte Søndre Buskerud politidistrikt saman med Mattilsynet ein aksjon mot heimen til den sikta personen. På staden blei det funne fleire slanger, rotter og kaninar som levde under kritikkverdige kår. Mattilsynet vurderte helsa til dyra som så dårleg at dei straks blei frakta til ein dyreklinikk for avliving.

Under ransakinga avdekte ein også ulovleg oppbevaring av våpen og ammunisjon, og den sikta personen og sambuaren hadde uvanleg mange hundar, mellom anna av rasane amerikansk bulldogg og patterdale terrier.

Den sikta mannen, som var i slutten av 20-åra, blei avhøyrd om dyrehaldet, våpna som blei funne der heime, og korleis han dreiv jakt. Mannen nekta straffeskuld for å ha jakta ulovleg med hund. Telefonen hans blei beslaglagd og sikra for seinare gjennomgang, og innhaldet på telefonen styrkte mistanken politiet hadde. Det var også grunn til å mistenke at fleire personar var involverte, og siktinga måtte utvidast til å gjelde også andre høve.

Dei andre involverte hadde adresser i Øst-

fold, Follo og Sogn og Fjordane politidistrikt. Saka auka slik i omfang at Søndre Buskerud politidistrikt fann det formålstenleg å be ØKOKRIM om å overta saksansvaret. Dei kunne i staden hjelpe ØKOKRIM med sjølve etterforskinga ved å setje av éin politiførstebetjent til ØKOKRIM i fulltidsstilling til etterforskinga og hovudforhandlinga ved Kongsberg og Eiker tingrett.

På aksjonsdagen blei det teke beslag i 25 hundar av rasane amerikansk bulldogg (14), patterdale terrier (4), jack russel terrier (2), dogo canario (1), lurcher (1), malinois (1), amerikansk foxhound (1) og éin hund av blandingsrase.

Aksjon med ØKOKRIM

ØKOKRIM overtok saka frå Søndre Buskerud i august, og etter ytterlegare etterforsking blei totalt fem personar sikta etter dyrevelferdlova, viltlova, hundelova, matlova og våpenlova. Aksjonen blei gjennomført mot dei fire bustadane i starten av desember, og var eit godt koordinert samarbeid med det lokale politiet og Mattilsynet. Aksjonen førte til at endå ein person blei sikta for brot på dyrevelferdlova og hundelova. Til saman var no to sambuarpar og to einslege menn sikta i saka.

LB-2018-126878

Økokrim: Har sprengt et miljø som trente opp hunder til å være våpen

Fire personer er siktet for å trene opp hunder som er farlig for dyr og mennesker. Politiet fant videoer der hundene trenes til å drepe dyr og angripe mennesker.

NRK

På aksjonsdagen blei det teke beslag i 25 hundar av rasane amerikansk bulldogg (14), patterdale terrier (4), jack russel terrier (2), dogo canario (1), lurcher (1), malinois (1), amerikansk foxhound (1) og éin hund av blandingsrase. Dessutan blei det beslaglagt våpen og ammunisjon i tillegg til ei mengd databerande utstyr som telefonar, nettbrett, PC-ar, GPS-ar, hundehalsband og andre typar digitale lagringsmedium.

Forvaltningssaka

Dei beslaglagde hundane blei handsama i forvaltningssporet av ØKOKRIM på bakgrunn av fagkyndige undersøkingar av åtferda til hundane og andre bevis i saka. I tråd med ØKOKRIM si vurdering avgjorde POD i behandlinga av klagesaka at 15 hundar skulle avlivast fordi dei kunne være farlege for menneske eller dyr. 10

hundar blei omplasserte eller returnerte til eigarane. Sambuarpara fekk i tillegg forbod mot å ha noko med hundar å gjere. I april 2016, før hundane blei avliva, var det eit innbrot på kennelen der hundane stod. Tre av dei amerikanske bulldoggane blei bortførte den natta, og er ikkje komne til rette tross etterforsking og etterlysing gjennom media.

Eit behov for å dokumentere

I etterforskinga i denne saka fokuserte ein sterkt på det databerande utstyret. Det blei gjort omfattande søk i innhaldet i omlag 70 beslaglagde einingar, som også blei grundig analysert. Hovudveкта av avgjerande bevis blei funne i SMS-ar, chattar, bilete, videoar og GPS-koordinat. Bevisa i saka danna eit samansett og mange gonger detaljert bilete av lovstridige aktivitetar med hund.

Velferd for tamdyr og vilt

Dyrevelferd var eit sentralt tema under etterforskinga, og ein avdekte høve som ikkje berre utfordra velferda til vilt og tamdyr til det ytste, men òg velferda til hundane, som ved fleire høve blei alvorleg skadde som følgje av aktivitetane dei var en del av.

Bulldoggane og terrierane blei systematisk slepte fri med tamme rotter og kaninar frå dei var kvelpar. Etter kvart som hundane blei eldre, blei dei også slepte fri med innfanga grevlingar og tamme grisar. Desse møta mellom hundar

« Hovudvekta av avgjerande bevis blei funne i SMS-ar, chattar, bilete, videoar og GPS koordinat.

« Retten fann det bevist at terrierar og bulldoggar fleire gonger hadde blitt slepte laus under jakt på ulike typar vilt med det som siktemål at hundane skulle fungere som «catch-dogs».

og bytte føregjekk ofte på inngjerda område der byttet ikkje kunne flykta og hundane kunne kome i kontakt med, hetse og bite byttet. Ved fleire høve enda desse kampene med at hundane beit i hel byttet. Bileta i saka viste at den hovudtaltala starta denne praksisen allerede i 2009.

Jaktinteressa til den hovudtaltala vaks raskt til det punktet at han jakta nesten kvar helg i jaktseasonen. Under jakt på rev og grevling blei terrierane brukte som såkalla hihundar. Det var fleire eksempel på slik jakt der hundane fekk hetse viltet for lenge. Meir alvorlege var dei tilfella der hundane hadde fysisk kontakt med viltet – nokre gonger i slik grad at terrierane avliva viltet. Det gjekk òg fram av SMS-meldingar at det hadde vore jaktsituasjonar med grevling der bulldoggar hadde avliva viltet etter at dei tiltala hadde grave det fram.

Retten fann det bevist at terrierar og bulldoggar fleire gonger hadde blitt slepte laus under jakt på ulike typar vilt med det som siktemål at hundane skulle fungere som «catch-dogs».

Studieturar til Frankrike

Ved fleire høve reiste hovudtaltala til Frankrike for å delta på villsvinjakt med hundane sine. Jakta gjekk føre seg på den måten at hundane fanga og heldt fast byttet slik at jegerane kunne komme til og avlive det med kniv. Dette

er ei ulovleg jaktform i Norge, men er tillaten fleire stader i Europa, for eksempel i Frankrike. Ho er likevel lovregulert i Frankrike med tanke på dyrevelferd, og måten ho vart utført på ut frå videomaterialet i beslaget, gjekk langt utanom det tillatne.

Det var mange personar og endå fleire hundar med på desse jaktene. Det beslaglagde videomaterialet viste fleire jaktepisodar der 2–4 hundar beit seg fast i villsvin. Det var ikkje uvanleg at hundar blei tekne bort frå villsvinet for å sleppe til andre hundar. Filmane dokumenterte at biteepisodane kunne vare lenger enn 30 minutt.

Også bulldoggar som tre av dei tiltala hadde teke med seg til Frankrike, var med blant hundane som blei slepte laus på villsvin. I beslaget blei det funne bilete, videoar, SMS-ar og GPS-spor frå tre slike turar til Frankrike der tre av dei tiltala deltok ved ulike høve. Retten konkluderte med at desse forholda, saman med den ulovlege jakta i Norge, var å rekne som eitt samanhengande straffbart forhold. Handlingane som blei utførte under villsvinjakt i Frankrike, kunne dermed pådømmast i Norge.

Den hovudtiltala tok også med seg fleire patterdale terrierar til Frankrike. Dei blei brukte til å spore opp villsvina. Det skulle ende i ein tragedie for minst ein av hundane, som blei alvorleg skadd i eit møte med villsvin. Hunden blei funnen med brekt fot og store kuttskadar. Ein av dei franske jegerane sydde igjen såret, men hunden blei ikkje teken med til veterinær før dei var tilbake i Noreg, cirka 4 døgn etter skaden. Det var lenge usikkert om hunden ville overleve, og foten måtte til slutt amputerast. Retten fant det bevist at det ikkje var forsvarleg å vente så lenge, og at dette dermed stridde med krava om dyrevelferd i lova.

Angrepsjakt i Østfold

Ein omfattande kommunikasjon på chattetester mellom dei to hovudtiltala og meldingar til ein innvigd vennekrets viste at dei to forsøkte å gjennomføre angrepsjakt på villsvin i Noreg. Sporloggar i dei beslaglagde GPS-ane viste også at dei fleire gonger hadde vore ute nattetid ulike stader i Østfold i samband med desse forsøka.

Det gjekk litt tid før dei lukkast. I romjula 2014, berre nokre veker før den første politiaksjonen, var dei to hovudtiltala i eit skogsområde nær Halden. De hadde med seg to terrierar og to bulldoggar. Terrierane spora opp eit villsvin, og dei to mennene slapp bulldoggane. Forklaringa i retten avviker frå histo-

« Retten konkluderte med at desse forholda, saman med den ulovlege jakta i Noreg, var å rekne som eitt samanhengande straffbart forhold. Handlingane som blei utførte under villsvinjakt i Frankrike, kunne dermed pådømmast i Noreg.

ria slik den blir framstilt i meldingar til venner og kjente. Dei tidsnære bevisa i denne kommunikasjonen skildrar ei jakt der terrierane stiller villsvinet, medan bulldoggane fangar byttet før det blir avliva med kniv av den hovudtiltala i saka. I meldingane sine skildrar den hovudtiltala dette som ei «catch»-jakt, og biletebevis frå den aktuelle datoen viser mellom anna to terrierar med GPS-halsband og to bulldoggar med såkalla «cut collars», som er ein type halsband som skal verne dei mot å bli skadd av dei skarpe villsvintennene.

Etter jakta tok dei med seg villsvinet til ein av de andre tiltala i saka, som hjalp dei med flåing og vomming før dei tok det med seg heim. For denne handlinga blei denne personen dømd etter heleriparagrafen i straffelova. Personen blei også dømd for å ha vore med på ei grevlingjakt der terrierar forsettleg blei slepte laus på ein grevling.

Iretteføring og dom

Sju veker blei sett av til hovudforhandlinga i tingretten, og dei tiltala kjende seg delvis skuldige etter tiltalevedtaka. Til saman 29 vitne blei høyrde i tillegg til forklaringane frå dei

- ↑ Hovudmannens patterdale terrier fekk amputert eit bein som resultat av skadar han fekk under villsvinjakt i Frankrike.

tiltala. Dommen blei avsagd 15. mai 2018, og dei to hovudtiltala blei dømde i samsvar med tiltalepostane til fengsel utan vilkår i to år og seks månadar for den eine, og eitt år og seks månadar for den andre. Dei andre tiltala blei dømde til vilkårslause straffar frå seksti dagar til ni månadar. Éin av dei tiltala aksepterte dommen, medan dei andre anka.

Lagmannsretten slepte inn spørsmål om lovbruken og straffeutmålinga for fire av dei tiltala. Den siste av dei tiltala, som hadde fått ein dom på nitti dagar i tingretten, fekk ei fullstendig behandling av saka si. Ankebehandlinga

blei gjennomført separat, og lagmannsretten var samd med tingretten i bevisvurderinga og straffeutmålinga. Ankeforhandlinga for dei fire mennene i saka resulterte i ei uendra vurdering av lovbruken, men straffene blei noko reduserte. Dei to hovudtiltala blei dømde kvar for seg til to år og éin månad og eitt år og éin månad fengsel utan vilkår. For dei to andre blei ein del av straffa vilkårsbunden slik at den vilkårslause delen av straffa blei rekna som fullt uthalden som følgje av varetekt.

Veterinær domfelt for forsikringsbedrageri og estetiske inngrep

Dataetterforskning ble viktig i saken – både i etterforskningsfasen og for presentasjonen i rettsens.

10 forsikringsbedragerier: uriktige opplysninger i veterinærattestene

En veterinær ble i en dom av 13. januar 2020 avsagt av Kongsberg og Eiker tingrett domfelt for ti tilfeller av forsikringsbedrageri, begått over en periode på fem år. Behandlinger som ikke var dekket av forsikringen, ble meldt inn til forsikringsselskapene som helt andre diagnoser. En kunde ønsket for eksempel å sterilisere hunden sin for å få en roligere hund, mens dette ble meldt inn til forsikringsselskapet som en akutt livmorbetennelse. En behandling av en uforsikret hund ble meldt inn som et forsikringstilfelle på en annen, forsikret hund. I ett tilfelle ble en hund avlivet på dyreklinikken på grunn av atferdsvansker, mens det i veterinærattesten var oppgitt at hunden ble bitt i hjel hjemme i hundegården.

Dataetterforskning i dyreklinikkens journalsystem

Saken ble avdekket under etterforskningen av en annen sak rettet mot et miljø som drev med oppdrett av hunder til ulovlig jakt.¹ Under ransaking av veterinærens dyreklinikk ble det tatt databaseslag i klinikkens journalsystem, Sanimalis. Databaseslaget skulle vise seg viktig i etterforskningen og den påfølgende hovedforhandlingen.

Innledningsvis bød imidlertid etterforskningen i journalsystemet på problemer. Det viste seg at Forensic Tool Kit, ØKOKRIMs verktøy for analyse, søk og uthenting av bevis i elektroniske beslag, var u hensiktsmessig å bruke på databaseslaget fra journalsystemet. Filene som ble hentet ut, var ikke lesbare, og alle knytninger mellom de forskjellige elementene i journalsystemet forsvant.

ØKOKRIM besluttet derfor å kjøpe en lisens til systemet, slik at etterforskningen kunne gjennomføres fra «brukerperspektivet». Kostnaden var 25 000 kroner. Dette hadde flere fordeler, i tillegg til at vi fikk ut lesbare journaler. For det første bevarte vi knytningene mellom de ulike elementene i systemet, for eksempel mellom journal, relevant regning, kundeopplysninger og ikke minst endringslogger. Vi hadde mulighet til å søke på journalnumre og hente ut kundelister og samleoversikter over hver kundes besøk på klinikken. I tillegg var grensesnittet på filene hentet direkte fra journalsystemet langt mer brukervennlige. Dette kom til nytte både i etterforskningen og i den senere presentasjonen i retten. Vi hadde da mulighet til å vise en journal slik den ville ha sett ut for tiltalte, og deretter navigere oss videre fra journal til for eksempel den tilknyttede regningen.

¹. Artikkel «Ulovleg jakt med farlege hundar» S. 41–45.

Tekst: statsadvokat **Maria Bache Dahl**, ØKOKRIM

Foto: **Pixabay**

// maria.bache.dahl@politiet.no

- ↓ Rasestandarden for schæfere foreskriver at denne hunderasn skal ha opprettstående ører. Operative kosmetiske inngrep for å imøtekomme stardardene er forbudt etter dyrevelferdsloven.

« En typisk situasjon var at personell ved klinikken, etter at kundene tok kontakt, førte inn de reelle opplysningene om en ønsket, men ikke forsikringsdekket behandling, for eksempel et keisersnitt. Deretter slettet veterinæren de opprinnelige opplysningene og førte i stedet opp fiktive diagnoser.

Journalsystemets endringslogger fremsto etter hvert som sentrale bevis. En typisk situasjon var at personell ved klinikken, etter at kundene tok kontakt, førte inn de reelle opplysningene om en ønsket, men ikke forsikringsdekket behandling, for eksempel et keisersnitt. Deretter slettet veterinæren de opprinnelige opplysningene og førte i stedet opp fiktive diagnoser.

Endringsloggenes potensial som bevis ble også utnyttet gjennom dataetterforskning i form av database forensics. Journalsystemet hadde lagret metadata om endringer langt utover det som fremkom for brukeren i systemets egne endringslogger. ØKOKRIMs dataetterforsker utviklet et script for å hente ut samtlige endringer i journalens ulike deler. Dette ga atskillig merverdi sammenlignet med journalsystemets egne endringslogger.

Avstiving av schæferører med tatoveringstang

Veterinæren ble også domfelt for estetiske inngrep på ørene til en schæfer, i strid med dyrevelferdsloven § 9 annet ledd. En schæfer med hengeører gjennomgikk fire behandlinger med tatoveringstang for å stive opp brusk i ørene. Operative inngrep på dyr kan kun foretas når det er forsvarlig ut fra hensynet til dyrets helse. Rasestandarden for schæfere foreskriver at denne hunderasen skal ha opprettstående ører. Operative inngrep for å imøtekomme kravene i rasestandarden, for eksempel for å kunne bruke hunden til utstillinger, er åpenbart ikke lov. I retten argumenterte veterinæren med at hengeører kan medføre helseproblemer, for eksempel i form av hypopigmenterte ørebetennelser. Temaet var omstridt blant de sakkyndige, men i den konkrete bevisvurderingen landet tingretten uansett på at de konkrete inngrepene i saken her hadde som formål å endre ørets estetiske utseende. Mye tyder på at slike estetiske inngrep forekommer i visse miljøer. Så vidt vi vet har det ikke skjedd tidligere at en dyrlege er domfelt for slike estetisk begrunnede inngrep.

Frifinnelse for flere poster

Tiltalen inneholdt en lang rekke poster, hvorav flere som veterinæren ble frifunnet for. Frifinnelsen omfattet skatte- og avgiftsbedrageri, uriktig forklaring til offentlig umyndighet og underslag.

Straff – 60 dagers fengsel

Tingretten viste til at forsikringsbedrageriene innebar grove tillitsbrudd. Kundene var avhengig av veterinærens attester for å få forsikringsdekning. Forsikringsoppkjørene var på sin side fullt ut basert på tillit til veterinæren. Oppkjørene var såkalte «direkteoppkjør», hvor veterinæren sendte inn kravene på vegne av kunden og mottok oppkjørene direkte på klinikens konto. Oppkjøret gikk svært fort; siktemå-

«**Tingretten viste til at forsikringsbedrageriene innebar grove tillitsbrudd. Kundene var avhengig av veterinærens attester for å få forsikringsdekning. Forsikringsoppkjørene var på sin side fullt ut basert på tillit til veterinæren.**

let var at det skulle være klart før kunden forlot klinikken. Forsikringsselskapene hadde dermed ingen mulighet til å sjekke hvorvidt noe skurret i attestene. Veterinærens portvokterrolle ble anført som et straffeskjerpende moment. Straffen ble imidlertid kun fastsatt til 60 dagers fengsel, etter fradrag for blant annet lang saksbehandlingstid hos politiet.

Dommen er rettskraftig.

Tekst: politioverbetjent og nasjonal miljøkrimkoordinator **Tuva Brørby**, ØKOKRIM

Foto: **Ritzau Scanpix**

// tuva.brørby@politiet.no

– Bøter til danske sommarfugljagarar i Danmark

Sommarfugleffekten – tips frå Noreg førte til stort beslag av sommarfuglar i Danmark

To danske sommarfugljagarar blei gripne i Noreg med fleire raudlista apollosommarfuglar, og i Danmark fann politiet fleire tusen sommarfuglar under ransaking.

Tips frå Noreg

Saka i Danmark blei avdekka etter tips frå Noreg. Dei to danske mennene blei oppdaga i Noreg av ein fjelloppsynsmann då dei var på sommarfugljakt i Jotunheimen i juli 2019. Dei to mennene hadde fanga omtrent 30 sommarfuglar, fleire av arten apollo, og ei rekke mindre sjeldne sommarfuglartar, som alle blei beslaglagde av norsk politi.

Ifølge TV2 Danmark hevda dei to danskane at dei ikkje visste det var freda artar.

Tusenvis av sommarfuglar

TV2 Danmark skriv òg at under ei ransaking på adressene til dei to mennene i Danmark fann politiet rundt 20 kassar med tusenvis av sommarfuglar. Ein av dei to samlarane skal ha fanga sommarfuglar i 38 år og skal overfor

Ritzau (<https://ritzau.com/>. Red.anm.) i 2019 ha omtala samlinga si som «heile livsverket mitt».

Vidare skriv nettavisa at ein insektekspert frå det zoologiske museet i København, førsteamanuensis Thomas Pape, gjekk gjennom dei omfattande samlingane til mennene for politiet. Han fann til saman 190 eksemplar av korsikansk svalehale og apollosommarfugl, fanga i forskjellige land over ei årrekke. Dei er no inndregne.

– Det er ein spesiell lidenskap som driv eldsjelenene, seier Thomas Pape. – Det er rein samlarmani. Gleda er å ha ei komplett samling av europeiske sommarfuglar, rundt 500 artar, skriv TV2 Danmark.

Politiet i Noreg har som ein del av etterforskninga hatt kontakt med Pape via dansk politi.

Saka avgjord med bøter

Artikkelforfattaren har vore i kontakt med den påtaleansvarlege i den danske saka, Henrik Taa-gaard, politikommissær og påtaleansvarleg ved Dyrevelfærdsseksjonen hjå politiet i Nordjylland,

og han har sagt til Miljøkrim at dei to sakene mot dei to sikta har enda med bøter etter råd frå Miljø- og matdepartementet. Den sikta i Randers har fått ei bot på 10 000 danske kroner. Han har gått med på å overføre dei 29 inndregne individa av apollosommarfugl til Zoologisk Museum i København. Den sikta i Aalborg har fått ei bot på 12 000 danske kroner. Han har gått med på å overføre dei 139 inndregne individa av arten apollo og den korsikanske svalehalen til Zoologisk Museum i København. Begge er straffa for brot på bekendtgørelse nr. 1466 av 6. desember 2018, om bevaring av visse dyre- og plantearter og stell av det skadde vilt § 34 (1) og § 10, jf. 1 og § 11 (2), og artikkel 12 nr. 1 i habitatdirektivet (rådsdirektiv 92/42 / EØF av 21. mai 1992), ved å med vilje fange og drepe og deretter transportere og lagre desse sommarfuglane i fleire EU-land.

Den norske saka er framleis under etterforskning, men Miljøkrim skal følge opp saka når ho er påtaleavgjord.

Apollosommerfugl

Apollosommerfugl: *Parnassius apollo* (Linnaeus, 1758)
I Noreg: Apollosommerfuglen finst i dalstroka i indre Telemark, i Hallingdal, Numedal og Gudbrandsdalen, og enkelte stader i høgfjellet i Ål, Hol og Jotunheimen. Det er òg gjort nyare observasjonar i indre Vest-Agder. Arten var tidlegare vidt utbreidd langs kysten frå svenskegrensa til Vest-Agder, men han er no heilt forsvunnen frå kyst-områda. Apollosommerfuglen blei freda i 1989. På den norske raudlista er apollosommerfuglen kategorisert som nær trua, NT.

Apollosommerfuglen står på Cites-lista (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora), vedlegg 1, liste B. Det vil seie at eksport berre er tillate når søkaren godtgjer at utførselen ikkje er til skade for bevaringsstatusen, og at eksemplaret er lovleg erverva (https://lovdata.no/dokument/SF/for-skrift/2018-06-15-889/KAPITTEL_2#§4).

<https://www.artsdatabanken.no/Pages/144755/>

Internasjonalt samarbeid er nødvendig
Ulovleg hausting av og handel med trua artar er éin av fleire truslar mot det biologiske mangfaldet. Det er vanskeleg å avdekke saker som desse, og sjeldan at politiet gjer det. Dei sakene som blir avdekka, er derfor viktige, og internasjonalt samarbeid er nødvendig i kampen mot denne typen kriminalitet. Desse to sakene er gode eksempel på kor lite som av og til skal til. Fordi politiet i Noreg delte eit tips direkte

« Desse to sakene er gode eksempel på kor lite som av og til skal til. Fordi politiet i Noreg delte eit tips direkte med politiet i Danmark, avdekka dei ei større sak.

med politiet i Danmark, avdekka dei ei større sak. Mi erfaring er at dette òg blir lagt merke til i internasjonale forum. Sakene er eksempel

på det Europol og Interpol forsøker å målbera, kor nyttig og viktig det er å dele informasjon og samarbeide over landegrenser.

Europol og Interpol

Dersom politiet sender førespurnader eller ønsker å dele informasjon gjennom dei formelle kanalane Europol eller Interpol, vil informasjonen bli lagra i databasane deira (Noreg set sjølv restriksjonar for bruk og vidare deling). På denne måten kan vi avdekke samanhangar med saker i andre land, vi får svar frå dei aktuelle nasjonale databasane og tilgang på etterretningsinformasjon vi elles ikkje ville ha fått gjennom førespurnader om rettshjelp. Interpol og Europol kan òg skaffe og dele analyser av sentrale aktørar, handelsruter, modus og kven dei handlar og byter med. Kripos er kontaktpunktet for internasjonalt politisamarbeid i Noreg.

Lovbruddets pris

Hvordan skal foretaksstraffen utmåles? Noen forslag til en klarere, åpnere og mer konsekvent utmålingspraksis.

Én million kroner? Halvannen? Mang en påtalejurist har stått overfor slike vurderinger i utmålingen av en bot i en straffesak mot et foretak. I mange tilfeller gir hverken lov, forarbeider eller høyesterettspraksis særlig veiledning for den konkrete utmålingen. Hva gjør man da?

Formålet med foretaksstraff er klart – adferdsregulering. I forarbeidene fra da bestemmelsen om foretaksstraff ble innført i straffeloven § 48 a (1902), slås det uttrykkelig fast:

Straffen skal motvirke at samfunnets handlingsnormer overtres. Og straffen må søkes utmålt på en slik måte at den såvidt mulig vil virke avskrekkende og normdannende for framtiden. For foretak med solid økonomi bør dette hensynet etter omstendighetene lede til høye bøter, slik man har sett det i praksis.¹

Argumentasjonen er grunnleggende sett den samme som for bruk av straff mot fysiske personer som har begått kriminelle handlinger. Straffen antas å være avskrekkende og dermed ha preventiv effekt, og da særlig allmennpreventiv effekt: Andre avstår fra å begå straffbare handlinger i frykt for en eventuell straff. For å oppnå dette må straffen være følbare.

I motsetning til personstraffen er foretaksstraffen fakultativ, jf. straffeloven § 27. Foruten foretaksstraffen vil straffeforfølgelse av den som handlet på vegne av foretaket, ofte ha avgjørende betydning for å oppnå ønsket preventiv effekt. Det utelukker selvsagt ikke at det også kan reageres med foretaksstraff i samme sak, straffeloven § 28, bokstav g). Litt for ofte har påtalemyndigheten imidlertid kun straffet foretaket, selv om det bevismessig ville vært grunnlag for også å straffe personer som handlet på vegne av foretaket, for eksempel daglig leder. Uavhengig av hvorvidt det er grunnlag for å straffeforfølge enkeltpersoner, gjør det innledende spørsmålet seg gjeldende med samme styrke: Hvordan skal foretaksstraffen utmåles?

Forventet straff som pris på lovbrudd

Mange straffesaker mot foretak gjelder planmessige og kalkulerte handlinger, og lovbruttene opptrer gjennomgående rasjonelt. For slike rasjonelle handlinger fremstår det statlige virkemiddelet straff særlig virkningsfullt. Imidlertid realiseres formålet med straff, adferdsregulering, først når den forventede straffen, det vil si produktet av straffens strenghet og dens sannsynlighet, i tilstrekkelig grad redu-

¹ jf. Ot.prp.nr.27 (1990–1991) punkt 8.5.

Tekst: politiadvokat **Magnus Engh Juel**, ØKOKRIM
// magnus.ENGH.juel@politiet.no

serer fordelene med lovbruddet, jf. Eide og Stavang, *Rettsøkonomi* (2008), side 511. Først da oppnås allmennprevensjon. Begrunnelsen for utmålingen av foretaksstraff bør derfor være åpen, klar og konsekvent, så de rasjonelle aktørene kan innrette seg deretter.

Mange av sakene om foretaksstraff behandlet i Høyesterett gjelder miljøkriminalitet. Lovgivningen som skal verne om miljøet, medfører gjerne økte kostnader for virksomhetene. Lovregler om sikkerhetstiltak, utslippsbegrensninger eller krav til produksjonsprosesser vil kunne ramme lønnsomheten til et foretak, sett fra et bedriftsøkonomisk perspektiv.

Dersom overtredelser ikke medfører konsekvenser, vil mange straffbare brudd på reguleringslovgivningen lønne seg. For å motvirke en slik konkurransevridende effekt til fordel for foretak som bryter lovgivningen, må boten settes så høyt at den faktisk virker avskrekkende, jf. HR-2016-2507-A, avsnitt 42. Først da vil bøtestrafen, i samspill med reglene om inndragning av utbytte fra straffbare handlinger og andre statlige virkemidler, gi foretak et sterkt insentiv til å drive lovlig.

Foretakets økonomiske evne

Straffeloven § 28 utgjør det rettslige grunnlaget for utmålingen av straff mot et foretak. Bestemmelsen oppstiller en rekke momenter som skal vektlegges i straffutmålingen. Praksis fra Høyesterett viser at det gjennomgående er overtredelsenes grovhet, graden av utvist skyld og foretakets økonomiske evne som fremheves i begrunnelsen for utmålingen av botens størrelse.

Lovbruddets grovhet og grad av utvist skyld er alminnelige straffutmålingsmomenter som må vurderes i enhver straffesak. Annerledes stiller det seg med «foretakets økonomiske evne», som medfører en mer kompleks vurdering enn hva som typisk gjør seg gjeldende ved utmålingen av bøter for fysiske personer. Ordlyden «foretakets økonomiske evne» markerer

at det må foretas en konkret vurdering av ulike sider ved et foretaks økonomiske situasjon, som årsresultat og egenkapitalgrad. Særskilte problemstillinger gjelder for offentlige virksomheter, noe det blir for omfattende å gå nærmere inn på her.

Det gjennomsnittlige årsresultatet for de siste årene kan gi et mål på foretakets økonomiske evne, jf. Rt-2013-684 og HR-2016-2507-A. Årsresultater kan svinge kraftig år for år, men et snitt over tre år vil i de fleste tilfeller gi et godt bilde på foretakets økonomiske stilling. Dette gjennomsnittstallet er en objektiv størrelse som bør inngå i beregningen av boten, se redegjørelsen nedenfor. Det er gjennomsnittstallet for siste tre år forut for påtaleavgjørelses-tidspunktet som må legges til grunn. Dersom forelegget ikke vedtas, og saken verserer for domstolene over mange år, vil det kunne være behov for å ta med årsresultatene i etterfølgende periode i beregningen av gjennomsnittstallet. I enkelte tilfeller vil det imidlertid kunne være mer treffende å ta utgangspunkt i foretakets omsetning. Det vil typisk gjelde foretak som har gått med underskudd grunnet større investeringer som på sikt vil generere inntekter, jf. Rt-2009-1595, eller andre regnskapsmessige forhold som gjør at nettoresultatet for de siste tre årene blir misvisende for foretakets økonomiske evne. Alternativt kan en basere seg på driftsresultatet fremfor omsetningen. Driftsresultatet vil kunne fortelle mer om virksomhetens underliggende lønnsomhet enn omsetningen, og dermed gi et riktigere bilde av foretakets økonomiske evne. Også for driftsresultatet kan man regne ut gjennomsnittet for de siste tre årene.

Brøk/prosentsats som uttrykk for straffnivået

Når foretakets økonomiske evne er fastslått, gjenstår den konkrete utmålingen av boten for den straffbare handlingen, jf. straffeloven § 28. Hvilke faktorer skal utmålingen baseres på?

Av interesse er Høyesteretts ankeutvalgs beslutning HR-2019-1111-U, som forkastet et foretaks anke over straffutmålingen. Lagmannsrettens utmåling av bøtestrafen ble begrunnet med en henvisning til at bøtestrafen i HR-2016-2507-A utgjorde rundt en tredel av det gjennomsnittlige årsresultatet for de siste tre årene, noe som ble styrende for bøtefastsettelsen i den konkrete saken, jf. LH-2018-142485.

Å angi bøtestrafen som en andel av gjennomsnittlig årsresultat er en meget velkommen utvikling som skaper større forutsigbarhet for alle. Begrunnelsen for bøtefastsettelsen blir da åpen og klar, noe som kan gi en mer konsekvent praksis. Hvorfor? I motsetning til tilfellene hvor boten kun er satt til et beløp begrunnet ut fra en «konkret skjønnsmessig helhetsvurdering», vil en brøk klart og tydelig vise hva straffen ble fastsatt til, uavhengig av foretakets størrelse. Dermed vil en langt enklere kunne sammenlikne bøtenivået i ulike saker. I tilfeller uten direkte relevant rettspraksis vil en ha en langt mer presis metode for utmåling av boten. Videre vil det å angi bøtestrafen som en prosent eller brøk av gjennomsnittlig årsresultat, eventuelt annet gjennomsnittstall som reflekterer foretakets økonomiske evne, ha den fordel at fradrag for eventuell liggetid² eller «tilståelsesrabatt» kommer klart frem. Ikke sjelden varsler foretak politiet om straffbare forhold ansatte har gjort på vegne av foretaket.

I slike tilfeller vil det kunne fastsettes en brøk eller prosentsats som danner utgangspunkt for foretaksstraffen, og deretter gjøres fradrag for tilståelsesrabatten, det vil si samme fremgangsmåte som for tradisjonell tilståelsesrabatt, jf. straffeloven § 80 og RA-2007-3.³ Etter mitt syn bør begrunnelsen for utmålingen i alle større straffesaker mot foretak baseres på en slik åpen argumentasjon hvor en angir botens størrelse som en andel, i brøk eller prosent, av foretakets økonomiske evne (typisk gjennomsnittlig årsresultat siste tre år). Unntaket er masseovertredelser hvor det er etablert praksis for et fast beløp uavhengig av foretakets økonomiske stilling.

En slik metode for utmålingen er ikke helt fremmed i norsk rett, jf. utmålingen av gebyrer til foretak etter konkurranseloven § 29 med tilhørende forskrift, der man tar utgangspunkt i omsetningen, og gebyret kan utgjøre inntil ti prosent av omsetningen.⁴ Da er omsetningen en objektiv størrelse som danner et tak for gebyret, og de konkrete forholdene i saken bestemmer hvilken prosentsats gebyret for lovbruddet skal fastsettes til.

Skalering etter strafferammen og justering på bakgrunn av de konkrete omstendighetene

Hvordan kan dette gjøres i praksis? Fastsett en brøk eller prosentsats som avspeiler det

² Se til illustrasjon HR-2020-609-U, hvor domfeltes anke ble forkastet. Lagmannsretten reduserte foretaksstraffen med 60 prosent som kompensasjon for brudd på EMK art. 6 nr. 1. Liggetiden var 17 måneder. Rabatten fremstår rausere enn hva som følger av høyesterettspraksis, jf. gjennomgang av praksis i HR-2017-1072-A. Etter mitt syn fremstår det underlig at rabatten for brudd på en menneskerett settes høyere for foretak enn for mennesker.

³ Treffende også for «tilståelsesrabatt» til foretak som varsler om egne lovbrudd er de hensyn Riksadvokaten peker på i RA-2007 punkt 1. Riksadvokaten peker på noen grunnleggende forutsetninger for at ordningen med strafferabatt skal få den virkning som lovgiveren har tilsiktet: Rabatten må være så stor at den kan virke motiverende. Rabatten må være synbar og forutberegnelig. Rabattordningen må være kjent for mistenkte.

⁴ Se forskrift om overtredelsesgebyr (FOR-2013-12-11-1465). Se også *Guidelines on the method of setting fines imposed pursuant to Article 23(2)(a) of Regulation No 1/2003 (2006/C 210/02)*.

konkrete lovbruddets straffverdighet, og gang denne med gjennomsnittlig netto årsresultat for de siste tre årene. Voilå – foretaksbot utmålet!

Et vesentlig spørsmål melder seg imidlertid. Hvordan fastsetter man en slik brøk eller prosentsats? Hvordan kom retten frem til at en tredel av gjennomsnittlig årsresultat var riktig straff i HR-2016-2507-A jf. LH-2018-142485? Begrunnelsen var ikke tilstrekkelig åpen og klar, noe som skaper unødvendig usikkerhet.

I praksis vil det være krevende å angi en konkret verdi for de ulike straffutmålingsmomentene (faktorene). I norsk rett er det liten tradisjon for slik metodebruk. Heldigvis er det imidlertid svært mye å hente i lovbruddets strafferamme. Strafferammen sier noe om lovgivers syn på lovbruddets alvorlighet, men har etter hva jeg kan se, fått altfor beskjeden plass i begrunnelser for utmåling av bøter til foretak.

Strafferammen gjelder selvsagt ikke direkte for foretak, jf. straffeloven § 28, men den talfester likevel hvor alvorlig lovgiver ser på lovbruddet, jf. straffeloven § 28 bokstav b), som uttrykkelig viser til lovbruddets grovhet. Strafferammen er følgelig en objektiv størrelse som aktivt bør brukes når en skal fastsette brøken/prosentsatsen. Jo høyere strafferamme, jo mer straffverdig handling. Brøken/prosentsatsen bør følgelig settes i samsvar med strafferammen. Eksempelvis må den være vesentlig høyere for en overtredelse med strafferamme på fem år versus ett år. En slik retningslinje for utmålingen gir en klarere, åpnere og mer konsekvent praksis.

Utgangspunktet må tas i strafferammen for det påståtte lovbruddet – ikke den abstrakte strafferammen. Slik vil en oppnå nødvendig differensiering mellom ulike overtredelser.

For det første gjelder dette innenfor samme lov, jf. for eksempel forurensningsloven § 78 første ledd (ett år), versus andre ledd (inntil fem år), eller grov korrupsjon med strafferamme ti år, versus alminnelig korrupsjon (tre år), jf. straffeloven §§ 388 og 387.

For det andre må dette også gjelde på tvers av ulike lover og kriminalitetsområder: En forurensningsovertredelse som faller inn under straffeloven § 240 med 15 år strafferamme, vil måtte gis en vesentlig høyere verdi enn et brudd på forurensningsloven § 78 andre ledd. Tilsvarende må gjelde ved uaktsomt drap etter straffeloven § 281 (seks år) versus brudd på arbeidsmiljøloven med dødsfølge, jf. arbeidsmiljøloven § 19-1 (tre år). Etter straffeloven § 28 settes det ikke noe tak for boten, i motsetning til konkurranseretten, hvor en maksimalt kan illegge gebyr for inntil ti prosent av omsetningen. For lovbrudd med høye strafferammer, det vil si mer enn seks år og oppover, jf. straffeprosessloven § 76 tredje ledd, bør boten kunne settes til en meget høy andel av gjennomsnittlig årsresultat – potensielt så høyt at telleren i brøken er høyere enn nevneren, altså mer enn hundre prosent.

Ved fastsettelse av den konkrete brøken/prosentsatsen innenfor den aktuelle strafferammen må det avklares hvilket sjikt den straffbare handlingen befinner seg i. Her kommer de tradisjonelle straffutmålingsmomentene inn, slik som grad av skyld, overtredelsens grovhet og straffens preventive virkning, jf. momentene i straffeloven § 28. Det vil være stort rom for skjønn basert på den aktuelle handlingens straffverdighet, i tråd med tradisjonell norsk utmålingspraksis justert for de særskilte momentene som gjelder for foretaksstraff, jf. straffeloven § 28. Følgelig vil en innenfor samme strafferamme kunne gjøre nødvendige differensieringer fra sak til sak avhengig av alle relevante utmålingsmomenter, jf. straffeloven § 28, men likevel innenfor en objektiv ramme – strafferammen.

Dersom det er tale om flere overtredelser, bør en ta utgangspunkt i det mest alvorlige forholdet, og deretter justere for øvrige overtredelser, jf. prinsippet i straffeloven § 79 a).

Før den endelige brøken/prosentsatsen fastsettes, bør en gjøre en vurdering av det

grunnleggende spørsmålet – vil straffen medføre en eliminering av den forventede fordelene ved å begå lovbruddet? I mange saker ville den straffbare handlingen ha resultert i en økonomisk fordel dersom forholdet ikke hadde blitt avdekket og stanset, eksempelvis en korrupsjonshandling som ville gitt en lukrativ avtale, eller ulovlig eksport av avfall med positiv økonomisk verdi, slik som kasserte skip. Dersom det ikke er oppnådd noe utbytte, er det heller intet å inndra. Samtidig vil en i slike tilfeller kunne tallfeste fordelene ved den straffbare handlingen temmelig presist. For å sikre tilstrekkelig preventiv effekt, bør utmålingen av boten ta sikte på å eliminere den potensielle fordelene, slik at rasjonelle aktører avstår fra å bryte det aktuelle lovverket, jf. straffeloven § 28 a) og e).

For visse straffbare handlinger bør en i større grad vektlegge utmålingspraksisen i andre EU-land. Særlig gjelder dette for kriminalitet begått på tvers av landegrensene, på områder hvor norsk lov har implementert EU-regler (se artikkel på side 23–27), eller bygger på internasjonale konvensjoner, slik som hvitvasking og korrupsjon, jf. også straffeloven § 28 h). Dersom foretaksstraffen for slike lovbrudd er mildere i Norge, vil prisen på forventet straff være lavere i Norge enn i våre naboland og største handelspartnere, noe som vil gi uheldige insentiver.

Utmåling i konsernforhold

Dersom samme bøtestraff utmåles for tilsvarende lovbrudd uten at foretakets økonomiske evne tas i betraktning, vil dette i realiteten gi en konkurransevridende effekt til fordel for store foretak med en helt annen betalingsevne enn små foretak. Allmennprevensjonen vil da kunne svekkes overfor de store foretakene. Botens størrelse må i tilstrekkelig grad avpasses foretakets økonomiske stilling, jf. HR-2016-2507-A, avsnitt 42.

Større foretak er nesten uten unntak organisert i en konsernstruktur. Ofte vil den straffbare handlingen begås på vegne av et driftsselskap langt nede i konsernstrukturen, se til illustrasjon HR-2020-358-A, jf. avsnitt 12–15. Det er sikker rett at en kan se hen til morselskapets økonomiske stilling ved utmålingen av foretaksstraff til et datterselskap, jf. Rt-1992-19 og Ot.prp.nr.27 (1990–91) side 35. Den sparsommelige rettspraksisen som foreligger, viser imidlertid at momentet tillegges begrenset vekt, jf. Rt. 2010-770 (Norcem AS – del av konsernet Heidelberg CementGroup), Rt-2015-1504 (Rockwooll) og Rt-2007-1841 (SAS). I nevnte saker ble foretaksstraffen vesentlig lavere enn påtalemyndighetens påstand.

Etter mitt syn kan det med styrke argumenteres for at morselskapets økonomiske stilling bør tillegges større vekt ved utmålingen av foretaksstraff. Først når straffen som kan forventes for et lovbrudd, settes tilstrekkelig høyt, vil det oppnås en avskrekkende effekt også for foretak som inngår i større konsern. Ved utmåling av gebyr til foretak etter konkurranseloven § 29 synes betydningen av morselskapets økonomiske evne, som etter konkurranseretten vurderes på bakgrunn av omsetningen, å bli tillagt vesentlig større vekt, jf. LB-2014-76039 punkt IV med videre henvisninger til avgjørelser fra EU-domstolen. I nevnte dom ila lagmannsretten mor- og datterselskap solidarisk et gebyr på 150 millioner kroner. Anke over lagmannsrettens dom ble nektet fremmet, jf. HR-2015-2361-U.

Noen direkte overføring av praksis fra konkurranseretten er det ikke grunnlag for ved utmåling av foretaksstraff. Poenget i denne sammenhengen er at begrunnelsen for en tilstrekkelig streng foretaksstraff – allmennprevensjon som bidrar til at foretak følger lovgivningen – langt på vei er den samme som for gebyrer etter konkurranseloven § 29, jf. Rt-2012-1556 (Gran & Ekran) avsnitt 88: «Skal

overtredelsesgebyr ved brudd på konkurranse-
seloven ha den ønskede preventive effekt, må
reaksjonene være markerte og følbare».

I Rt-2007-1841 fikk ikke påtalemyndighet-
en gehør for sin anførsel om at utmålingen
måtte bygge på konkurranserettslige utmå-
lingsprinsipper. Anførselen ble imidlertid ikke
blankt avvist, men det ble etterlyst en konkret
begrunnelse fra påtalemyndigheten. Døren står
altså fortsatt på gløtt for at en i større grad en
tidligere, med støtte i utmålingspraksis etter
konkurranseretten, bør legge vekt på morsel-
skapets økonomiske evne i utmålingen av fore-
taksbot til et datterselskap.

Konkret vil det si at en må se hen til morsel-
skapets gjennomsnittlige årsresultat de siste
tre årene – ikke bare datterselskapets resultat.
Hvor stor vekt som bør tillegges morselskapets
gjennomsnittlig årsresultat ved fastsettelsen
av boten mot datterselskapet, må vurderes på
bakgrunn av de konkrete omstendighetene i
saken.

Overtredelsesgebyr: «gulvet» for foretaksstraff

Flertallet av de sentrale miljølovene gir etter
nylige lovendringer tilsynsmyndigheten kom-
petanse til å ilegge administrativ sanksjon
for lovbrudd. Med andre ord er dette et annet
virkemiddel staten har for å sikre at lover og til-
latelser følges. Denne utviklingen bør ønskes
velkommen, da den øker sannsynligheten for at
lovbrudd sanksjoneres, slik at den forventede
prisen på lovbrudd stiger. Dermed øker insenti-
vet for å innrette virksomheten lovlig.

Fremdeles er det imidlertid slik at de alvor-
ligere overtredelsene hører hjemme i straffe-
sporet. Ofte vil det kunne være en viss over-
lapp, slik at en overtredelse kan forfølges enten
i straffesak- eller forvaltningssporet, jf. også
straffeprosessloven § 71 c). Sentralt i denne
sammenhengen er at tilsynsmyndighetens
praksis ved overtredelsesgebyr må utgjøre

«gulvet» ved reaksjonsfastsettelsen. Påtale-
myndigheten bør altså ilegge et forelegg med
et høyere beløp enn sammenliknbar praksis for
administrative sanksjoner. Et unntak er tilleggs-
skatt, som reiser særskilte problemstillinger
som det vil føre for langt å gå inn på her.

Begrunnelsen er at lovgiver har, med unntak
for konkurranseretten, opprettholdt bestem-
melsen om foretaksstraff samtidig som stadig
flere spesiallover har fått egen hjemmel for
overtredelsesgebyr. I forarbeider til en rekke
av disse lovendringene er det presisert at an-
meldelse skal begrenses til de mer alvorlige
sakene, noe som også er markert i enkelte lov-
er med et krav om at overtredelsen må være
vesentlig for at den skal være straffbar, jf. ek-
sempelvis plan- og bygningsloven § 32-9 og
akvakulturloven § 31. Straff er statens kraftig-
ste virkemiddel. Både kravet til klar lovhjemmel,
jf. Grunnloven § 96, og det strenge beviskravet
tilsier at en straffereaksjon mot foretak reser-
veres for de mer alvorlige overtredelsene, og at
reaksjonen da må være markert strengere enn
en administrativ sanksjon for et mindre alvorlig
brudd på samme lovbestemmelse, jf. også for-
arbeidene til straffeprosessloven § 71 c), Prop.
62 L (2015–2016) side 208, siste avsnitt.

I praksis har vi sett tilfeller med lavere straf-
fereaksjon enn ved administrativ sanksjon for
sammenliknbare overtredelser. En slik situasjon
kan ikke aksepteres. Der det er relevant, må
påtalemyndigheten få avklart hvor nivået for
overtredelsesgebyr ligger, forut for utstedelsen
av forelegg. Videre må påtalemyndigheten anke
dommer hvor rettens utgangspunkt for utmå-
lingen settes lavere enn nivået for overtredel-
sesgebyr.

Påtalejuristens nye rolle: forvaltningsjurist

Betydningen av HR-2019-2282-U og HR-2019-2400-A for behandlingen av straffesaker

1. Innledning

Målet med denne artikkelen er å redegjøre for hvilken betydning nyere høyesterettspraksis har for påtalemyndighetens prøving av gyldigheten av forvaltningsvedtak i straffesaker.

Selv om det neppe er riktig å si at ovennevnte avgjørelser har skapt ny rett, tydeliggjør og innskjerper de normer som tidligere nok i liten grad har blitt etterlevd. I korthet slår Høyesterett fast at domstolene skal foreta en prejudisiell prøving av enkeltvedtak når en straffesak gjelder brudd på plikter etter slike. Dersom prøvingen konkluderer med at vedtaket er ugyldig, konstaterer man at et straffbarhetsvilkår ikke er oppfylt.

Riksadvokaten behandler flere av spørsmålene vi tar opp her, i et brev til statsadvokatene og politimestrene datert 13. februar 2020.¹ Brevet anbefales lest.² Vi kommenterer her også enkelte spørsmål som ikke er berørt i riksadvokatens brev. Vi har dessuten prøvd å vinke fremstillingen mot miljøstraffesaker.

Under punkt 2 redegjøres det kort for innholdet i de to avgjørelsene. Punkt 3 drøfter hvilke typer saker Høyesteretts avklaringer får betydning for, og punkt 4 nevner de ulike feilene som kan lede til ugyldighet. Punkt 5 gjengir den påtaleansvarliges generelle plikter når påtalevedtak skal treffes, før vi i punkt 6 kommer inn på betydningen avgjørelsene har for påtalemyndighetens prøving av enkeltvedtak.

2. Kort om innholdet i avgjørelsene

Høyesteretts ankeutvalgs kjennelse av 6. desember 2019 (HR-2019-2282-U) gjelder fengsling av en person som hadde tatt seg inn i Norge i strid med et enkeltvedtak som forbød vedkommende dette. Brudd på forbudet var belagt med straff. Verken tingretten eller lagmannsretten hadde prøvd vedtaket. Siktete gjorde gjeldende at lovtolkningen var feil, og mente at lagmannsretten hadde unnlatt å vurdere et grunnvilkår for fengsling, nemlig at det forelå skjellig grunn til mistanke om en

¹ Se riksadvokatens brev av 13. februar 2020: Høyesteretts dom av 19. desember 2019 – prøving av gyldigheten av forvaltningsvedtak i straffesaker.

² Ved behandling av straffesaker som omfatter prøving av gyldigheten av forvaltningsvedtak, vil riksadvokatens brev være obligatorisk lesning.

Tekst: statsadvokat **Henrik Horn** og førstestatsadvokat **Lars Stoltenberg**, ØKOKRIM
// henrik.horn@politiet.no // lars.stoltenberg@politiet.no

straffbar handling. For å vurdere dette mente siktede at domstolen skulle ha prøvd om vedtaket var gyldig.

Ankeutvalget slår i kjennelsen fast at domstolene i fengslingsaker skal prøve grunnvilkårene for fengsling. Når den påståtte straffbare handlingen er at gjerningspersonen skal ha handlet i strid med et enkeltvedtak, er det «et straffbarhetsvilkår at den aktuelle innreisen har skjedd i strid med et gyldig forbud mot slik innreise» (avsnitt 15). Av dette følger at domstolene også skal ta stilling til vedtakets gyldighet.

I avsnitt 20 ff. drøfter utvalget hvor inngående prøvingen skal være. Uten å konkretisere nærmere legger utvalget til grunn at prøvingen vil være mer inngående under en hovedforhandling enn i en sak om bruk av tvangsmidler.

Høyesteretts dom fra 19. desember 2019 (HR-2019-2400-A) gjelder anke over en straffedom for blant annet brudd på innreiseforbud. Høyesterett fastslår også her at det er et straffbarhetsvilkår at det er handlet i strid med enkeltvedtak, og at vedtaket da skal prøves av domstolene (avsnitt 31 ff.) Avgjørelsen drøfter videre hvordan enkeltvedtak skal prøves prejudisielt under en hovedforhandling. Høyesterett konkluderer med at domstolenes prejudisielle prøving av forvaltningsvedtaks gyldighet i straffesaker skal «skje på samme måte og følge de samme prinsipper som ved et sivil søksmål om gyldigheten» (avsnitt 41). Prøvingen av forvaltningsvedtaket skal som utgangspunkt være like grundig som prøvingen av de øvrige straffbarhetsvilkårene. Når Høyesterett forutsetter lik prøving som ved et sivil søksmål, betyr det videre at beviskravene for faktum som ligger til grunn for enkeltvedtaket, er mindre strenge enn for andre straffbarhetsvilkår,

slik at det er tilstrekkelig med alminnelig sannsynlighetsovervekt.

3. For hvilke typer saker får Høyesteretts avklaringer betydning?

Innledningsvis må vi presisere at de to avgjørelsene beskrevet over ikke drøfter hvordan påtalemyndigheten skal forholde seg til forvaltningsvedtak som inngår i en straffesak. Temaet er utelukkende hvordan domstolene skal gå frem. Det kan likevel ikke være tvil om at normene som presiseres, i like stor grad må gjelde for påtalemyndigheten. Det er påtalemyndigheten som bringer straffesaker inn for domstolene, også saker om brudd på enkeltvedtak. Da må den forvisse seg om at forvaltningsvedtaket som inngår i grunnlaget for straffansvar, består den testen domstolene skal foreta. Det kan ikke skje på annen måte enn ved at påtalemyndigheten prøver vedtaket etter de samme normene. Dette kommer også klart til uttrykk i riksadvokatens brev av 13. februar 2020.

I. Forvaltningsvedtaket etablerer en plikt

Kravene Høyesterett oppstiller, aktualiseres for det første i tilfeller der enkeltvedtaket etablerer en plikt, og brudd påplikten er belagt med straff. Slike tyngende vedtak kan bestå i at pliktsubjektet skal foreta seg noe eller unnlate å foreta seg noe, altså typiske påbud eller forbud. Avgjørelsene fra Høyesterett gjelder nettopp slike tilfeller. Det samme gjør riksadvokatens brev. Når slike vedtak er ugyldige, anses de som hovedregel som nulliteter.³ Adressaten kan da la være å respektere dem, og de kan ikke danne grunnlag for straff.

I motsetning til straffeloven, som bare inneholder generelle forbud eller påbud, har

³ Se f.eks. Torstein Eckhoff og Eivind Smith: *Forvaltningsrett*, 11. utgave, Universitetsforlaget 2018, s. 481.

mange miljølover ulike hjemler som gir fagmyndighetene vid adgang til å treffe tilpassede og individuelle vedtak for å ivareta lovenes formål.⁴ Brudd på vedtakene er regelmessig belagt med straff. Dette er årsaken til at man i miljøstrafferetten har en del straffesaker som gjelder nettopp brudd på enkeltvedtak.⁵

II. Forvaltningsvedtaket inneholder vilkår

Forvaltningsvedtak med vilkår er en egen variant av vedtak som pålegger plikter. I motsetning til vedtak som bare munner ut i en plikt, vil vedtak med vilkår innebære både rett og plikt for adressaten. Vilkåret begrenser tillatelsen og etablerer i seg selv en plikt. Brudd på vilkår er regelmessig straffesanksjonert i miljølover. Hvis en handling er i strid med et straffesanksjonert vilkår, vil det kunne dreie seg om straffbar adferd. Det forutsetter imidlertid at vilkåret er gyldig.⁶ Ugyldige vilkår er som hovedregel også nulliteter og kan ikke danne grunnlag for straff. I denne typen saker vil dermed vilkåret det er aktuelt å påtale overtredelse av, måtte underkastes en gyldighetsprøving. Hvis prøvingen konkluderer med at det er ugyldig, vil det ikke være grunnlag for straffesak.

I miljøretten er det vanlig at forvaltningen stiller vilkår når det gis tillatelser til forurensende eller annen miljøskadelig virksomhet. Vedtaket kan for eksempel gi rett til å forurense, men vilkårene oppstiller utslippsgrenser eller krav

om rensetiltak.⁷ Miljøstraffesaker som gjelder brudd på vilkår i tillatelser, forekommer nokså hyppig.⁸

III. Forvaltningsvedtaket trekker tilbake eller omgjør en tillatelse

En straffesak kan også kreve prøving av enkeltvedtak som trekker tilbake eller begrenser tidligere dispensasjoner fra straffebelagte forbud, altså varianter av omgjøringer. Slike enkeltvedtak innebærer jo nettopp at en straffesanksjonert norm «gjenoppstår» for adressaten. Et eksempel er når en tillatelse trekkes tilbake fordi den pågående virksomheten viser seg å være helsefarlig. Slik omgjøring kan etter omstendighetene skje med grunnlag i alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper, jf. forvaltningsloven § 35 siste ledd.⁹

En praktisk viktig bestemmelse om omgjøring av tillatelser finnes også i forurensningsloven § 18, som gir forurensningsmyndighetene hjemmel til blant annet å endre vilkårene i en tillatelse eller om nødvendig kalle tilbake en tillatelse. I slike tilfeller er det et vilkår for straffbar atferd at det siste vedtaket er gyldig. Hefter det en ugyldighetsgrunn ved det, ser man bort fra det, og adressaten anses fortsatt for å ha tillatelse til å foreta den ellers straffbare handlingen.¹⁰ Da er det ikke grunnlag for å straffe vedkommende.

⁴ Se f.eks. kulturminneloven § 14 a og § 15, jf. § 27, arbeidsmiljøloven § 18-6, jf. § 19-1, akvakulturloven § 14 og § 24, jf. § 31, matloven § 23, jf. § 28, og naturmangfoldloven § 69 og § 70, jf. § 75.

⁵ Se f.eks. Rt. 1975 s. 1160 og Rt. 2010 s. 850.

⁶ Se f.eks. Torstein Eckhoff og Eivind Smith: *Forvaltningsrett*, 11. utgave, Universitetsforlaget 2018, s. 479.

⁷ Se f.eks. forurensningsloven § 78 første ledd bokstav b, jf. § 11

⁸ Se f.eks. Rt. 1992 s. 19 og LF-2003-6633.

⁹ Se f.eks. Torstein Eckhoff og Eivind Smith: *Forvaltningsrett*, 11. utgave, Universitetsforlaget 2018, s. 314.

¹⁰ Ibid. s. 481.

IV. Forvaltningsvedtaket er stadfestet ved rettskraftig dom

En annen situasjon foreligger når et forvaltningsvedtak som er en forutsetning for straffansvar, allerede er stadfestet ved rettskraftig dom i en sivil sak. Får det betydning for prøvingen i straffesaken? Mye tilsier at en rettskraftig sivil dom som opprettholder et forvaltningsvedtak, som utgangspunkt må legges uprøvd til grunn selv om den ikke har rettskraftvirkning i straffesaken.^{11, 12, 13} At Høyesterett har kommet til at et enkeltvedtak i en straffesak skal prøves etter samme normer som i en sivil sak, se punkt 2 over, tilsier samme resultat.

Prøving kan likevel ikke være utelukket, ettersom målet alltid er å unngå at forvaltningsvedtak med alvorlige feil danner grunnlag for straff. Holdepunkter for at det foreligger en ugyldighetsgrunn, vil derfor etter vårt syn utløse en plikt til prøving selv om domstolen allerede har prøvd vedtaket i en sivil sak.

V. Forvaltningsvedtaket fritar for en plikt

Når et ugyldig vedtak utelukkende fritar for en straffesanksjonert plikt – typisk en tillatelse uten vilkår – er det ikke aktuelt å straffeopfølge for brudd på enkeltvedtaket. I prinsippet kunne man tenke seg at man da skulle se bort fra det ugyldige vedtaket, slik at adressaten ble ansett for å ha handlet uten tillatelse. På mange miljøområder er dette som kjent straffbart. Påtalemyndighetens oppgave ville i så

fall bestå i å vise at vedtaket var ugyldig. En slik tilnærming er imidlertid ikke rettslig holdbar. Tungtveiende grunner taler for at adressaten for et slikt begunstigende, men ugyldig vedtak lovlig skal kunne agere i tråd med det frem til det eventuelt settes til side ved omgjøring eller dom.¹⁴ I forvaltningsretten omtaler man slike enkeltvedtak som angripelige. Da vil det som den klare hovedregel dreie seg om straffbar atferd først etter at vedtaket eventuelt er satt til side.¹⁵

4. Feil som leder til ugyldighet

I saken omhandlet i HR-2019-2400-A hadde domfelte påberopt en rekke grunner til at forvaltningsvedtaket som påla ham innreiseforbud, var ugyldig. Han anførte blant annet at vedtaket bygget på uriktig faktum, og at det var beheftet med både saksbehandlingsfeil og lovanvendelsesfeil. Domfelte ble imidlertid ikke hørt.

Når påtalemyndigheten skal prøve et forvaltningsvedtak som inngår i grunnlaget for et eventuelt straffansvar, vil den – etter omstendighetene – måtte vurdere de ulike forvaltningsrettslige ugyldighetsgrunnene. Feil ved vedtaket som kan føre til ugyldighet, er innholdsmangler (f.eks. manglende lovhjemmel), personelle kompetansemangler, saksbehandlingsfeil, at vedtaket bygger på feil faktum, og skjønns mangler.

Innholdsmangler vil som hovedregel lede til at forvaltningsvedtak anses ugyldige. Dersom

¹¹ I Innst. 1969 s. 147 legges dette til grunn som «rasjonelt».

¹² Slik også Anne Robberstad: *Rettskraft* (2006), s. 278 ff., og Torstein Eckhoff: *Rettskraft* (1944), s. 190 ff.

¹³ Det synes også lagt til grunn i Rt 1970 s. 895 (etter straffeprosessloven av 1887).

¹⁴ Se f.eks. Torstein Eckhoff og Eivind Smith: *Forvaltningsrett*, 11. utgave, Universitetsforlaget 2018, s. 480.

¹⁵ Unntak kan muligens tenkes hvis adressaten for eksempel har forledet forvaltningen til å treffe et begunstigende vedtak, se f.eks. Torstein Eckhoff og Eivind Smith: *Forvaltningsrett*, 11. utgave, Universitetsforlaget 2018, s. 482.

et vedtak lider av andre typer feil, vil ugyldighet bero på om feilen «kan ha virket bestemmende på vedtakets innhold», jf. forvaltningsloven § 41.¹⁶

Hvilke sider ved forvaltningsvedtaket som kan være aktuelle for påtalemyndigheten å prøve, er nærmere behandlet i riksadvokatens brev av 13. februar 2020 punkt 4.

5. Generelt om påtalemyndighetens plikter ved påtalevedtak

Ved avgjørelse av påtalespørsmålet har påtalemyndigheten en plikt til å anvende straffelovgivningen korrekt, og til å foreta en korrekt subsumsjon.¹⁷

Etter at spørsmålet om gjenåpning av straffesaker på grunn av feil rettsanvendelse i saker om trygdebedrageri ved utenlandsopphold ble aktualisert høsten 2019, innskjerpet riksadvokaten påtalemyndighetens selvstendige ansvar for å vurdere rettsgrunnlaget ved alle anmeldte forhold. riksadvokaten understreket at «[v]urderingene må være grundige og av høy kvalitet også i saker hvor anmeldelsene er inngitt av særskilte fagmyndigheter.»¹⁸ Dette kan sies å ha blitt innskjerpet ytterligere i riksadvokatens brev om mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2020:

Dette innebærer at påtalemyndigheten – på alle rettsområder – i enda større grad enn tidligere må foreta en selvstendig vurdering av sakens rettslige sider. Påtalemyndigheten

*har et selvstendig ansvar for alle sider av straffesaken, og skal ikke uten videre legge til grunn den rettslige forståelsen som blir presentert.*¹⁹

Videre er det slik at påtalemyndigheten skal anvende de samme strenge beviskravene som domstolen når påtalespørsmålet vurderes.²⁰ I en dom inntatt i Rt. 2015 s. 65 konstaterte Høyesterett at «[v]ed vurderingen av tiltalen gjelder de samme strenge beviskrav som ved pådømmelse». I HR-2017-1947-A uttalte Høyesterett at «påtalemyndigheten når tiltale tas ut, må være overbevist om at straffbarhetsbetingelsene er oppfylt».

I riksadvokatens såkalte kvalitetsrundskriv fra 2018 er beviskravet utdypet slik i punkt 4.2:

*Påtalemyndigheten må for å utferdige tiltale eller treffe en annen positiv påtaleavgjørelse være overbevist om siktedes straffeskyld og være av den oppfatning at straffeskylden kan bevises i retten. Dette innebærer at påtalemyndigheten skal legge samme strenge beviserskel til grunn som den domstolen anvender for å avsi fellende dom når tiltale-spørsmålet vurderes, og i tillegg vurdere om det er mulig å føre nødvendige bevis for retten. Dersom avgjørende bevis ikke vil kunne føres, skal tiltale ikke utferdiges selv om påtalemyndigheten er overbevist om mistenktes skyld [...].*²¹

¹⁶ Om ugyldighetsgrunner i forvaltningsretten se f.eks. Torstein Eckhoff og Eivind Smith: *Forvaltningsrett*, 11. utgave, Universitetsforlaget 2018, s. 461 flg.

¹⁷ Gert Johan Kjelby: *Påtalerett*, 2. utgave, Cappelen Damm 2019, s. 63 flg.

¹⁸ Riksadvokatens brev av 30. oktober 2019 til statsadvokatene og politimestrene (2019/01332-002IWI/ggr).

¹⁹ Rundskriv nr. 1/2020 fra riksadvokaten.

²⁰ Gert Johan Kjelby: *Påtalerett*, 2. utgave, Cappelen Damm 2019, s. 58 flg.

²¹ Rundskriv 3/2018 fra riksadvokaten: Kvalitetskrav til straffesaksbehandlingen i politiet og ved statsadvokatembetene mv. (Kvalitetetsrundskrivet).

Som nevnt i punkt 2 er beviskravet mindre strengt når faktum i forvaltningsvedtaket skal prøves – her er kravet alminnelig sannsynlighetsovervekt. Dette betyr blant annet at selv om det knytter seg noe tvil til vedtakets gyldighet, kan det likevel danne grunnlag for straff.

6. Påtalemyndighetens prøving av forvaltningsvedtaket

I riksadvokatens brev av 13. februar 2020 utdypes det «hvilken betydning spørsmålet om gyldigheten av et forvaltningsvedtak får for politiets etterforskning og påtalemyndighetens påtalevedtak». Riksadvokaten understreker i brevet at «[d]ersom det ikke er anført fra mistenkte at vedtaket er ugyldig, og det ikke foreligger andre holdepunkter for at så er tilfelle, kan påtalemyndighetens prøving av gyldighetsspørsmålet gjøres nokså kort».

I brevets punkt 5 er det gitt nærmere direktiver for hvordan påtalemyndigheten skal gå frem i saker der et gyldig forvaltningsvedtak er en betingelse for straffansvar. Riksadvokaten understreker at forvaltningsvedtaket må innhentes, og at det raskt må avklares om mistenkte har innsigelser mot vedtakets gyldighet. I så fall må påtaleansvarlig undersøke om det er hold i innsigelsene. Noen ganger kan det være nødvendig å foreta en grundig vurdering av vedtaket, herunder innhente dokumentene i forvaltningssaken og rådføre seg med forvaltningsorganet. Riksadvokaten understreker også i brevet at påtaleansvarlig uansett

og uten hensyn til innsigelser fra mistenkte skal prøve hjemmelsgrunnlaget. Påtaleansvarlig må også sørge for å ha tilstrekkelig kunnskap om forvaltningsområdet til å gjøre en forsvarlig vurdering.

7. Sluttkommentar

Vi har med vilje spissformulert overskriften på denne artikkelen. Det er liten tvil om at påtalejurister også i fremtiden i hovedsak vil befatte seg med straffeprosess og strafferett, ikke forvaltningsrett. Problemstillingene som tas opp her, gjelder et meget begrenset antall saker. Likevel er avklaringene og innskjerpingene viktige, og mye taler for at påtalemyndigheten må heve seg for at de forvaltningsrettslige spørsmålene i disse sakene skal bli forsvarlig behandlet.

Så hva er nytteverdien av Høyesteretts og riksadvokatens innskjerping? Etter vårt syn dreier det seg om krav som både styrker borgernes rettssikkerhet og tilliten til aktørene i strafferettspleien på sikt. I lys av at det alltid har vært tradisjon for å prøve gyldigheten av både forskrifter og lover, ville det dessuten være lite konsekvent dersom man unnlot å gjøre det når et enkeltvedtak er en nødvendig betingelse for straff. I et slikt perspektiv fremstår Høyesteretts klargjøringer som overmodne.

Tekst: politiadvokat **Magnus Engh Juel**, ØKOKRIM
// magnus.ENGH.JUEL@politiet.no

Nytt fra rettspraksis

Gjengivelsene av avgjørelsene fra Høyesterett og lagmannsrettene er basert på sammendragene på lovdata.no

Straffeloven

HR-2020-710-A

Påtalemyndigheten hadde utstedt inndragningsforelegg mot eieren av et utenlandsk fiskerifartøy for brudd på norsk fiskerilovgivning. Det hadde ikke funnet sted noe forutgående beslag i fartøyet. Høyesterett, som behandlet spørsmålet om fremme av saken i avdeling, kom som de foregående instanser til at gyldig beslag i fartøyet ikke var et vilkår for å reise inndragningssak mot eieren, jf. straffeloven § 74 første ledd. Bestemmelsen inneholder ingen uttømmende angivelse av i hvilke situasjoner det kan reises inndragningssak mot eieren, men angir hovedregelen om at eieren må gjøres til part. Når saken reises direkte mot eieren, får vilkåret i § 74 andre ledd om forutgående beslag ikke anvendelse.

Naturmangfoldloven m.m.

HR-2020-955-A

Et selskap som produserer laksesmolt på Vestlandet, var i lagmannsretten dømt for overtredelse av naturmangfoldloven § 75 første ledd, jf. § 77 første punktum, jf. verneforskrift for Sandvikbotn naturreservat § 3 og § 4 og vannressursloven § 63 første ledd bokstav a, jf. § 8. Selskapet ble dømt til å betale en bot på 250 000 kr og inndragning av 1 800 000 kr. Høyesterett var enig i at vilkårene for straff var oppfylt, og selskapets anke ble forkastet. Selskapet har rett til å tappe ferskvann fra et nærliggende vann til bruk i produksjonen, men bare

ned til en angitt grense. I en tørkeperiode høsten 2014 tappet selskapet mer vann enn det tillatte. Dette førte til tørrlægging av et større område og til at smådyr og planter døde. Høyesterett kom til at straffebestemmelsene i naturmangfoldloven og vannressursloven var overtrådt, og at lovkravet ikke var til hinder for domfellelse. Etter Høyesteretts syn var det ikke grunnlag for straffrihet på grunn av nødrett eller bortfall av straff på grunn av foreldelse. Dommen gir særlig veiledning om vilkårene for nødrett, jf. straffeloven § 17, klarhetskravet etter Grunnloven § 96 og EMK art. 7 og for bortfall av straff på grunn av foreldelse, jf. straffeloven § 86 tredje ledd.

LA-2019-61413

Se egen omtale på side 14.

LH-2019-143629

Saken gjaldt straffeutmåling for ulovlig felling av elgkalv og manglende jaktkort, samt inndragning av våpen. Etter en samlet vurdering fastsatte lagmannsretten straffen til betinget fengsel i 14 dager, samt en bot på 10 000 kroner, slik som i tingretten. Tap av retten til å utøve og delta i jakt og fangst for en periode på to år fremsto ikke som uforholdsmessig belastende eller strengt når straffen ble sett under ett.

LE-2019-148163

Se egen omtale på side 17.

Arbeidsmiljø**HR-2020-609-U**

Lagmannsretten hadde fastsatt straffen for overtredelse av arbeidsmiljøloven § 19-1 første ledd, jf. § 4-1 første ledd, § 3-1 og § 4-4, jf. straffeloven 1902 § 48 a og § 48 b, til en bot på 100 000 kroner som foretaksstraff. En arbeidstaker var kommet alvorlig til skade da han kom i klem i en maskin. Ankeutvalget sluttet seg til lagmannsrettens vurderinger av forholdene som er angitt i § 48 bokstav a, b og c, og var enig i at foretaket burde ilegges foretaksstraff. At saksbehandlingstiden hadde vært for lang, var kompensert gjennom utmålingen av boten fra aktors påstand på 250 000 kroner til 100 000 kroner. Anken over lagmannsrettens dom ble nektet fremmet.

HR-2020-358-A

Se egen omtale på side 31.

LA-2020-46526

En restauranteier var i tingretten dømt til en bot på 40 000 kroner for minst 400 enkeltstående overtredelser av arbeidstidsbestemmelsene i arbeidsmiljøloven kapittel 10 gjennom nesten to og et halvt år. Anke over bevisbedømmelsen, saksbehandlingen og straffutmålingen ble nektet fremmet av lagmannsretten. Tingretten hadde med rette anvendt arbeidsmiljøloven § 19-1 annet ledd om særlig skjerpene omstendigheter. Lagmannsretten la særlig vekt på at overtredelsene hadde pågått over lang tid, og sammenliknet saksforholdet med HR-2020-358-A. Tingrettens reduksjon av boten med 17 000 kroner grunnet liggetid i politiet var tilstrekkelig.

Dyrevelferdsloven**LF-2019-98933**

En mann ble dømt til fengsel i 90 dager for å ha avlivet en elg på en ikke dyrevelferdsmessig forsvarlig måte ved å slå den gjentatte ganger med en biljekk. Lagmannsretten la i sin vurdering særlig vekt på metoden som ble brukt for å avlive elgen, og på at avlivning av elg jf. dyrevelferdsloven § 4 annet ledd ikke skal skje dersom det lar seg gjøre å få tak i eier, veterinær eller politi innen rimelig tid.

Forurensningsloven**19-129352MED-JARE**

Jæren tingrett frifant IVAR IKS og to ansatte som var tiltalt for brudd på vilkår i utslippstillatelse etter forurensningsloven. Bakgrunnen for påtalemyndighetens anklage var at IVAR IKS hadde latt ferdig kompostjord lagres på nabo-eiendommen tilhørende foretaket Stangeland Maskin AS. Avrenning fra komposthaugen førte til oppblomstring av såkalte lammehaler over en lengre periode i en bekk. Avgjørende for rettens frifinnelse var at den ikke kunne se at utslippstillatelsen var brutt, slik påtalemyndigheten gjorde gjeldende. Stangeland Maskin AS og en ansatt i foretaket vedtok forelegg på henholdsvis 750 000 kroner og 25 000 kroner for at lagringen av komposten skjedde i strid med gjødselvarselsforskriften § 19 fjerde ledd. Sakskomplekset ble etterforsket av ØKOKRIM etter anmeldelse fra Fylkesmannen i Rogaland.

Tekst: politiadvokat **Svein Folkestad**, Sør-Øst politidistrikt
 Foto: **Vibeke Lia** (tidligere Vestfold fylkeskommune)
 // svein.folkestad@politiet.no

Vedtatte forelegg

Kommune bøtelagt for gravearbeider som rammet kulturminne

Sandefjord kommune satte i gang gravearbeider av to grøfter på Heimdalsjordet i perioden 1.–10. september 2018 for å utbedre en hovedvannledning som var lagt der i 1950-årene.

Heimdal var en handelsplass i vikingtiden, innenfor kulturmiljøet Gokstad. Dette unike kulturminnet og kulturmiljøet er av både regional og nasjonal betydning og har en svært høyt vitenskapelig kildeverdi. Hele området er et automatisk fredet kulturminne og er merket av i Askeladden-basen. Informasjon om kulturminnet er fullt tilgjengelig i Sandefjord kommunes egen kartportal.

Vestfold fylkeskommune ved Kulturarv anmeldte Sandefjord kommune for brudd på kulturminneloven. Det ble lagt til grunn at gravingen hadde påført kulturminnet omfattende skader.

Kommunen la seg flat og erkjente at det ikke ble sjekket om det var kulturminner på stedet. Den erkjente at dette var en svikt i rutineene, og at de burde ha tatt kontakt med fylkeskommunen. Dette ble altså ikke gjort på tross av at det dreide seg om et gravear-

beid i ett av landets mest kjente kulturminner!

Politimesteren i Sør-Øst utstedte et forelegg til Sandefjord kommune på 800 000 kroner for to brudd på kulturminneloven på følgende grunnlag: For det første satte kommunen i gang gravearbeid som skadet et automatisk fredet kulturminne, jf. kulturminneloven § 3. For det andre unnlot kommunen å sende melding til fylkeskommunen om planlegging og iverksetting av tiltaket, jf. kulturminneloven § 25. Det ble lagt til grunn at det forelå særdeles skjerpende omstendigheter i saken. Sandefjord kommune vedtok forelegget.

Verdifulle innspill og en fruktbar diskusjon med Miljøkrimavdelingen ved ØKOKRIM bidro til en god avgjørelse av saken.

Tekst og foto: politiadvokat **Bjørn Arne Tronier**, Øst politidistrikt
// bjorn.arne.tronier@politiet.no

Vedtatte forelegg

Bøtelagt for ulovlig håndtering av radioaktivt materiale

I januar 2018 innga Statens strålevern en anmeldelse til Øst politidistrikt for ulovlig deponering av flytende radioaktivt avfall i deponiet i Himdalen i Aurskog-Høland kommune. Deponiet eies av Statsbygg og driftes av Institutt for energiteknikk (IFE) på Kjeller i Lillestrøm.

IFEs anlegg på Kjeller hadde en avtale med legemiddelselskapet Bayer om fremstilling av legemiddelet Xofigo, som benyttes i kreftbehandling. Ved produksjon av legemiddelet sitter man igjen med et flytende syreholdig avfall.

IFEs virksomhet er nøye regulert med en rekke konsesjonsbestemmelser, og en av disse bestemmelsene innebærer at slikt flytende avfall skal omdannes til fast form (solidifiseres). Ifølge anmeldelsen hadde ikke avfallsstoffet gjennomgått denne prosessen.

Politiets etterforskning var preget av en krevende ressursituasjon i startfasen, men fra november hadde man den nødvendige kapasiteten og kunne starte opp.

Etterforskningen, som varte et års tid, viste at IFE hadde unnlatt å bygge de nødvendige installasjoner som var nødvendig for å utføre solidifiseringen før transport og lagring i Himdalen. Bruddet på konsesjonsbestemmelsene fant sted i perioden 2013–2015, og det var vanskelig å finne ut av hvilken informasjon som hadde blitt delt innad i virksomheten om konsesjonskravene.

En ny anmeldelse

I september 2018 sendte IFE ut en pressemelding om at det var lagret en del tønner med for høye bequerelverdier i deponiet i Himdalen. Denne pressemeldingen ble fanget opp av Aurskog-Høland kommune, som fant grunnlag for å anmelde forholdet til politiet. Dette var andre tønner enn de som ble omfattet av den første anmeldelsen. Anmeldelsen ble støttet av Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (tidligere

Statens strålevern) og innlemmet i den samlede etterforskningen.

Etter avsluttet etterforskning ble saken sendt til Oslo statsadvokatembeter (OST) med forslag om en foretaksstraff på én million kroner. OST var enig i straffeforslaget, og et forelegg ble utferdiget 15. april i år. Dagen etter mottok politiet forelegget med påført vedtagelse.

Forelegget

Forelegget bestod av to poster. Den ene gjaldt fremstillingen av legemiddelet, nærmere bestemt brudd på forurensingsloven § 78 annet ledd, jf. internforskriften § 4 og § 5, ved ikke å ha foretatt en tilstrekkelig internkontroll av avfallshåndtering. Det forelå i tillegg skjerpende omstendigheter. Den andre posten, for lagringen av tønner med for høyt bequerelnivå, gjaldt samme bestemmelse i forurensingsloven samt brudd på en bestemmelse gitt i konsesjon, med fare for stor skade eller ulempe, eller skjerpende omstendigheter.

→ IFEs anlegg på Kjeller.

Tekst: politifullmektig **Inger Helen Stenvik**, Vest politidistrikt
// inger.helen.stenvik@politiet.no

Vedtatte forelegg

Bot for ulovlig lusemiddel

Osland Havbruk AS måtte betale 550 000 kroner i bot for bruk av miljøgifter mot lakselus.

Osland Havbruk AS i Høyanger vedtok et forelegg på 550 000 kroner for i 2017 å ha brukt et miljøskadelig legemiddel i behandlingen av lakselus. Forholdet ble anmeldt av Norges Miljøvernforbund i mai 2018. Forelegget ble utstedt 3. januar og vedtatt 20. mars 2020.

Grunnlaget for boten var at selskapet ved flere anledninger i perioden oktober til desember 2017, på Bjønnsputneset i Høyanger, benyttet flubenzeroner, som inneholder kitinsyntesehemmere, i nærheten av et rekefelt.

Flubenzeroner er betegnelsen på en gruppe medikamenter (inkludert diflubenzuron og teflubenzuron) som gis i fôret til fisken. De skadelige stoffene tilføres miljøet både gjennom fôr som ikke blir spist av fisken, og gjennom urin og avføring fra fisken. Blant annet vil fragmenter av fôr spres i vannmassene og kan da spises av krepsdyr. Dette giftige stoffet påvirker kitinsyntesen og dreper skalldyr i havet når de skifter skall. Dette omfatter krepsdyr som hummer, reke og krill. Miljøeffektene av medikamentene er svært alvorlige, og bruken var gjort med viten og vilje. Etter dette anså politiet handlingene som klanderverdige.

Forelegget gjaldt overtredelse av akvakulturdriftsforskriften § 15a andre ledd om at kitinsyntesehemmere ikke kan brukes på lokaliteter nærmere enn 1000 meter fra rekefelt jf. feltene som til enhver tid vises i Fiskeridirektoratets nettbaserte kartverktøy. Denne bestemmelsen trådte i kraft 27. februar 2017.

Det forelå samtidig brudd på generelle aktsomhetskrav i lov og forskrift. I forelegget ble det vist til både akvakulturloven § 10, som setter krav til miljømessig forsvarlig drift, og akvakulturdriftsforskriften § 15 første ledd, som nedfeller et generelt aktsomhetskrav ved bruk av legemidler og andre kjemikalier for å unngå uakseptable virkninger på det omkringliggende miljøet.

Osland Havbruk ville først ikke vedta forelegget idet de hadde oppfattet Fiskeridirektoratet dithen at det ikke ville bli slått ned på regelbruddet. I tillegg hadde selskapet innvendinger mot rekefeltets eksistens. Etter at Fiskeridirektoratet i en skriftlig uttalelse tilbakeviste oppdretts-selskapets framstilling av saken, ble forelegget opprettholdt og deretter vedtatt av selskapet 20. mars 2020.

Det var selskapet selv som hadde rapportert den ulovlige medikamentbruken i BarentsWatch.

Tekst: politiadvokat **Magnus Engh Juel**, ØKOKRIM
// magnus.ENGH.juel@politiet.no

Nye forskrifter

FOR-2019-12-17-1878 (åteforskriften)

Forskriften slår fast at all føring av store rovdyr, kongeørn og villsvin er forbudt, noe som ikke har vært uttrykkelig regulert i viltlovgivningen tidligere.

FOR-2020-04-01-565 (viltforskriften)

Viltforskriften gjelder fra 1. april 2020. Den erstatter fire forskrifter som ble vedtatt i perioden 1997–2004: skadefellingsforskriften (forskrift 1. september 1997 nr. 1000 om felling av viltarter som gjør skade, eller som vesentlig reduserer andre viltarters reproduksjon), holdforskriften (forskrift 15. februar 1999 nr. 357 om hold av vilt i fangenskap, oppdrett av vilt i innhegnet område og om jakt på oppdrettet utsatt vilt), innfangingsforskriften (forskrift 14. mars 2003 nr. 349 om innfanging og innsam-

ling av vilt for vitenskapelige eller andre særlige formål) og fallviltforskriften (forskrift 18. juni 2004 nr. 913 om ivaretagelse av dødt vilt).

Etter høringen gjorde Miljødirektoratet presiseringer i forskriften om å fange inn vilt som er skadet, sykt eller hjelpeløst.

– Vi har tydeliggjort at plikten vi alle har til å hjelpe dyr, ikke uten videre åpner for å ta dyret med seg hjem for rehabilitering. Plikten gjelder på stedet. Bakgrunnen for dette er at sjansen er stor for at dyr som fanges inn, ikke lenger vil kunne overleve i det fri fordi de blir tilvendt mennesker, uttalte direktøren for Miljødirektoratet, Ellen Hambro, i en pressemelding

Forbudet mot hold av vilt for trening av hund følger nå uttrykkelig av forskriften § 4-2.

Tekst: førstestatsadvokat **Marianne Djupesland**, ØKOKRIM

Foto: **Skaug**

// marianne.djupesland@politiet.no

Marianne Djupesland

Ny leder for Miljøteamet

Hei! Jeg heter Marianne Djupesland og har nettopp begynt som leder av Miljøteamet ved ØKOKRIM. Jeg er heldig som får lov til å jobbe med et fagfelt som er så viktig og meningsfylt. Klima- og naturkriminalitet har fått en sentral og nødvendig plass i ØKOKRIMs ferske trusselvurdering.

Selv om jeg er en «gammel ørn» i ØKOKRIM-sammenheng – jeg har jobbet her i 14 år, sist som leder av Korrupsjonsteamet – har jeg begrenset erfaring med miljø saker. Riktignok var jeg for flere år siden aktor i en sak om ulovlig felling av bjørn. Det var en interessant og spennende sak, der hunden Strix spilte en sentral rolle, og hvor den døde bjørnen aldri ble funnet. Jeg ser nå frem til alle de varierte oppgavene innenfor miljøkriminalitet. Det blir nok mye nytt i starten, men jeg er heldig som får jobbe sammen med, og lære av, de erfarne og flinke folkene på Miljøkrimavdelingen.

De siste to årene har jeg hatt permisjon fra ØKOKRIM for å være Justisråd ved EU-delegasjonen i Brussel i Belgia. Det internasjonale arbeidet har også ellers vært en rød tråd i mye av livet mitt, og også gjennom arbeidet ved

ØKOKRIM. Jeg har bodd og studert i Wales, Frankrike og Luxembourg. Min første jobb som jurist var i Utenriksdepartementet, deretter jobbet jeg som advokatfullmektig og dommerfullmektig, før jeg begynte i ØKOKRIM i 2005.

Flere av miljøkrimsakene har internasjonale forgreininger. Etterforskning vil antakelig i stadig større grad kreve samarbeid over landegrensene. Jeg ser også frem til å bli bedre kjent med politidistriktene og den innsatsen som gjøres der mot miljøkriminalitet.

Vi ses!

Tekst: politioverbetjent og nasjonal miljøkrimkoordinator **Tuva Brørby**, ØKOKRIM
// tuva.brørby@politiet.no

Meld. St. 19 (2019–2020) Miljøkriminalitet

Stortingsmelding om miljøkriminalitet

«Miljøkriminalitet rammer samfunnets fellesgoder og betyr at noen få beriker seg på bekostning av resten av samfunnet. Det er viktig at alvorlig miljøkriminalitet straffes strengt, og at utbyttet ved kriminalitet inndras.»

22. april 2020 kom regjeringens stortingsmelding om miljøkriminalitet.

Dette er første gang det legges frem en melding for Stortinget om miljøkriminalitet. Målet, skriver regjeringen i stortingsmeldingen, er å presentere politikk, tiltak og virkemidler for å redusere den negative påvirkningen miljøkriminalitet har på klima og miljø, sette miljøkriminalitet på dagsordenen og bidra til økt kunnskap, forståelse og engasjement rundt miljøkriminalitet.

Særpreg

Regjeringen skriver om miljøkriminalitet at den særpreges både nasjonalt og internasjonalt ved at den rammer samfunnets fellesgoder. Et kjennetegn ved flere miljøkriminalitetsområder er dessuten at de lovstridige handlingene finner sted innenfor en virksomhet som i seg selv er lovlig. De ulovlige forholdene er en belastning som kommer i tillegg til den belastningen som lovlig virksomhet allerede utgjør.

Miljøkriminalitet har lav oppdagelsesrisiko sammenlignet med mange andre former for kriminalitet, både fordi overtredelser av miljølovgivningen ofte skjer i lite befolkede områder, fordi konsekvensene gjerne viser seg et annet sted og lenge etter at overtredelsen fant sted,

og fordi overtredelsene ikke har noen fornærmet i tradisjonell forstand.

Miljøkriminaliteten særpreges videre av at den i mange tilfeller er drevet av et ønske om økonomisk vinning. Slik kriminalitet kan være organisert, noe man særlig ser ved kriminalitet med koblinger til utlandet.

Nasjonalt

Nasjonalt omhandler stortingsmeldingen naturkriminalitet, forurensningskriminalitet og kulturarvkriminalitet.

Regjeringen foreslår i stortingsmeldingen å styrke den strafferettslige forfølgningen av miljøkriminalitet ved å forsterke anmeldelsespraksisen og arbeide for økt bruk av inndragning. Regjeringen vurderer også å heve strafferammen i enkelte miljølover. Formålet med tiltakene er å styrke den allmennpreventive effekten. Gjennom en heving av strafferammen i naturmangfoldloven, viltloven, motorferdselloven og kulturminneloven ønsker regjeringen å synliggjøre verdiene som blir rammet av slik kriminalitet.

« For mindre alvorlige forhold ønsker regjeringen å styrke den administrative håndhevingen ved blant annet å supplere hjemler for administrative reaksjoner. Her er det viktig med en god balanse mellom nivået på administrative sanksjoner og nivået på reaksjoner i straffespoet.

Meld. St. 19

(2019–2020)

Melding til Stortinget

Miljøkriminalitet

For mindre alvorlige forhold ønsker regjeringen å styrke den administrative håndhevingen ved blant annet å supplere hjemler for administrative reaksjoner. Her er det viktig med en god balanse mellom nivået på administrative sanksjoner og nivået på reaksjoner i straffespoet.

Regjeringen skriver at miljøkriminalitet i mange tilfeller kan ha direkte konsekvenser for regjeringens mål i klima- og miljøpolitikken, ikke minst den samlede effekten av mange små lovbrudd, og Norges naturverdier er i denne sammenheng ikke mindre sårbare enn naturverdiene i andre deler av verden. Det er bra at dette med «små lovbrudd» er omtalt i stortingsmeldingen – mange bekker små gjør som kjent en stor å. Poenget er også trukket frem i Riksadvokatens mål- og prioriteringsrundskriv for 2020, samt i ØKOKRIMs trusselvurdering for 2020.

Forebyggende arbeid

Regjeringen fremmer en rekke forebyggende tiltak knyttet til samarbeid, informasjon og holdningsskapende arbeid for å hindre miljøkriminalitet. Regjeringen vil etablere et tettere samarbeid mellom miljø- og kulturmyndighetene og politiet og påtalemyndigheten for å forebygge og bekjempe miljøkriminalitet, blant annet ved opplæring av ansatte i miljø- og kulturforvaltningen, jevnlig samarbeidsmøter, utarbeiding av veiledningsmateriell, dialog om prioriteringer, bistand om forståelse av regelverket og vurdering av nye virkemidler og metoder for å avdekke miljøkriminalitet.

Internasjonalt

Globalt anses miljøkriminalitet å utgjøre den tredje største ulovlige økonomien, og miljøkriminalitet har store negative konsekvenser for natur og miljø. Organisert grensekryssende miljøkriminalitet utgjør også en trussel mot

flere av FNs bærekraftsmål. Regjeringen skriver at de derfor fremmer en stortingsmelding for en helhetlig styrking av innsatsen mot miljøkriminalitet internasjonalt.

Internasjonalt er stortingsmeldingen konsentrert om skogkriminalitet, miljøkriminalitet knyttet til ulovlig mineralutvinning, flora- og faunakriminalitet og kulturarvkriminalitet. Regjeringen skriver at disse kriminalitetsområdene har viktige fellestrekk, særlig at kriminaliteten er grensekryssende og har koblinger til annen organisert kriminalitet.

For å bekjempe internasjonal miljøkriminalitet vil regjeringen blant annet arbeide for økt samarbeid internasjonalt og på tvers av ulike etater og institusjoner, samt bygge kapasitet i utviklingsland innenfor politi, påtalemakt og domstoler.

Regjeringen skriver at det er behov for å fokusere på hvitvasking, skatteunndragelse og korrupsjon i bekjempelsen av miljøkriminalitet, og å styrke arbeidet med å se koblinger mellom miljøkriminalitet og annen organisert kriminalitet. Dette er i tråd med både Europols og Interpols arbeid for å knytte finansiell etterforskning opp mot miljøkriminalitet. Financial Action Task Force satte også koblingen mellom økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet på agendaen i 2019.

Internasjonalt samarbeid er nødvendig for å bekjempe grensekryssende kriminalitet, og regjeringen peker, i Stortingsmeldingen på viktigheten av å delta i arbeid og operasjoner i regi av Interpol, Europol og WCO, og at en forutsetning for å få til et optimalt samarbeid mellom internasjonale organisasjoner, er at man arbeider for en koordinert innsats mot miljøkriminalitet i den enkelte nasjonalstat. Dette er viktige budskap.

Pandemien påvirker kriminaliteten

Stortingsmeldingen har også rukket å omhandle koronapandemien og de negative konsekvensene av denne. Pandemien har for eksempel aktualisert ulovlig handel med truede arter ytterligere fordi produkter av blant annet bjørn, tiger og neshorn markedsføres i sosiale medier som tradisjonell medisin mot covid-19. Artene er allerede sterkt presset av internasjonal handel.

Oppfølging og forventninger

En stortingsmelding om miljøkriminalitet er banebrytende og bidrar til å sette miljøkriminalitet på dagsordenen. Det er viktig at denne følges opp og at både miljøforvaltningen og politiet settes i stand til å bekjempe miljøkriminalitet, gjennom kompetanse, ressurser og prioriteringer. I stortingsmeldingen står det: «Miljømyndighetenes arbeid med en anmeldelse og senere oppfølging av saken under etterforskningen og eventuelt iretteføringen, er imidlertid ressurskrevende.» Miljøkriminalitet, slik begrepet brukes i Norge, omhandles av rundt 45 ulike lover med tilhørende forskrifter. Kravet til kvalitet i etterforskningen tilsier at politiet ikke kun kan lene seg på forvaltningens arbeid; politiet har egne beviskrav og må foreta

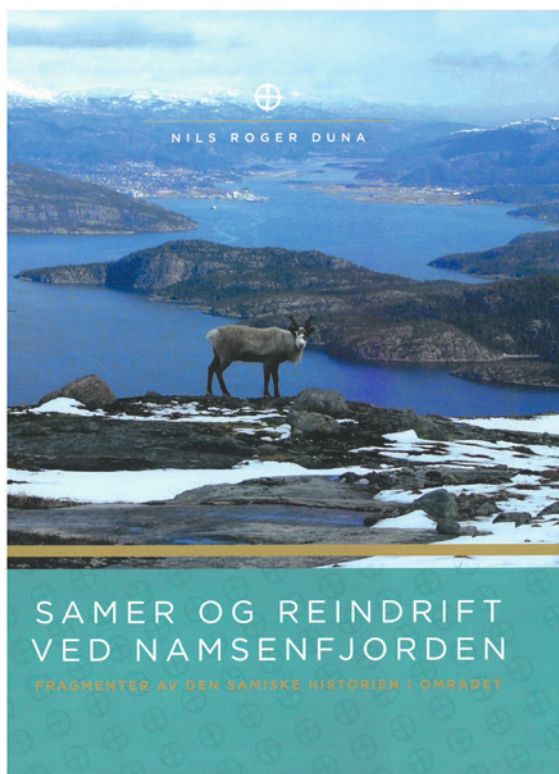
«**Kravet til kvalitet i etterforskningen tilsier at politiet ikke kun kan lene seg på forvaltningens arbeid; politiet har egne beviskrav og må foreta selvstendige vurderinger av anmeldelsene. Det må derfor også ligge til grunn en forståelse av at arbeidet med miljøkriminalitet kan være ressurskrevende også for politiet og ofte krever særskilt kompetanse.**

selvstendige vurderinger av anmeldelsene. Det må derfor også ligge til grunn en forståelse av at arbeidet med miljøkriminalitet kan være ressurskrevende også for politiet og ofte krever særskilt kompetanse. Det samme gjelder når politiet og tilsynsmyndighetene skal samhandle og samarbeide for å planlegge og iverksette tiltak for å forebygge og bekjempe miljøkriminalitet.

Stortingsmeldingen legger grunnlaget for et langsiktig oppfølgingsarbeid og samarbeid på tvers av ulike sektorer.

Meldingen er til behandling i Stortingets energi- og miljøkomité, men det er ikke satt noen dato for debatt. I skrivende stund er det uvisst om den vil bli behandlet før sommeren.

Tekst: tidligere lensmann **Nils Roger Duna**, pensjonist
// nils.roger.duna@gmail.no

Bokomtale:

Samer og reindrift ved Namsenfjorden

Utgitt av tidligere lensmann og miljøkoordinator Nils Roger Duna på eget forlag.

Boka på vel 240 sider dokumenterer og synliggjør på en grundig måte reindriften og den samiske kulturen og tilstedeværelsen i Namsenfjord-området. Boka har imidlertid et langt videre perspektiv enn andre lokalhistoriske bøker gjennom grundig informasjon om og dokumentasjon av samiske kulturminner generelt og truslene mot disse. Innholdet i boka er derfor i høyeste grad aktuelt for alle områder i Norge med samiske kulturminner og tamreindrift – ikke bare området ved Namsenfjorden.

Boka formidler mye informasjon om samisk historie generelt og om reindrift og same- og reindriftsrett spesielt. Den har et nyttig avsnitt

med gode råd om hvordan man skal te seg når man møter rein i fjellet. For polititjenestepersoner som utfører miljøkontroller i utmarka og i alle andre områder med rein, er dette viktig kunnskap. Selv om boka i første rekke har et lokalhistorisk perspektiv, gir den også verdifull bakgrunnskunnskap til dem som skal etterforske saker knyttet til samiske kulturminner og reindrifsspørsmål.

Boka er rikt illustrert med historiske foto og vakre naturbilder.

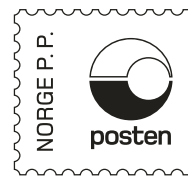
NESTE NUMMER KOMMER HØSTEN 2020

www.miljokrim.no

Kontakt oss på:
miljokrim.okokrim@politiet.no

ØKOKRIM

Returadresse: ØKOKRIM, Pb. 2096 Vika, 0125 Oslo

Foto: Joachim Schjolden

BLINKSKUDD

Alnaelva - Oslo